YMPÄRISTÖMINISTERIÖN RAPORTTEJA 1 | 2012

Uudistunut vesilaki 2011

Keskeinen sisältö ja tärkeimmät muutokset

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN RAPORTTEJA 1 | 2012

Uudistunut vesilaki 2011

Keskeinen sisältö ja tärkeimmät muutokset

Helsinki 2012

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN RAPORTTEJA 1 | 2012
Ympäristöministeriö

Taitto: Ainoliisa Miettinen
Kansikuva: Jouko Lehmuskallio/YHAn kuvapankki

Julkaisu on saatavana vain internetistä:
www.ymparisto.fi/julkaisut

Helsinki 2012

ISBN 978-952-11-3967-3 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkoj.)

ESIPUHE

Uusi vesilaki (587/2011) tuli voimaan 1.1.2012. Se korvasi noin 50 vuotta voimassa olleen vesilain (264/1961) kokonaisuudessaan. Vanhan lain perusperiaatteet ovat säilyneet ennallaan, mutta uudistus näkyy kautta koko lain niin uudistuneena rakenteena ja kirjoitustapana kuin muutoksina aineellisissa säännöksissä. Vaikka vesilaki on lyhentynyt jonkin verran aikaisempaan verrattuna, se on edelleen erittäin laaja säädös. Vesilain kanssa työskenteleville viranomaisille ja muille toimijoille on siten tärkeää tietää, mikä laissa on muuttunut ja mikä uudesta kirjoitustavasta huolimatta on säilynyt ennallaan.

Ympäristöministeriö asetti 27.5.2011 vesilainsäädännön uudistuksen toimeenpanohankkeen, jonka tehtävänä on ohjata ja tukea uuden vesilain toimeenpanoa. Tämä julkaisu on valmisteltu hankkeen projektissa 1, jonka työtä on ohjannut hankkeen ohjausryhmä. Julkaisu on tarkoitettu ensisijaisesti oppaaksi vesilakia soveltaville viranomaisille eli aluehallintovirastoille (AVI), elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille (ELY-keskukset) ja kunnille niiden perehtyessä uuden lain sääntelyyn. Julkaisua kirjoitettaessa on siten oletettu, että lukija tuntee jonkin verran vesilain maailmaa, ja keskitytty erityisesti siihen, mikä uuden lain myötä muuttuu. Julkaisusta voi olla hyötyä myös muille, jotka ovat tekemisissä vesilain kanssa vesitaloushankkeiden toteuttajina tai muutoin.

Julkaisun kirjoittamisesta vastanneen projektiryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos Tuire Taina ympäristöministeriöstä, ja ryhmän jäseniä olivat lainsäädäntöneuvos Jari Salila oikeusministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Pekka Kemppainen maa- ja metsätalousministeriöstä, ympäristöneuvos Lea Siivola Etelä-Suomen aluehallintovirastosta, ympäristölakimies Aune Mielonen Itä-Suomen aluehallintovirastosta, ympäristöneuvos Lasse Känsälä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastosta, ympäristölakimies Riitta Riihimäki Pohjois-Suomen aluehallintovirastosta, yksikön päällikkö Heli Antson Uudenmaan ELY-keskuksesta, vesistöpäällikkö Visa Niittyniemi Kaakkois-Suomen ELY-keskuksesta ja ympäristöasiantuntija Vesa Valpasvuo Suomen Kuntaliitosta. Projektiryhmän sihteerinä toimi ympäristölakimies Terhi Vanala Keski-Suomen ELY-keskuksesta, ja häntä on julkaisun toimitustyössä avustanut MMM Eeva-Liisa Hallanaro.

Julkaisu perustuu pääosin vesilainsäädännön uudistamiseksi annettuun hallituksen esitykseen (HE 277/2009) ja muihin lain valmisteluasiakirjoihin. Uuden vesilain säännöksiä on joiltakin osin tulkittu etukäteen myös sellaisissa kysymyksissä, joihin ei ole lainvalmisteluaineistosta saatu valmiita vastauksia. Tehdyt tulkinnat ovat kirjoittajien ja projektiryhmän käytettävissä olleeseen tietoon perustuvia näkemyksiä, joihin uuden vesilain soveltamiskäytäntö tuo varmasti jatkossa uutta pohdittavaa. Siksi onkin tärkeää aina lukea julkaisun rinnalla myös vesilain asianomaisia pykäliä. Tämän julkaisun avulla viranomaisten ja muiden toimijoiden on kuitenkin hyvä aloittaa tutustuminen uuteen vesilakiin ja sen soveltamiseen.

SISÄLLYS

Esipuhe ... 3

1 Vesilain uudistuksen valmistelu ja lähtökohdat ... 9
- **1.1 Uudistuksen valmistelu** ... 9
- **1.2 Tärkeimmät muutokset suhteessa vanhaan vesilakiin** ... 10

2 Yleistä uudesta vesilaista ... 12
- **2.1 Eri viranomaisten tehtävät ja työnjako** ... 12
  - 2.1.1 Aluehallintovirasto ... 12
  - 2.1.2 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ... 13
  - 2.1.3 Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen ... 14
- **2.2 Vesilain käsitteet ja määritelmät** ... 15
- **2.3 Yleiset oikeudet, velvollisuudet ja rajoitukset** ... 17
  - 2.3.1 Yleiskäyttöoikeudet ... 17
  - 2.3.2 Hankkeen toteuttamistapaa koskevat periaatteet ... 17
  - 2.3.3 Käyttöoikeuksien perustaminen ... 18
  - 2.3.4 Ilmoituksenvaraiset hankkeet ... 19
  - 2.3.5 Erinäisiä säännöksiä ... 20

3 Yleiset säännökset luvanvaraisista vesitaloushankkeista ... 22
- **3.1 Mikä muuttuu?** ... 22
- **3.2 Hankkeiden luvanvaraisuus** ... 23
  - 3.2.1 Vaikutusperusteinen luvanvaraisuus ... 23
  - 3.2.2 Hankeluetteloon perustuva luvanvaraisuus ... 24
  - 3.2.3 Suhde ympäristönsuojelulain luvantarvetta koskeviin säännöksiin ... 24
- **3.3 Luvan myöntämisen edellytykset** ... 25
  - 3.3.1 Lupaharkinnan rakenne ... 25
  - 3.3.2 Vähäisyys-kriteeri ... 26
  - 3.3.3 Intressivertailu ... 26
  - 3.3.4 Ehdoton luvanmyöntämiseste ... 27
  - 3.3.5 Käyttöoikeudet ... 27
- **3.4 Lupamääräykset** ... 27
- **3.5 Luvan voimassaolo ja lupamääräysten tarkistaminen** ... 28
- **3.6 Valmistelulupa** ... 30
- **3.7 Pienet vesitaloushankkeet** ... 31

4 Veden ottaminen ... 33
- **4.1 Mikä muuttuu?** ... 33
- **4.2 Määritelmät** ... 33
- **4.3 Alueen omistajan oikeus ottaa vettä** ... 34
- **4.4 Veden ottaminen toisen alueelta** ... 34
  - 4.4.1 Pintaveden ottaminen toisen alueelta ... 34
  - 4.4.2 Pohjaveden ottaminen toisen alueelta ... 35
- **4.5 Veden ottamistarpeiden yhteensovittaminen** ... 35
- **4.6 Veden ottamista koskeva päätös** ... 36
  - 4.6.1 Päätöksen sisältö ... 36
  - 4.6.2 Luvan voimassaolo ... 37
  - 4.6.3 Luvasta poikkeaminen ... 37

4.7 **Vesijohdon ja laitteistojen sijoittaminen** ... 38
4.8 **Veden ottamisen rajoittaminen** ... 38
4.9 **Vedenottamon suoja-alue** ... 39
4.9.1 Suoja-alueen perustaminen ... 39
4.9.2 Suoja-aluemääräykset ... 39
4.10 **Vedenottoa koskeva muu lainsäädäntö** ... 40

5 **Ojitus** ... 41
5.1 **Mikä muuttuu?** ... 41
5.2 **Ojituksen määritelmä** ... 41
5.3 **Ojitushankkeen luvanvaraisuus** ... 42
5.3.1 Ojituksen luvanvaraisuus ... 42
5.3.2 Ojan kunnossapidon luvanvaraisuus ... 42
5.4 **Ojittaminen toisen alueella** ... 43
5.4.1 Oikeus ojittaa toisen alueella ... 43
5.4.2 Ojituksen toteuttaminen toisen alueella ... 44
5.5 **Osallistuminen yhteiseen ojitukseen ja ojituskustannukset** ... 45
5.6 **Ojituksesta ilmoittaminen** ... 45
5.7 **Ojitustoimitus** ... 46
5.8 **Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivalta ojitusasiassa** ... 47
5.9 **Korvaukset** ... 48
5.10 **Ojitusyhteisö** ... 49
5.10.1 Ojitusyhteisön perustaminen, jäsenet ja säännöt ... 49
5.10.2 Ojitusyhteisön purkautuminen ... 49
5.11 **Ojitussäännökset vesilaissa ja maankäyttö- ja rakennuslaissa** ... 50
5.12 **Jäteveden johtaminen** ... 51
5.12.1 Sääntelyn siirtäminen ympäristönsuojelulakiin ... 51
5.12.2 Jäteveden johtaminen toisen alueella ... 51
5.12.3 Määräykset viemäriputkesta ... 52
5.13 **Toisen ojan käyttäminen muuhun kuin maan kuivattamiseen** ... 53

6 **Keskivedenkorkeuden pysyvä muuttaminen** ... 54
6.1 **Mikä muuttuu?** ... 54
6.2 **Soveltamisala** ... 54
6.3 **Luvan hakeminen** ... 55
6.4 **Luvan myöntäminen** ... 55
6.5 **Luvan myöntämisen esteet** ... 56
6.6 **Hyödyn käsite ja kustannusten jako** ... 56
6.7 **Käyttöoikeus toisen alueeseen** ... 57

7 **Säännöstely** ... 58
7.1 **Mikä muuttuu?** ... 58
7.2 **Säännöstelyn määritelmä** ... 58
7.3 **Osallistuminen säännöstelyyn** ... 59
7.4 **Menettely säännöstelyhankkeissa** ... 59
7.5 **Säännöstelyä koskeva lupa** ... 60
7.6 **Säännöstely-yhteisö** ... 60
7.7 **Ulkopuolisen hyödynsaajan vastuu** ... 60
7.8 **Aiemmin toteutetut säännöstelyhankkeet** ... 61
7.8.1 Yleissäännös ... 61
7.8.2 Lupamääräysten tarkistaminen ... 61

8 Vesivoiman hyödyntäminen ... 62
8.1 Mikä muuttuu? ... 62
8.2 Vesivoiman hyödyntämisen periaatteet ... 62
8.3 Soveltamisala ... 63
8.4 Yhteisen vesivoiman käyttäminen (osallistumistarjousmenettely) ... 63
8.5 Menettely vesivoimahankkeissa ... 64
8.6 Luvan myöntämisen edellytykset ... 64
8.7 Aiemmin toteutetut hankkeet ... 65

9 Puutavaran uitto ... 66
9.1 Mikä muuttuu? ... 66
9.2 Uitto ja sen toimintapaikat ... 66
9.2.1 Määritelmiä ... 66
9.2.2 Uiton toimintapaikkaa koskeva lupa ... 67
9.3 Uittajan oikeudet ... 67
9.4 Alueiden ja rakenteiden käyttö ... 67
9.5 Yhteisuitto ... 68
9.6 Uittoyhteisö ... 68
9.6.1 Tehtävät ja jäsenet ... 68
9.6.2 Uittoyhteisön hallinto ... 68
9.6.3 Uittoyhteisön talous ... 69
9.6.4 Yhteisön purkaminen ja uiton jälkihoito ... 69
9.7 Uittovahingot ja uiton haitat ... 70

10 Kulkuväylät ja muut vesiliikennealueet ... 72
10.1 Mikä muuttuu? ... 72
10.2 Soveltamisala ... 72
10.3 Yleiseksi kulkuväyläksi määrääminen ... 72
10.4 Yleisen kulkuväylän muuttaminen tai lakkauttaminen ... 73
10.5 Turvalaitteiden asettaminen ... 74
10.6 Lastaus- tai ankkurointipaikat ja satamat ... 75
10.7 Korvaukset ja maksut ... 75

11 Hakemusmenettely ... 76
11.1 Mikä muuttuu? ... 76
11.2 Asian käsittely ... 76
11.3 Lupahakemus ja asian vireilletulo ... 77
11.4 Hakemusasiakirjojen tarkastaminen ja täydentäminen ... 78
11.5 Hakemuksesta tiedottaminen ja asianosaisten kuuleminen ... 78
11.6 Lausuntojen hankkiminen ja hakijan kuuleminen ... 79
11.7 Tarkastukset ja neuvottelut ... 79
11.8 Erityinen selvitys ... 79
11.9 Päätös ja siitä tiedottaminen ... 80
11.10 Lupahakemusten yhteiskäsittely ja hakemusten käsittely yhdessä ... 81

12 Vesioikeudellinen yhteisö ... 82
12.1 Mikä muuttuu? ... 82
12.2 Yhteisön perustaminen, jäsenyys ja jäsenluettelo ... 83
12.3 Säännöt ja sääntöjen vahvistaminen ... 83
12.4 Vesiyhteisörekisteri ... 84

12.5 Yhteisön kokous ja päätettävät asiat ... 84
12.6 Hallituksen toimivalta, päätösvaltaisuus ja päätöksenteko ... 85
12.7 Kirjanpito ... 85
12.8 Vahingonkorvausvelvollisuus ... 85
12.9 Päätöksen moittiminen ... 85
12.10 Oikaisuvaatimus ... 86
12.11 Yhteisön purkautuminen ... 86

13 Korvaukset ... 87
13.1 Mikä muuttuu? ... 87
13.2 Korvauksen määräämisen perusteet ... 87
13.3 Korvauksen määrääminen ... 88
13.4 Menettely korvausasiassa ... 88
13.4.1 Laillisesti aiheutetut edunmenetykset ... 88
13.4.2 Lainvastaisesti aiheutetut edunmenetykset ... 89
13.4.3 Erilliset korvausasiat ... 89

14 Valvonta ja hallintopakko ... 91
14.1 Mikä muuttuu? ... 91
14.2 Laillisuusvalvonta ... 91
14.3 Valvontaviranomaisen välittömät toimet ja toiminnan keskeyttäminen ... 92
14.4 Tiedonsaanti ja tarkastusoikeus ... 93
14.5 Ilmoitus poliisille ... 93

15 Muutoksenhaku ja oikaisuvaatimusmenettely ... 94
15.1 Mikä muuttuu? ... 94
15.2 Muutoksenhaku vesitalousasiassa annettuun päätökseen ... 94
15.3 Oikaisuvaatimusmenettely ... 95
15.4 Valitusoikeus ... 95
15.5 Kuuleminen valituksen johdosta ja Vaasan hallinto-oikeuden päätös ... 96
15.6 Muutoksenhaku Vaasan hallinto-oikeuden päätökseen ... 96

16 Rangaistussäännökset ... 97

17 Kiinteistöoikeudellisia säännöksiä ... 99
17.1 Vesitalousasiat kiinteistöoikeudellisina kysymyksinä ... 99
17.2 Lunastus ... 99
17.2.1 Lunastusta koskevat ilmoitukset ... 99
17.2.2 Lunastetun alueen muodostaminen kiinteistöksi ... 100
17.3 Käyttöoikeudet ... 100
17.3.1 Käyttöoikeuksien merkitseminen kiinteistötietojärjestelmään ... 100
17.3.2 Käyttöoikeuksien pysyvyys ... 101
17.3.3 Tilusjärjestely ... 101

18 Erinäisiä säännöksiä ... 103
18.1 Vaaran ja vahinkojen torjuminen ... 103
18.2 Tutkimuslupa ... 103

19 Lain voimaantulo ja siirtymäsäännökset ... 105

Kuvailulehti ... 107
Presentationsblad ... 108

1 Vesilain uudistuksen valmistelu ja lähtökohdat

1.1 Uudistuksen valmistelu

Oikeusministeriö asetti maa- ja metsätalousministeriötä ja ympäristöministeriötä kuultuaan 22.3.2000 toimikunnan selvittämään vesilakiin (264/1961) liittyviä uudistustarpeita ja tekemään tarpeelliseksi katsomansa ehdotukset lain uudistamiseksi. Vesilain uudistuksen käynnistyminen kytkeytyi ajallisesti kiinteästi ympäristönsuojelulain (86/2000) voimaan tuloon 1.3.2000. Vesien pilaantumiseen liittyvät asiat siirrettiin tuolloin vesilaista ympäristönsuojelulakiin. Jo ennen tätä uudistusta vesilakia oli muutettu lukuisilla muilla osittaisuudistuksilla. Muutosten jäljiltä vesilaki ja etenkin sen rakenne kaipasivat selkeyttämistä. Oli syntynyt ilmeinen tarve uudistaa laki kokonaisuudessaan.

Toimikunnassa ja sen perustamassa kolmessa jaostossa oli laajasti edustettuina valtion ja kuntien hallinnon, tuomioistuinlaitoksen, vesitaloushankkeista vastaavien tahojen ja järjestöjen edustajia. Toimikunnan mietintö valmistui kesäkuussa 2004. Toimikunta esitti, että vesilainsäädäntö uudistetaan kokonaan ja säädetään uusi vesilaki. Toimikunnan työtä jatkamaan oikeusministeriö asetti 1.6.2005 työryhmän. Työryhmän työ pohjautui toimikunnan mietintöön ja siihen sisältyvään ehdotukseen uudeksi vesilaiksi. Työryhmä jätti mietintönsä kesäkuussa 2006. Työryhmän työssä oli tarkasteltu erityisesti valtioneuvoston roolia silloin, kun kyseessä on ehdoton luvanmyöntämiseste, sekä vesilain suhdetta muuhun lainsäädäntöön kuten ympäristönsuojelulakiin ja maankäyttö- ja rakennuslakiin (132/1999).

Oikeusministeriö pyysi työryhmän samoin kuin toimikunnankin mietinnöstä lausunnot yli sadalta viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausuntopalautteen huomioon ottaminen ja lakiehdotuksen viimeistely tehtiin virkatyönä. Oikeusministeriö järjesti lisäksi tammikuussa 2009 tilaisuuden, jossa esiteltiin luonnosta hallituksen esitykseksi vesilain uudistamisesta. Sen jälkeen eri tahot antoivat vielä kommentteja luonnoksesta.

Hallituksen esitys vesilainsäädännön uudistamiseksi annettiin eduskunnalle tammikuussa 2010. Kolme valiokuntaa eli perustuslakivaliokunta, maa- ja metsätalousvaliokunta ja talousvaliokunta antoivat esityksestä lausuntonsa ympäristövaliokunnalle, jonka mietintö valmistui helmikuussa 2011. Lakiesitykseen tehtiin eduskuntakäsittelyssä joitakin vähäisiä muutoksia, minkä lisäksi eduskunta antoi lain hyväksymisen yhteydessä kolme lausumaa. Nämä lausumat liittyvät vesilain suhteeseen perustuslakiin, pohjavesien suojelua koskevan lainsäädännön kehittämiseen ja vesilain valvonnan vaatimien voimavarojen turvaamiseen. Vesilain uudistamistarpeiden arviointi jatkuu siten vielä uuden lain voimaantulon jälkeenkin lausumien edellyttämällä tavalla.

Uusi vesilaki (587/2011) vahvistettiin toukokuussa 2011 ja se tuli voimaan 1. päivänä tammikuuta 2012.

1.2

Tärkeimmät muutokset suhteessa vanhaan vesilakiin

Vesilain uudistuksen päätavoitteena oli ajanmukaistaa laki vastaamaan niitä muutoksia, joita lain säätämisen jälkeen on tapahtunut vesivarojen käytössä, kansallisessa lainsäädännössä ja yhteisölainsäädännössä sekä yhteiskunnassa yleisesti. Sääntelyä on pyritty selkiyttämään ja sen ymmärrettävyyttä parantamaan muun muassa kehittämällä vesilain sisäistä viittaustekniikkaa ja rakennetta. Lain soveltamisala ja keskeiset periaatteet eivät kuitenkaan ole olennaisesti muuttuneet.

Verrattuna vanhaan vesilakiin uudessa laissa on yhdenmukaistettu vesitaloushankkeita koskevaa sääntelyä, ja kaikkia hankkeita koskevat yhteiset säännökset on koottu selvemmin yhteen 2 ja 3 lukuihin. Ilmoittamismenettelyn käyttöala on lupamenettelyyn verrattuna edelleen varsin suppea, mutta ilmoittamisvelvollisuus on laajennettu koskemaan nyt myös vedenottoa ja vähäistä suurempaa ojitusta. Ilmoitukset toimitetaan ELY-keskukselle, joka tarvittaessa ohjaa hankkeesta vastaavan hakemaan hankkeelle lupaa.

Luvanvaraisuutta koskeva sääntely vesilain 3 luvussa jakautuu hankkeen vaikutuksiin perustuvaan yleiseen luvanvaraisuuteen ja luetteloon niistä hankkeista, joille on aina haettava lupa. Yleiskieltoihin perustuvasta sääntelystä on siten luovuttu. Yleisen luvanvaraisuuden osalta tärkeimpiä muutoksia vanhaan vesilakiin verrattuna on, että pohjavesiesiintymien tilan ja purouomien luonnontilan säilyminen ovat entistä tärkeämmässä asemassa. Yksi uuden lain tavoitteista onkin ollut turvata luonnontilaisten purojen ja pienvesien luontoarvot. Aina luvanvaraisten hankkeiden luettelossa merkittävin muutos on siinä, että ruoppausten luvanvaraisuuden rajana on ruoppausmassan määrä 500 m^3.

Luvan myöntämisen edellytyksiä arvioidaan edelleen pääsääntöisesti intressivertailun perusteella. Intressivertailussa arvioidaan hankkeesta yleiselle ja yksityiselle edulle koituvia hyötyjä ja menetyksiä. Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että hankkeen hyödyt ovat huomattavat verrattuna sen aiheuttamiin menetyksiin. Edelleen on mahdollista myöntää vähäiselle hankkeelle lupa hankkeen haitattomuuden perusteella. Intressivertailun ohella tulee lupaharkinnassa ottaa aina huomioon myös luvan myöntämisen ehdottomat esteet. Luvan voimassaoloon, lupamääräysten antamiseen ja määräysten tarkistamiseen liittyvät säännökset vastaavat lain soveltamiskäytännössä tapahtuneita muutoksia. Luvan tarkistamista koskevia säännöksiä ei ole enää kytketty vain tiettyihin hanketyyppeihin, vaan niiden soveltaminen ratkaistaan tapauskohtaisesti hankkeen luonteen ja vaikutusten perusteella.

Hanketyyppejä koskevien lukujen 4–10 sisältämät tärkeimmät muutokset on tässä oppaassa koottu kutakin lukua käsittelevän jakson alkuun. Hankelukujen rakenne on muuttunut siten, että vesistön järjestelyä ja jäteveden johtamista koskevista luvuista on luovuttu. Vesistön järjestelyä koskevan luvun tilalle vesilakiin on tullut keskivedenkorkeuden pysyvää muuttamista koskeva luku, jossa on erityisesti uudistettu keskivedenkorkeuden nostamista koskevaa sääntelyä. Aikaisempien järjestelyhankkeiden kanssa samantyyppisiä vaikutuksia voi olla myös ojituksella, säännöstelyllä ja vesivoiman hyödyntämisellä, joista säädetään kustakin omassa luvussaan. Jäteveden johtamista koskevat säännökset on puolestaan siirretty ympäristönsuojelulakiin.

Lupa-asioiden käsittelyyn liittyvässä menettelyssä keskeinen muutos vanhaan vesilakiin verrattuna on luopuminen katselmustoimituksesta ja erillisestä lopputarkastuksesta. Aikaisempi selvitysmenettely ja katselmustoimitus on korvattu erityisen selvityksen hankkimisella. Selvityksen tekijä antaa asiassa lausuntonsa, ja hänet määrätään selvityksen tekemisen ajaksi aluehallintoviraston esittelijäksi. Korvauksia,

valvontaa ja muutoksenhakua koskevissa säännöksissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Uutta vesilaissa on myös se, että vesioikeudellisia yhteisöjä eli aikaisempia ojitus-, järjestely- ja säännöstely-yhtiöitä sekä uittoyhdistyksiä koskevat säännökset on koottu lain 12 lukuun. Myös lain kiinteistöoikeudelliset säännökset on koottu uudessa laissa yhteen.

2 Yleistä uudesta vesilaista

2.1 Eri viranomaisten tehtävät ja työnjako

2.1.1 Aluehallintovirasto

Aluehallintovirasto (AVI) toimii vesilaissa tarkoitettuna lupaviranomaisena (1:5). Vesilain mukaiset tehtävät on keskitetty Suomen kuudesta AVI:sta neljään:

1) Etelä-Suomen AVI (päätoimipaikka Hämeenlinna),
2) Länsi- ja Sisä-Suomen AVI (päätoimipaikkapaikka Vaasa),
3) Itä-Suomen AVI (päätoimipaikka Mikkeli) ja
4) Pohjois-Suomen AVI (päätoimipaikka Oulu).

Vesilain mukaiset asiat käsitellään aluehallintovirastoissa ympäristöluvat-vastuualueella.

Vesilain mukainen lupaharkinta on oikeusharkintaa. Luparatkaisuilla sovitetaan yhteen eri tahojen usein vastakkaisia intressejä sen mukaan, mitä laissa säädetään. Vesilain säännökset mahdollistavat voimakkaankin puuttumisen toisten oikeuksiin. Vesilaissa on aluehallintoviranomaisille säädetty myös sellaisia tehtäviä, joissa voidaan käyttää pakkotoimia, kuten käyttöoikeuden, lunastusluvan ja tutkimusluvan myöntäminen toisen omistamalle alueelle. Aluehallintovirasto ratkaisee myös yksityisoikeuden piiriin kuuluvia asioita kuten vesistöihin liittyviä korvauskysymyksiä.

Edellä mainitusta johtuu, että vesilain mukaisia asioita hoitava aluehallintoviraston vastuualue on näissä tehtävissä riippumaton. Aluehallintovirastoista annetun lain (896/2009) 5 §:ssä edellytetäänkin vastuualueen toiminnan järjestämistä siten, että riippumattomuus ja puolueettomuus on turvattu.

Lupaviranomaisena toimiminen on vesilain mukaisista aluehallintoviraston tehtävistä tärkein ja vaikuttavin. Luparatkaisut ovat osa ympäristöä koskevaa ennakkovalvontaa. Tämän ohella aluehallintoviraston toimivaltaan kuuluu käsitellä hallintopakkohakemuksia, jotka on pantu vireille vesilain vastaisen menettelyn johdosta ja jotka voidaan lukea kuuluvaksi jälkivalvontaan (14:4).

Aluehallintoviraston tulee viran puolesta määrätä korvaukset laillisesti aiheutettavista edunmenetyksistä. Nämä korvausasiat ratkaistaan pääsääntöisesti lupahakemuksen yhteydessä. Erillisten korvaushakemusten perusteella AVI ratkaisee muita erityyppisiä vesilain mukaisia korvausasioita.

Aluehallintoviraston tehtävänä on toimia muutoksenhakuviranomaisena tietyissä vesilain mukaisissa asioissa. Muutosta haetaan tekemällä oikaisuvaatimus AVI:lle, kun kyse on ELY-keskuksen tekemästä erillisestä tarkkailusuunnitelmasta, kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelmasta, kalatalousmaksun käyttösuunnitelman hyväksymisestä ja näiden asioiden käsittelystä perittävistä maksuista.

Aluehallintovirastolle on säädetty velvollisuuksia merkitä tietoja ympäristönsuojelun tietojärjestelmään, jonka osaksi vanhassa vesilaissa säädetty vesipäätösrekisteri siirtyy. AVI:n tehtävänä on myös huolehtia eräiden päätöstensä merkitsemisestä kiinteistötietojärjestelmään.

Toimivalta tutkimuslupa-asioissa on vesilaissa siirretty kunnan lupaviranomaiselta AVI:lle (18:7) (ks. tämän oppaan kohta 18.2).

2.1.2

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Vesilain mukaiset laillisuusvalvontatehtävät kuuluvat edelleen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle eli ELY-keskukselle ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle, joilla on rinnakkainen ja toisistaan riippumaton toimivalta (1:7). Nämä viranomaiset voivat käyttää myös yleistä etua koskevaa puhevaltaa hakemusasioissa (11:9). Rikosasiassa, jossa on loukattu yleistä etua, ELY-keskus käyttää asianomistajan puhevaltaa (16:5).

ELY-keskuksista osa on kolmen vastuualueen muodostamia niin sanotun täyden palvelun ELY-keskuksia. Osassa vastuualueita on vähemmän, missä tapauksessa jokin toinen ELY-keskus hoitaa puuttuvien vastuualueiden tehtävät.

Laissa tarkoitettuna kalatalousviranomaisena toimii ELY-keskuksen elinkeinot, työvoima, osaaminen ja kulttuuri -vastuualue (1:7). Kaikissa ELY-keskuksissa ei kuitenkaan ole kalatalousviranomaista, mikä merkitsee, että kalatalousviranomainen voi joutua toimimaan oman ELY-keskuksen toimialuetta laajemmalla alueella. Kalatalousviranomainen hyväksyy luvassa määrätäyn kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelman sekä vahvistaa kalatalousmaksun käyttösuunnitelman, jonka se on joko laatinut itse tai antanut ulkopuolisen tahon laadittavaksi.

Aluehallintovirasto voi päätöksessään velvoittaa ELY-keskuksen määräämään, että luvanhaltijat yhdessä tarkkailevat toimintojensa vaikutuksia (yhteistarkkailu) tai hyväksymään sen, että ne tarkkailevat toimintaansa osallistumalla alueella tehtävään seurantaan (3:11.1). AVI voi myös määrätä ELY-keskuksen hyväksymään luvanhaltijan velvoitteena olevan tarkkailusuunnitelman. Tarkkailua koskeva päätös tehdään sillä ELY-keskuksen vastuualueella, jonka tehtäviin määrätty tarkkailu perustuu (ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue tai kalatalousviranomainen). Tarkkailuvelvoitteen määräämistä koskevasta menettelystä on säädetty 3 luvun 12 §:ssä.

ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueella on myös useita muita tehtäviä, jotka liittyvät vesilain valvontatehtäviin. Vesilain valvonnan yhteydessä sovellettavat tärkeimmät lait ovat ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annettu laki (468/1994), ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki (1096/1996) sekä maankäyttö- ja rakennuslaki.

Uudessa vesilaissa on aiempaa enemmän niitä hanketyyppejä, joista pitää tehdä ennakkoilmoitus ELY-keskukselle (2:15 ja 5:6). Tällaisia hankkeita ovat muun muassa haitan poistaminen ja ruoppausmassan sijoittaminen (2:6), maa-ainesten ottaminen vesistön pohjasta sekä pinta- ja pohjaveden ottaminen, kun otettava määrä on yli 100 m^3/vrk. Ilmoittamismenettelyn piiriin kuuluu myös vähäistä merkittävämpi ojittaminen (5:6). Ilmoittamisvelvollisuus toimii ennakkovalvonnan välineenä; sen avulla valvontaviranomainen saa tiedot alueella toteutettavista hankkeista. Valvontaviranomaisen on ryhdyttävä ilmoituksen perusteella tarvittaviin toimenpiteisiin, jos se katsoo, että hanke edellyttää vesilain mukaista lupaa tai on muulla tavoin lainvastainen. Ilmoitus on tehtävä valtion valvontaviranomaiselle. Koska ELY-keskuksella ja kunnan valvontaviranomaisella on rinnakkainen toimivalta, viranomaisten välisestä työnjaosta ja riittävästä tiedon vaihdosta on sovittava alueellisesti.

Ilmoittamista edellyttävien toimintojen lisäksi ELY-keskukselta pyydetään usein kantaa myös muiden hanketyyppien luvan tarpeeseen. Aina luvanvaraisten hank-

keiden (3:3) kirjaaminen uuteen lakiin helpottaa lupatarpeen määrittämistä. Lupa tarvitaan kuitenkin myös hankkeille, joilla on 3 luvun 2 §:n mukaisia vaikutuksia (vesitaloushankkeiden yleinen luvanvaraisuus). ELY-keskus voi tarvittaessa kehottaa hakemaan lupaa.

Vesilain mukainen luvantarve ratkaistaan lupamenettelyssä. Aluehallintovirasto lupaviranomaisena tai ELY-keskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen vesilain valvontaviranomaisina eivät voi antaa yksittäisen hankkeen luvanvaraisuudesta sellaista ennakkotietoa, joka sitoisi lupaviranomaista lupamenettelyssä. Käytännössä hankkeesta vastaava on usein yhteydessä lupaviranomaiseen tai valvontaviranomaisiin ennen hakemuksen jättämistä saadakseen tietää hankkeen luvanvaraisuudesta. Vaikka asiaa ei voida ratkaista sitovasti ennakolta, viranomaisilla on hyvä käsitys siitä, millaisten vaikutusten on yleensä katsottu ylittävän luvanvaraisuuden rajan. ELY-keskuksen lausunnosta riippumatta haitankärsijä voi aina saattaa asian vireille aluehallintovirastossa. Laillisuusvalvontaan liittyviä ELY-keskuksen tehtäviä on kuvattu tarkemmin tämän oppaan luvussa 14.

Laillisuusvalvonnan ohella ELY-keskus ja kunta valvovat vesilain mukaisissa asioissa myös yleistä etua, mikä käsitteenä kattaa laajasti muun muassa ympäristön- ja luonnonsuojeluun, alueiden käyttöön, kalatalouteen ja vesiliikenteeseen liittyviä näkökohtia. ELY-keskus antaa hakemusasioissa yleisen edun valvojan lausuntoja. Odotettavissa on, että ruoppauksen lupakynnyksen asettaminen 500 m3:iin lisää hakemuksiin liittyviä lausuntopyyntöjä ELY-keskukselle. ELY-keskuksen on syytä antaa aluehallintovirastolle lausunto hakemuksista ainakin silloin, kun hankkeella on merkittäviä vaikutuksia yleiseen etuun, ELY-keskuksella on päätöksen tekemiseen vaikuttavia tietoja tai lausunnon avulla voidaan parantaa luvan valvottavuutta. AVI:lle on hyvä ilmoittaa myös siitä, jos ELY-keskus ei pidä lausunnon antamista tarpeellisena. On syytä huomata, että yleisen kalatalousedun valvonta ja muu yleisen edun valvonta tapahtuvat ELY-keskuksen kahdella eri vastuualueella, joilla on itsenäinen ratkaisuvalta.

Ympäristönsuojelun tietojärjestelmän osaksi on perustettu vesiyhteisörekisteri, johon kirjataan tiedot vesioikeudellisista yhteistöistä. Rekisteriin kirjataan yhteisön perustiedot ja säännöt sekä tiedot yhteisön hallituksesta ja toimitsijasta. Päätöksellään AVI merkitsee perustetun yhteisön tiedot rekisteriin. Ojitustoimituksen yhteydessä perustetun yhteisön tiedot merkitsee rekisteriin ELY-keskus. ELY-keskus tekee rekisteriin myös Vaasan hallinto-oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksistä johtuvat merkinnät ja muutokset. Ympäristönsuojelun tietojärjestelmään merkitään ELY-keskuksessa tiedot myös vesilain 2 luvun 15 §:ssä tarkoitetuista ilmoituksista.

Julkisen kulkuväylän ylläpitäjä voi ilman AVI:lle tehtävää hakemusta muuttaa vähäisessä määrin kulkuväylän sijaintia tai ulottuvuutta, jos se on tarpeen merenkulun turvallisuuden tai muun tärkeän syyn vuoksi. Muutoksesta tulee ilmoittaa ELY-keskukselle, joka merkitsee muutokset ympäristönsuojelun tietojärjestelmään ja ottaa tarvittaessa kantaa siihen, onko tarpeen saattaa asia AVI:n käsiteltäväksi.

Jos hankkeesta aiheutuu merkittäviä tai laajalle ulottuvia ympäristövaikutuksia, ELY-keskuksen on tiedotettava saamastaan valmistumisilmoituksesta kuuluttamalla siitä julkisella kuulutuksella hankkeen vaikutusalueen kuntien ilmoitustaululla. Kuulutuksen julkaisemisesta on ilmoitettava ainakin yhdessä vaikutusalueella yleisesti leviävässä lehdessä (3:18, 14:13).

2.1.3
Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella on hyvinkin monenlaisia tehtäviä, jotka eivät muodosta mitään yhtenäistä selväpiirteistä kokonaisuutta. Viranomaisen aseman ja noudatettavien menettelytapojen suhteen tehtävät jakautuvat kuitenkin

kahteen selvään pääryhmään: päätösasioihin ja valvonta-asioihin. Päätösasiat ovat kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen ratkaistaviksi erikseen säädettyjä asioita ja asiaryhmiä, joissa tehdyt lainvoimaiset päätökset sitovat asianosaisia ja viranomaisia. Valvonta-asioissa on puolestaan kyse velvollisuudesta valvoa vesilain ja sen nojalla annettujen säädösten ja määräysten noudattamista.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen toimii itsenäisenä ja riippumattomana vesilain valvontaviranomaisena valtion valvontaviranomaisen (ELY-keskus) rinnalla (1:7). Nämä molemmat viranomaiset voivat käyttää myös asianosaisen puhevaltaa vesilain mukaisissa hakemusasioissa (11:9).

Ruoppausasioiden sääntelyä on selkeytetty siten, että yli 500 m^3:n ruoppauksiin tulee aina hakea aluehallintoviraston lupa vaikutuksista riippumatta ja tätä pienempiin tarvittaessa vaikutusten perusteella. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tulee ruoppausasioissa toimia yhteistyössä valtion valvontaviranomaisen kanssa sekä antaa tarvittaessa paikallista asiantuntemustaan lupaviranomaiselle ja ruoppaushanketta suunnitteleville.

Päätösasioina kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluu ratkaista tiettyjä veden ottamiseen ja ojitukseen liittyviä vesitalousasioita, joista säädetään vesilain 4 ja 5 luvuissa.

Jätevesien johtamista samoin kuin jäteveden määritelmää koskevat vanhan vesilain säännökset ovat siirtyneet ympäristönsuojelulakiin. Vedenottoluvasta erillään tapahtuva vesijohdon ja siihen liittyvien vähäisten rakennelmien sijoittaminen on siirtynyt maankäyttö- ja rakennuslakiin. Samoin ovat siirtyneet pääosin asemakaava-alueella tapahtuvaa ojitusta koskevat asiat. Tutkimuslupien myöntäminen kuluu jatkossa kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen sijaan aluehallintovirastolle (18:7).

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävistä säädetään vesilain yleisiä säännöksiä koskevan 1 luvun lisäksi veden ottamista (4 luku), ojitusta (5 luku) sekä valvontaa ja hallintopakkoa (14 luku) koskevissa luvissa. Lisäksi hakemusmenettelyä (11 luku), korvauksia (13 luku) ja erinäisiä säännöksiä (18 luku) koskevissa luvuissa on säädetty hallinnollisista menettelyistä. Tehtäviä on kuvattu tarkemmin tämän oppaan kyseisiä aiheita käsittelevissä kohdissa.

2.2

Vesilain käsitteet ja määritelmät

Vesilain soveltamisala määräytyy vesitalousasian ja vesitaloushankkeiden käsitteiden myötä. Vesitalousasialla tarkoitetaan vesitaloushankkeen toteuttamista sekä muuta vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä ja hoitoa. Vesitaloushanke on vesi- tai maa-alueella toteutettava toimenpide tai rakennelman käyttäminen, joka voi vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön. Vesilain soveltamisalaan kuuluvat siten paitsi vesialueella, myös maa-alueella toteutettavat hankkeet ja toimenpiteet, joiden vaikutus ulottuu vesielementtiin.

Vesilain soveltamisalassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vanhan vesilain 1 luvun 19 §:n mukaisia hankkeita ei kuitenkaan ojitusta lukuun ottamatta käsitellä enää vesiasioina, vaan ne ratkaistaan ympäristönsuojelulain mukaisessa järjestyksessä. Veden johtamishankkeiden osalta sääntely on muuttunut siten, että johtamiseen käytetyn putken sijoittamiseen sovelletaan muulloin kuin vedenottoluvan yhteydessä maankäyttö- ja rakennuslain mukaista sääntelyä. Lisäksi maankäyttö- ja rakennuslain ja vesilain soveltamisalojen välinen suhde on täsmentynyt asemakaava-alueella tapahtuvien ojitushankkeiden osalta.

Vesilain 1 luvussa määritellään lain yleiset käsitteet. Näitä määritelmiä täydentävät eri hanketyyppien määritelmät, jotka on sijoitettu hankelukuihin. Lakiin on

pyritty sisällyttämään keskeisten käsitteiden määritelmät. Osalla käsitteistä on niin vakiintunut merkityssisältö, ettei niitä ole tarpeen määritellä laissa. Osa käsitteistä on puolestaan sellaisia, että ne saavat sisältönsä muualta lainsäädännön, luonnontieteen tai tekniikan alalta, eikä niiden sisältöä ole sen vuoksi tarkoituksenmukaista määritellä vesilaissa.

Vesioikeudelliset käsitteet ovat osin muuttuneet vanhaan vesilakiin verrattuna. Joella tarkoitetaan virtaavan veden vesistöä, jonka valuma-alue on vähintään sata neliökilometriä. Jokea pienempi virtaavan veden vesistö on puro. Norolla tarkoitetaan sellaista puroa pienempää vesiuomaa, jonka valuma-alue on vähemmän kuin kymmenen neliökilometriä ja jossa ei jatkuvasti virtaa vettä eikä kalankulku ole merkittävässä määrin mahdollista. Purona pidetään siis myös sellaista uomaa, jonka valuma-alue on pienempi kuin kymmenen neliökilometriä, mutta jossa virtaa jatkuvasti vettä ja kala voi kulkea. Määritelmien tarkistamisen vuoksi osa noroina pidetyistä uomista on 1.1.2012 jälkeen puroja ja osa puroista jokia.

Vesialueella tarkoitetaan veden muutoin kuin tilapäisesti peittämää aluetta. Vesialueen raja määräytyy hydrologisin perustein keskivedenkorkeuden mukaan. Tämä ei välttämättä vastaa vesialueen kiinteistöoikeudellista rajausta. Vesialue käsitteenä vastaa vanhan vesilain käsitettä.

Vesistöinä pidetään kaikkia luonnollisesti syntyneitä, pysyvästi vesipintaisia alueita tai uomia lukuun ottamatta ojaa, noroa ja lähdettä. Vesistön määritelmä ei periaatteessa kata merta, mutta sitä, mitä vesilaissa säädetään vesistöstä, sovelletaan myös Suomen aluevesiin ja talousvyöhykkeeseen (1:4). Vesistön määritelmä kattaa myös vesistöön tai pohjaveteen hydrologisesti yhteydessä olevat lammikot, jotka ovat syntyneet sorakuoppiin ja kaivosruoppeihin. Keinotekoiset vesialueet, kuten kanavat, tekojärvet tai tekolammikot, ovat vesilain systematiikassa vesistöjä samoin edellytyksin kuin niiden luontaiset vastineet. Vähäistä, vesistöstä tai norosta irrallaan olevaa tekolammikkoa ei tule pitää vesistönä. Suoalueilla olevat avopintaiset vesialueet ovat toisinaan aiheuttaneet käytännön rajanveto-ongelmia. Vesistön tunnusmerkistö on kuitenkin sama näillekin vesialueille, joten on ratkaistava tapauskohtaisesti, onko kyseessä vesistö vai ei.

Pohjavedellä tarkoitetaan maa- tai kallioperässä olevaa vettä. Uutena määritelmänä vesilakiin on lisätty pohjavesiesiintymän määritelmä, jolla tarkoitetaan kyllästyneeseen vyöhykkeeseen yhtenäisenä vesimassana varastoitunutta pohjavettä. Määritelmät eroavat niistä pohjaveden ja pohjavesimuodostuman käsitteistä, joita käytetään vesien ja meren hoidon järjestämisestä annetussa laissa (1299/2004). Pohjaveden määritelmä on vesilaissa laajempi, kun taas pohjavesiesiintymän määritelmä on jonkin verran suppeampi kuin pohjavesimuodostuman käsite.

Hankkeesta vastaavalla tarkoitetaan hankkeesta vastuussa olevaa toiminnanharjoittajaa. Yleensä tämä on luvanhakija tai luvanhaltija. Käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa hankkeen suunnittelusta, lupien hakemisesta ja hankkeen käytännön toteutuksesta on vastannut muu taho kuin se, jonka lukuun hanke toteutetaan. Näissä tilanteissa vastuu on sillä, jonka lukuun ja hyväksi hanke toteutetaan. Tämä ei estä sitä, että hankkeen toteuttamisesta ja muista järjestelyistä huolehtii jokin toinen taho.

2.3

Yleiset oikeudet, velvollisuudet ja rajoitukset

2.3.1

Yleiskäyttöoikeudet

Vesilain mukaisissa yleiskäyttöoikeuksissa (vesistössä kulkeminen (2:3) ja veden ottaminen henkilökohtaista tarvetta (2:4) varten) ei ole tapahtunut sanottavia muutoksia. Yleiskäyttöoikeudet perustuvat myös uuden vesilain aikana toiminnan yleiseen haitattomuuteen ja siihen, että aina oikeuksia käytettäessä vältetään tarpeettoman haitan aiheuttamista. Käytännössä on ollut tilanteita, joissa vesistössä liikkumista ja ankkurointia koskevaa yleiskäyttöoikeutta on käytetty väärin, esimerkiksi ajeltu vesikulkuneuvolla edestakaisin tai ankkuroitu pysyväisluonteisesti loma-asunnon edustalle. Tämä ei ole sallittua vanhan eikä uuden vesilain mukaan.

Rannan omistajan tai haltijan oikeudesta sijoittaa yksityistä tarvettaan varten rannan edustalle veneen kiinnityspaalu tai -poiju taikka rakentaa rantaansa toisen vesialueelle ulottuva laituri, venevaja tai muu näihin verrattava rakennelma säädetään vesilain 2 luvun 5 §:ssä. Tämä oikeus rannan omistajalla tai haltijalla on, vaikka hän ei ole vesialueen omistaja tai osakas. Rakennelman tekeminen tai käyttäminen ei edellytä lupaa eikä sellaista saa vaatia, mutta sen tulee tapahtua niin, ettei vesialueen omistajalle aiheuteta vahinkoa tai huomattavaa haittaa.

Vesilain 2 luvun 6 § sisältää vanhan vesilain 1 luvun 30 §:ää asiallisesti vastaavan säännöksen, jonka mukaan se, joka kärsii lietteestä, matalikosta tai muusta niihin verrattavasta vesistön käyttöä koskevasta haitasta, saa laissa säädetyin edellytyksin ilman vesialueen omistajan suostumusta suorittaa haitan poistamiseksi tarpeellisen toimenpiteen parantaakseen vesistön tilaa ja käyttömahdollisuuksia. Säännöksen nojalla suoritettava toimenpide ei saa aiheuttaa vesialueen omistajalle huomattavaa haittaa eikä ympäristön pilaantumista. Säännös ei vaikuta hankkeen luvanvaraisuuteen, eli hanke saattaa edellyttää lupaa vesilain 3 luvun 2 ja 3 §:n perusteella.

Toimenpiteestä on ilmoitettava vesialueen omistajalle ja valtion valvontaviranomaiselle. Vanhaan vesilakiin verrattuna hankkeesta vastaavan velvollisuutta ilmoittaa hankkeesta on kuitenkin laajennettu siten, että ilmoitus tulee tehdä kaikentyyppisistä ruoppaushankkeista. Ilmoittamisvelvollisuuden ulkopuolelle jäävät sellaiset merkityksettömät toimet, joita ei voida pitää ruoppauksina. Tällaisina toimina voidaan pitää lähinnä lihasvoimin tapahtuvaa kivien ja muiden sen kaltaisten esteiden raivaamista.

Irrotetun ruoppausmassan sijoittaminen toisen vesialueelle voi tapahtua samoin edellytyksin kuin haitan poistaminen. Sen sijaan ruoppausmassan sijoittaminen toisen maa-alueelle edellyttää omistajan suostumusta tai lupaviranomaisen myöntämää oikeutta.

2.3.2

Hankkeen toteuttamistapaa koskevat periaatteet

Uuden vesilain 2 luvun 7 § sisältää vesitaloushankkeen toteuttamistapaa koskevat yleiset periaatteet. Lähtökohtana kaikissa vesitaloushankkeissa ja vesien käytössä on haittojen minimointi. Periaatteet tulee ottaa huomioon luvanvaraisissa ja lupakynnyksen alapuolelle jäävissä hankkeissa, yleiskäyttöoikeuksiin perustuvissa toimenpiteissä ja muussa vesialueiden ja vesivarojen käytössä ja hoidossa. Eri hanketyyppejä koskeviin aineellisoikeudellisiin säännöksiin sisältyy lisäksi hankkeen toteuttamistapaa koskevia säännöksiä, jotka täydentävät 2 luvun 7 §:n vaatimuksia.

Sisällöllisesti pykälää on yksinkertaistettu verrattuna vanhan vesilain 2 luvun 3 §:ään. Siinä ei enää yksityiskohtaisesti luetella vältettäviä seurauksia, vaan todetaan yleisesti, että on vältettävä loukkaamasta yleistä ja yksityistä etua. Tarkoituksena ei ole ollut supistaa säännöksen soveltamisalaa, vaan säännös kattaa kaikki vanhan vesilain 2 luvun 3 §:ssä luetellut seuraukset ja muut yleisen tai yksityisen edun loukkaukset. Tarkoituksena ei myöskään ole ollut muuttaa säännöksen soveltamiskäytäntöä.

Huomiota tulee siten kiinnittää paitsi hankkeesta johtuviin suoranaisiin edunmenetyksiin rannan tai vesialueen omistajille, myös hankkeen muihin vaikutuksiin. Niitä ovat muun muassa vaikutukset kalakantoihin, muihin pinta- ja pohjavesien käyttömahdollisuuksiin, vesistön puhdistautumiskykyyn, vesiluontoon ja sen toimintaan sekä vesistön soveltuvuuteen virkistyskäyttöön. Lisäksi on otettava huomioon hankkeen vaikutukset luonnonkauneuteen, kulttuuriarvoihin ja ympäristön viihtyisyyteen sekä muut vaikutukset yleisiin ja yksityisiin etuihin.

Vesioikeudelliseen lupaan liitettävät määräykset voidaan perustaa vanhan vesilain tavoin hankkeen toteuttamistapaa koskevan säännöksen vaatimuksiin.

Uuden vesilain 2 luvun 8 § sisältää erityissäännöksen saamelaisten oikeuksien huomioon ottamisesta. Kyseessä on hankkeen toteuttamistapaa koskeva säännös. Sen mukaan saamelaisten kotiseutualueelle sijoittuva tai vaikutuksiltaan sinne ulottuva vesitaloushanke on toteutettava siten, että se ei vähäistä suuremmassa määrin heikennä saamelaisten mahdollisuuksia käyttää heille alkuperäiskansana kuuluvia oikeuksia pitää yllä ja kehittää kulttuuriaan sekä harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Saamelaisalueeseen vaikuttavissa hankkeissa pitää selvittää saamelaisten oikeuksiin kohdistuvat vaikutukset jo lupaa haettaessa ja ottaa ne huomioon lupaharkinnassa. Lupaan tulee tarvittaessa liittää määräykset siitä, miten haitalliset vaikutukset ehkäistään. Saamelaisten oikeuksien turvaaminen ei kuitenkaan rajoitu vesilain 2 luvun 8 §:ään, vaan myös lupaharkintaa koskeva 3 luvun 4 § ja hankkeen toteuttamistapaa koskeva 2 luvun 7 § antavat suojaa saamelaisten oikeuksille.

Saamelaisten oikeuksien toteutumiseen liittyvät kiinteästi asiaa koskevat menettelysäännökset (11:6.3), joiden mukaan aluehallintoviraston tulee varata saamelaiskäräjille tilaisuus antaa lausuntonsa tietyistä hankkeista. Lisäksi saamelaiskäräjillä on oikeus hakea muutosta sellaisiin vesilain mukaisiin päätöksiin, joissa hanke sijoittuu tai sen vaikutukset ulottuvat saamelaisten kotiseutualueelle ja joissa hanke voi vaikuttaa saamelaisille alkuperäiskansana kuuluviin oikeuksiin (15:2).

2.3.3
Käyttöoikeuksien perustaminen

Uuden vesilain 2 luvun 12 ja 13 § sisältävät yleiset säännökset vesitaloushankkeen toteuttamiseksi tarpeellisten käyttöoikeuksien perustamisesta. Sääntely vastaa pääpiirteissään vanhan vesilain 2 luvun 7–8 §:n säännöksiä. Säännökset koskevat kaikkia vesitaloushankkeita. Hanketyyppikohtaisia erityissäännöksiä sisältyy lisäksi ojitusta, keskivedenkorkeuden pysyvää muuttamista, vesivoiman hyödyntämistä, uittoa ja kulkuväylien perustamista koskeviin lukuihin. Lakiin on sisällytetty keskivedenkorkeuden pysyvää muuttamista tarkoittavia hankkeita koskevat erityissäännökset käyttöoikeuden perustamisesta. Näiden tarkoituksena on edistää kunnostushankkeiden toteuttamista (ks. luku 6 jäljempänä). Käyttöoikeuksia koskevia säännöksiä on myös kiinteistöoikeudellisia säännöksiä koskevassa 17 luvussa, erityisesti 7–9 §:ssä.

Hankkeesta vastaavalle voidaan myöntää oikeus toiselle kuuluvaan alueeseen sillä olevine rakennuksineen tai muine rakennelmineen, jos alue on toteutettavan vesitaloushankkeen vuoksi tarpeen laissa yksilöityä tarkoitusta varten (2:12). Käyttöoikeuden perustamista koskevassa sääntelyssä lähtökohtana on, että käyttöoikeuden perustamisella puututaan toisen suojattuun oikeusasemaan mahdollisimman lievästi.

Oikeus voidaan myöntää vain siihen alueeseen ja siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä vesitaloushankkeen toteuttamiseksi.

Käyttöoikeuden myöntämisen edellytyksistä säädetään 2 luvun 13 §:ssä. Pääsäännön mukaan oikeus voidaan myöntää, jos vesitaloushanke täyttää luvanmyöntämisedellytykset ja jos hakija hallitsee omistusoikeuden tai pysyvän käyttöoikeuden perusteella enempää kuin puolta tarvittavasta alueesta. Jos kysymys on hakijalle ja muille yhteisesti kuuluvasta alueesta, oikeuden myöntäminen edellyttää, että toimenpiteen kohteeksi joutuva alue ei ole sanottavasti suurempi kuin hakijan osuutta vastaavaa osa yhteisestä alueesta.

Vesilain 2 luvun 13 §:n 2 momentti koskee "vähäisempien" käyttöoikeuksien perustamistilanteita. Näissä tilanteissa oikeuden perustamisen edellytykset ovat lievemmät siltä osin kuin on kysymys hakijan oikeudesta alueisiin. Säännöstä on tarkoitettu sovellettavan siten, että sen nojalla voidaan myöntää käyttöoikeus vähäiseksi katsottavien patojen, siltojen, laiturien, pumppulaitosten, johtojen ja kaapeleiden sijoittamiseksi. Säännöksen nojalla voidaan perustaa käyttöoikeus myös yksittäisen tuulivoimalaitoksen perustan vaatimaan pienehköön alueeseen.

Vesilain 2 luvun 13 §:n 3 momentissa säädetään oikeuden perustamisen edellytyksistä yleisen tarpeen vaatimia hankkeita varten. Näissä tilanteissa käyttöoikeus voidaan perustaa vaikka 2 luvun 13 §:n 1 ja 2 momenttien sisältämät edellytykset eivät täyty.

Sen lisäksi, että hankkeesta vastaavalle voidaan perustaa oikeus toiselle kuuluvaan alueeseen ja sillä oleviin rakennuksiin ja rakennelmiin, voi hankkeen toteuttaminen joskus edellyttää oikeutta poistaa toiselle kuuluva rakennus, laitos tai rakennelma mainitun alueen ulkopuolelta. Lupaviranomainen voi myöntää hankkeesta vastaavalle tällaisen oikeuden (2:14).

2.3.4
Ilmoituksenvaraiset hankkeet

Uudistuksen yhtenä tarkoituksena oli täsmentää ilmoittamismenettelyä koskevaa sääntelyä ja siten tehostaa ja yhtenäistää pienten vesitaloushankkeiden ennakkovalvontaa. Valtion valvontaviranomaiselle tehtävästä ilmoituksesta säädetään 2 luvun 15 §:ssä. Säännöksen mukaan hankkeesta vastaavan on ennen toimenpiteen aloittamista ilmoitettava kirjallisesti valtion valvontaviranomaiselle:

1) 6 §:n 1 momentissa tarkoitetusta toimenpiteestä (alle 500 m^3 ruoppaukset),
2) maa-ainesten ottamisesta vesistön pohjasta, jos ottaminen ei 3 luvun 2 tai 3 §:n mukaan edellytä lupaa (kotitarvekäyttö),
3) pinta- ja pohjaveden ottamisesta, kun otettava määrä on yli 100 m^3/vrk ja ottaminen ei 3 luvun 2 tai 3 §:n mukaan edellytä lupaa (mikäli ottaminen tapahtuu muuhun kuin vesihuoltolaitoksen tarpeisiin eikä otettavan pohjaveden määrä ole suurempi kuin 250 m^3/vrk).

Ilmoitus on toimitettava elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle kirjallisesti 30 vuorokautta ennen toimenpiteeseen ryhtymistä. Säännöksen tehtävänä on toimia ennakkovalvonnan apuvälineenä; sen avulla valvontaviranomainen saa lain valvonnan kannalta riittävät tiedot alueella toteuttavista hankkeista. Valtion valvontaviranomaisen tuleekin antaa ilmoituksesta tieto kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle (18:17).

Ilmoittamisvelvollisuus on tarkoitettu tiedon välittämistä palvelevaksi menettelyksi. Ilmoitus ei tavallisesti edellytä toimenpiteitä valvontaviranomaiselta. Ilmoitus antaa kuitenkin valvontaviranomaiselle mahdollisuuden ryhtyä toimiin, jos se katsoo hankkeen edellyttävän lain mukaista lupaa tai olevan muulla tavoin lain vastainen. Valvontaviranomainen voi tällöin antaa ilmoituksen tekijälle toimenpi-

teen suorittamista koskevia ohjeita, jotka eivät kuitenkaan sido ilmoituksen tekijää. Ilmoituksen tekeminen ei perusta hakijalle suojatumpaa oikeusasemaa kuin hänellä muutoin olisi. Valvontaviranomaisten on syytä varmistaa, että ilmoitukset käydään läpi riittävällä tarkkuudella ja että ilmoituksesta tehdyt havainnot dokumentoidaan siinäkin tapauksessa, että ilmoituksen johdosta ei ole tarpeen ryhtyä toimenpiteisiin. Ruoppausilmoituksiin sisältyy usein aallonmurtajia, isoja pengerryslaitureita ja muita rakenteita, joihin valvontaviranomaisen tulee tarvittaessa ottaa kantaa, jottei rakentajalle jää sellainen käsitys, että ne on ilmoituksella hyväksytty. Rakenne saattaa kuitenkin vaatia maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen toimenpideluvan kunnalta.

Ilmoituksen tulee sisältää ennakkovalvonnan kannalta tarpeelliset tiedot. Tällaisia tietoja ovat muun muassa tiedot hankkeesta ja sen toteuttamisajankohdasta, hankkeen sijoittumisesta ja toteuttamistavasta sekä alueen kiinteistöjaotuksesta. Lisäksi ilmoitukseen tulee sisällyttää tieto hankkeen vaikutusalueella vireillä olevista muista hankkeista, jotka ovat hankkeesta vastaavan tiedossa. Tällä pyritään parantamaan mahdollisuuksia ehkäistä useiden pienten hankkeiden yhteisvaikutuksia.

Valvonnassa ja neuvonnassa on syytä korostaa 2 luvun 7 §:n periaatetta, jonka mukaan vesitaloushankkeesta ei saa koitua vältettävissä olevaa yleisen tai yksityisen edun loukkausta. Pienissä vesitaloushankkeissa vältettävissä olevia vaikutuksia tulee tarkastella erityisesti siitä näkökulmasta, onko hankkeen laajuus kohtuullinen suhteessa tarpeeseen ja saavutettavaan hyötyyn.

Ojituksesta tehtävästä ilmoituksesta on säädetty myös vesilain 5 luvussa (ks. tämän oppaan kohta 5.6)

2.3.5
Erinäisiä säännöksiä

Perussäännös vesistöön tehdyn rakennelman kunnossapidosta sisältyy 2 luvun 9 §:ään. Vesistöön tehdyn rakennelman omistajan on pidettävä rakennelma sellaisessa kunnossa, ettei siitä aiheudu vaaraa taikka yleistä tai yksityistä etua loukkaavia vahingollisia tai haitallisia seurauksia. Jos rakennelma perustuu viranomaisen myöntämään lupaan, tulee kunnossapidossa ottaa huomioon myös lupapäätökseen sisältyvät määräykset. Vesistöön tehty rakennelma vaikuttaa usein vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun. Tällaisen rakennelman poistaminen edellyttää lupaviranomaisen lupaa. Säännös koskee sekä uuden vesilain nojalla toteutettavia hankkeita että aiemmin toteutettuja hankkeita (19:4.2).

Vesilain 2 luvun 10 § sisältää säännökset veden juoksun muuttamisesta norossa ja ojassa. Niiden tarkoituksena on sovittaa yhteen uoman ylä- ja alajuoksulla olevien intressit. Noron, ojan tai altaan omistaja ei saa estää tai muuttaa veden vapaata juoksua uomassa alapuolella olevan vahingoksi ilman tämän suostumusta. Suostumusta ei kuitenkaan tarvita, jos uoman tai altaan omistajan oma käyttötarve vaatii hankkeen toteuttamista. Ylempänä oleva ei tällöinkään saa ottaa vettä muuhun tarkoitukseen siinä määrin, että alempana olevan kiinteistön vedensaanti omaa taloutta varten estyy.

Vesilain 2 luvun 11 § sisältää vanhan vesilain 1 luvun 15 a ja 17 a §:ää vastaavat säännökset vesiluontotyyppien suojelusta. Säännös kieltää vaarantamasta tiettyjen erikseen lueteltujen vesiluontotyyppien luonnontilan. Näitä luontotyyppejä ovat luonnontilaiset enintään kymmenen hehtaarin suuruiset fladat, kluuvijärvet ja lähteet sekä muualla kuin Lapin maakunnassa sijaitsevat norot ja enintään yhden hehtaarin suuruiset lammet ja järvet. Säännöksen soveltamisalassa ei ole tapahtunut muutoksia, mutta puron ja noron määritelmien muutoksen johdosta osa ennen noroiksi katsotuista uomista on siirtynyt puroja koskevan sääntelyn piiriin.

Käsite luonnontila on ymmärrettävä samalla tavalla kuin vanhan vesilain 1 luvun 15 a ja 17 a §:ässä. Ensisijaisesti kysymys on luontotyypeistä, joiden olennaiset ominaispiirteet eivät ole muuttuneet muokkauksen seurauksena. Käsitettä ei kuitenkaan

ole tulkittava ahtaasti niin, että se kattaisi vain täysin ihmistoiminnan vaikutuksen ulkopuolelle jääneet kohteet. Kohdetta voitaneen pitää luonnontilaisena, jos muutos on kohdistunut epäolennaisiin ominaispiirteisiin tai jos olennaiseen ominaispiirteeseen kohdistunut muutos on vähäinen. Pitkäaikainen luonnollinen kehitys tai ennallistamistoimet ovat toisaalta saattaneet myös palauttaa luonnontilan. Säännös ei koske tilanteita, joissa luontotyypille olennaiset ominaispiirteet on menetetty pysyvästi.

Lupaviranomainen voi yksittäistapauksessa hakemuksesta myöntää poikkeuksen luonnontilan vaarantamista koskevasta kiellosta. Poikkeamisen edellytyksenä on vanhan vesilain tavoin, että kysymyksessä olevan luontotyypin suojelutavoitteet eivät vaarannu poikkeamisen vuoksi. Suojelutavoitteiden vaarantumista tulkitaan samalla tavoin kuin luonnonsuojelulain 31 §:ssä.

3 Yleiset säännökset luvanvaraisista vesitaloushankkeista

3.1

Mikä muuttuu?

Luvanvaraisia vesitaloushankkeita koskevat säännökset on koottu aiempaa kattavammin omaan lukuunsa eli lain 3 lukuun. Hankkeiden luvanvaraisuutta koskevat säännökset on kirjoitettu aiemmista yleiskielloista poiketen selkeämmin lupakynnyksiksi, ja aina luvanvaraiset hankkeet on koottu yhteen pykälään. Luvanvaraisten hankkeiden osalta vesilain suhdetta ympäristönsuojelulakiin on myös jonkin verran muutettu. Luvan myöntämisen edellytyksissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia, vaan se perustuu jatkossakin yleensä intressivertailuun. Luvussa säädetään myös lupamääräysten antamisesta ja tarkistamisesta sekä luvan voimassaolosta. Vesilain 3 lukua täydentävät tiettyjen hankkeiden osalta 4–10 lukujen hankekohtaiset säännökset, mutta monien käytännössä yleisten hankkeiden lupa-asia ratkaistaan suoraan 3 luvun perusteella. Tällaisia yleisiä pieniä vesitaloushankkeita on käsitelty erikseen tämän oppaan kohdassa 3.7.

Tärkeimmät muutokset

- Vesitaloushankkeiden yleinen luvanvaraisuus perustuu hankkeen vaikutuksiin (3:2). Hankkeen ympäristövaikutuksia on täsmennetty muun muassa lisäämällä uusi kohta, joka koskee puron uoman luonnontilan vaarantamista. Lisäksi edellytetään lupaa sellaiselta rakennelman käytöltä, josta aiheutuu häiriötä toisen kiinteistön käytölle, ellei asianomainen ole antanut hankkeelle suostumustaan.
- Aina luvanvaraisia hankkeita koskevaan luetteloon on lisätty veden ottaminen vesihuoltolaitoksen tarpeisiin (otettavan veden määrästä ja vaikutuksista riippumatta) sekä vesialueen ruoppaaminen, kun ruoppausmassa määrä ylittää 500 m^3.
- Vesilain ja ympäristönsuojelulain mukaisen luvan tarvetta tarkastellaan lakien nojalla lähtökohtaisesti erikseen. Ojitusta koskeva lupa-asia käsitellään kuitenkin vesilain mukaisena lupa-asiana myös siinä tilanteessa, että luvantarve perustuu vain hankkeesta aiheutuviin pilaantumisvaikutuksiin vesialueella.
- Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa, lupamääräyksiä annettaessa sovelletaan myös ympäristönsuojelulain säännöksiä lupamääräysten antamisesta.
- Kalatalousvelvoite ja kalatalousmaksu ovat keskenään tasavertaisessa asemassa.
- Lupa voidaan erityisestä syystä myöntää määräajaksi, ja toistaiseksi voimassa olevassa luvassa lupamääräykset voidaan määrätä tarkistettavaksi määräajassa.
- Valmistelulupa korvaa aikaisemman ns. töidenaloittamisluvan.
- Lupaviranomainen voi hakemuksesta määrätä luvan raukeamaan mm. kun luvanhaltijaa ei enää ole tai hanke on menettänyt alkuperäisen merkityksensä.

3.2

Hankkeiden luvanvaraisuus

3.2.1

Vaikutusperusteinen luvanvaraisuus

Vesitaloushankkeen yleinen luvanvaraisuussäännös (3:2) rakentuu kolmiosaisen tunnusmerkistön varaan: vesistössä, pohjavedessä tai vesiympäristössä tapahtuva muutos → lainkohdassa yksilöity seuraus → yleisen tai yksityisen edun loukkaus.

Yleisen edun loukkaus voi ilmetä:

- tulvan vaarana tai yleisenä vedenvähyytenä,
- luonnon ja sen toiminnan vahingollisena muuttumisena taikka vesistön tai pohjavesiesiintymän tilan huononemisena,
- luonnon kauneuden, ympäristön viihtyisyyden, kulttuuriarvojen tai vesistön virkistyskäyttöön soveltuvuuden melkoisena vähentymisenä,
- terveysvaaran aiheutumisena,
- tärkeän tai muun vedenhankintakäyttöön soveltuvan pohjavesiesiintymän antoisuuden olennaisena vähentymisenä tai muunlaisena käyttökelpoisuuden huonontumisena taikka muunlaisena vahinkona tai haittana vedenotolle tai veden käytölle talousvetenä,
- kalastukselle tai kalakannoille aiheutuvana vahinkona tai haittana,
- vesiliikenteelle tai puutavaran uitolle aiheutuvana vahinkona tai haittana,
- puron uoman luonnontilan säilymisen vaarantumisena,
- muunlaisena edellä mainittuun verrattavalla tavalla tapahtuvana yleisen edun loukkauksena.

Luvantarpeen synnyttävänä yksityisen edun loukkauksena pidetään muutoksen aiheuttamaa edunmenetystä toisen vesialueelle, kalastukselle, veden saannille, maalle, kiinteistölle tai muulle omaisuudelle. Lupaa ei kuitenkaan tarvita, jos menetys loukkaisi vain yksityistä etua ja edunhaltija on antanut hankkeeseen kirjallisen suostumuksensa. Lupaviranomaisen lupa tarvitaan myös hankkeeseen, jolla muutetaan noroa tai ojaa taikka sen vedenjuoksua niin, että siitä aiheutuu vahinkoa toisen maalle. Samoin tarvitaan lupa sellaiseen vesialueelle tehtävän rakennelman käyttöön, josta aiheutuu häiriötä toisen kiinteistön käytölle. Näissäkin tilanteissa asianomaisen antama suostumus poistaa luvan tarpeen.

Myös vesitaloushankkeen muutos saattaa edellyttää vesilain mukaista lupaa. Lupa tarvitaan, jos muutos loukkaa 3 luvun 2 §:n 1–3 momentissa tarkoitetulla tavalla yleisiä tai yksityisiä etuja. Muuttamisen luvanvaraisuus kytkeytyy samoihin vaikutuksiin, jotka synnyttävät uuden hankkeen luvantarpeen. Muutos voi lisäksi olla luvanvarainen, jos se itsessään täyttää aina luvanvaraiseksi säädetyn hankkeen tunnusmerkit. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi vesivoimalaitoksen rakentaminen olemassa olevaan patoon tai muuhun rakennelmaan.

Muutostilanteessa luvantarvetta arvioidaan suhteessa olemassa olevaan lupaan ja siinä asetettuihin lupamääräyksiin. Luvantarve kytkeytyy näin ollen sellaisiin vaikutuksiin, joita luvassa ei ole otettu huomioon. Jos kyseessä on sen sijaan luvassa huomioon otettujen vaikutusten lisääntyminen, on kysymys luvan ehtojen ja lupamääräysten noudattamisesta, ei hankkeen muuttamisesta. Siltä osin kuin luvanvaraisuus perustuu yksityisen edun loukkaukseen, edunhaltijan suostumus poistaa muutostilanteissa luvantarpeen.

3.2.2
Hankeluetteloon perustuva luvanvaraisuus

Vesilain 3 luvun 3 § sisältää 9-kohtaisen luettelon niistä hankkeista, jotka tarvitsevat luvan hankkeen vaikutuksista riippumatta. Luettelo perustuu vanhan vesilain säännöksiin aina luvanvaraisista hankkeista. Luetteloa on lisäksi täydennetty eräillä hankkeilla, joiden on vesilain soveltamiskäytännössä katsottu yleensä edellyttävän lupaa tai joiden saattaminen aina luvanvaraiseksi on katsottu muusta syystä tarpeelliseksi. Luettelo on tarkoitettu tyhjentäväksi.

Luvanvaraisten hankkeiden piirissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia lukuun ottamatta yli 500 m^3:n suuruisia ruoppauksia, jotka edellyttävät 1.1.2012 jälkeen aina lupaa. Uutena kohtana aina luvanvaraisten hankkeiden luettelossa on lisäksi veden otto vesihuoltolaitokselle tai vesihuoltolaitokselle vettä toimittavan tarpeisiin tai siirrettäväksi muualla käytettäväksi – riippumatta otettavan veden määrästä. Aina luvanvaraisten hankkeiden luettelo ei rajaa hankkeen vaikutuksiin perustuvan luvanvaraisuussäännöksen soveltamisalaa. Esimerkiksi ruoppaus saattaa edellyttää 3 luvun 2 §:n nojalla lupaa, vaikka se olisi edellä mainittua 500 kuutiometriä pienempi. Valvontaviranomainen voi tarvittaessa ryhtyä valvontatoimiin, mikäli hanke sen arvion mukaan tarvitsee luvan 3 luvun 2 §:n perusteella.

Aina luvanvaraisen hankkeen muuttaminen edellyttää lupaa, jos muutos loukkaa yleisiä tai yksityisiä etuja. Koska hankkeet ovat vaikutuksista riippumatta luvanvaraisia, luvantarvetta ei muutostilanteissa voida kytkeä 3 luvun 2 §:n tavoin muutosten vaikutuksiin. Lähtökohtana on, että kaikki muutokset, joita luvassa ei ole otettu huomioon, edellyttävät luvan muuttamista. Lupaa ei kuitenkaan vaadita niin sanotuilta haitattomilta muutoksilta eli sellaisilta muutoksilta, jotka eivät vaikuta yleisiin tai yksityisiin etuihin. Aina luvanvaraisten hankkeiden osalta hankkeen muutoksen luvantarvetta tulee arvioida suhteessa lupaan ja lupamääräyksiin sekä muutoksesta johtuvaan yleisen tai yksityisen edun loukkaukseen. Esimerkiksi jo aikaisemmin rakennetun vesivoimalaitoksen patorakennelmiin voidaan ilman uutta lupaa sijoittaa hyötysuhteen parantamiseksi sellaisia lisäkoneistoja, jotka eivät aiheuta haittaa.

3.2.3
Suhde ympäristönsuojelulain luvantarvetta koskeviin säännöksiin

Uusi vesilaki ei sisällä enää vanhan vesilain 1 luvun 19 §:n kaltaista säännöstä, jonka mukaan vesitaloushankkeen luvanvaraisuus voi perustua hankkeen aiheuttamaan vesistön pilaantumiseen siten kuin se määritellään ympäristönsuojelulain 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Nyt tällaisten hankkeiden lupa-asiat käsitellään ympäristönsuojelulain mukaisesti. Poikkeuksena tästä on ojitus, sillä vesilain 5 luvussa säädetään erikseen luvanvaraisuudesta, joka perustuu ojitushankkeista aiheutuvaan pilaantumiseen (ks. tämän oppaan kohta 5.3.1).

Ympäristönsuojelulain 28 §:n 1 momentissa viitataan luvanvaraisuuden osalta ympäristönsuojeluasetuksessa säädettyyn luetteloon luvanvaraisista toiminnoista. Tätä asetuksen laitosluetteloa täydentävät 28 §:n 2 momentin säännökset, joista 1 ja 2 kohta liittyvät vesistön tai vesistöä pienemmän uoman pilaantumista aiheuttaviin toimintoihin. Säännöksen mukaan ympäristölupa on lisäksi oltava toimintaan, josta saattaa aiheutua vesistön pilaantumista eikä kyse ole vesilain mukaan luvanvaraisesta hankkeesta. Lisäksi ympäristölupa tarvitaan jätevesien johtamiseen, josta saattaa aiheutua ojan, lähteen tai noron pilaantumista. Jos vesilain nojalla luvanvaraisesta hankkeesta aiheutuu vesialueella pilaantumista tai sen vaaraa, sovelletaan lupamääräyksiä annettaessa myös ympäristönsuojelulain säännöksiä lupamääräysten antamisesta (3:10.3).

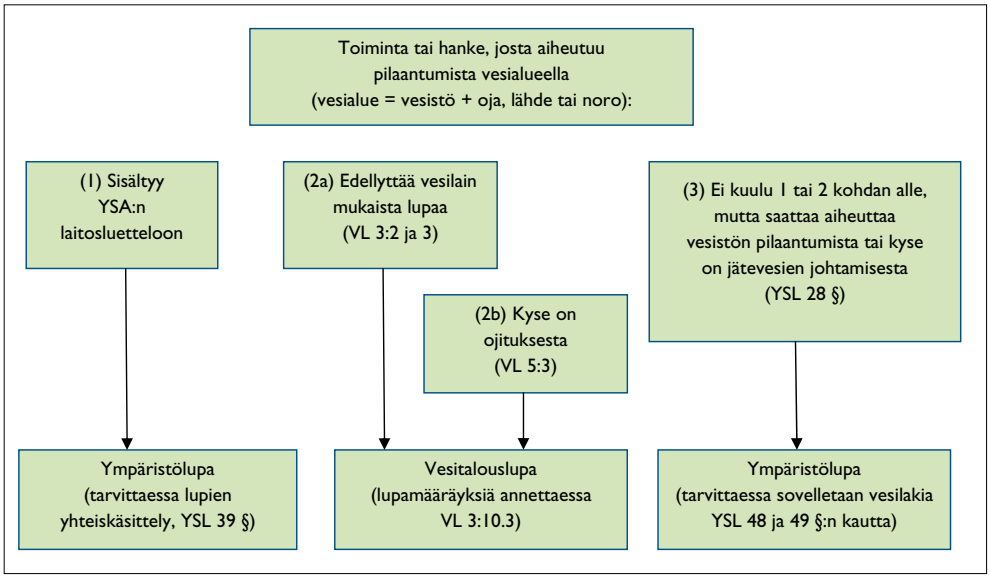

Kaavio 1. Ympäristönsuojelulain mukaisen ympäristöluvan ja vesilain mukaisen vesitalousluvan tarve.

Kaaviossa 1 olevat kohdat 1 ja 2 saattavat tulla kyseeseen yhtä aikaa. Esimerkiksi kaivostoiminta edellyttää usein sekä vesilain että ympäristönsuojelulain mukaista lupaa. Tällöin sovelletaan yleensä lupien yhteiskäsittelyä koskevia säännöksiä (YSL 39 § JA VL 11:12). Sen sijaan kaavion kohdat 2 ja 3 eivät lähtökohtaisesti voi tulla yhtä aikaa sovellettaviksi. Kohdan 3 mukaisissa tilanteissa voi erityisesti jätevesien johtamista koskevan luvan yhteydessä olla tarpeen myöntää oikeus jäteveden johtamiseen toisen alueella (YSL 48 §) tai viemäriputken sijoittamiseen vesialueelle (YSL 49 §). Ympäristönsuojelulakiin sisältyvien viittaussäännösten kautta voivat tällöin tulla sovellettaviksi myös vesilain säännökset käyttöoikeuksien myöntämisestä, korvauksen määräämisestä ja ojituksesta.

Jos jäteveden johtaminen perustuu muuhun kuin ympäristöluvanvaraiseen toimintaan, kunnan ympäristönsuojeluviranomainen päättää oikeudesta johtaa jätevettä toisen alueella olevaan noroon tai ojaan ja siihen liittyvistä velvollisuuksista (YSL 103 c §). Kyse on siis sellaisesta jätevesien johtamisesta, jonka ei voida katsoa aiheuttavan ympäristönsuojelulaissa tarkoitettua pilaantumista vesialueella. Tällöinkin vesilain ojitusta koskevat säännökset voivat tulla tietyiltä osin sovellettaviksi ympäristönsuojelulakiin sisältyvien viittaussäännösten kautta.

3.3

Luvan myöntämisen edellytykset

3.3.1

Lupaharkinnan rakenne

Vesioikeudellinen lupaharkinta muodostuu luvan myöntämisen edellytysten tutkimisesta ja lupaan liitettävien määräysten asettamisesta. Nämä muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, eikä niitä kaikilta osin ole mahdollista pitää toisistaan erillään. Lupaharkinta on oikeusharkintaa kuten vanhassakin vesilaissa. Jos luvan myöntämisen edellytykset täyttyvät, on lupa myönnettävä. Jos taas luvan myöntämisen edellytykset eivät täyty edes lupamääräysten asettamisen myötä, ei lupaa voida myöntää.

Luvan myöntämisen edellytykset voidaan ryhmitellä yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Yleiset edellytykset (3:4) koskevat kaikkia vesitaloushankkeita, erityiset edellytykset (4:5, 6:4 ja 8:2) puolestaan tiettyjä hanketyyppejä.

Luvan myöntämisen yleiset edellytykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään:
1) intressivertailu tai hankkeen haitattomuus (vähäisyys-kriteeri),
2) ehdoton luvanmyöntämiseste, ja
3) alueiden käyttöoikeus.

Vesilain 3 luvun 4 § muodostaa vesioikeudellisen lupaharkinnan ytimen. Säännös perustuu vanhan vesilain intressivertailua ja luvan myöntämisen esteitä koskeviin säännöksiin. Vesilain mukaisessa lupaharkinnassa tulee ottaa huomioon lisäksi yleiset vesitaloushankkeen toteuttamista koskevat 2 luvun 7 ja 8 §:n säännökset, hankekohtaiset erityissäännökset ja muusta lainsäädännöstä tulevat vaatimukset (mm. luonnonsuojelulaista sekä maankäyttö- ja rakennuslaista johtuvat vaatimukset).

3.3.2
Vähäisyys-kriteeri

Lupa hankkeelle voidaan myöntää joko hankkeen vähäisyyden tai intressivertailun perusteella (3:4.1). Vähäisyys-kriteerin nojalla voidaan myöntää lupa hankkeelle, joka ei sanottavasti loukkaa yleistä tai yksityistä etua. Vanhassa vesilaissa olevaa hyödyllisyyden vaatimusta ei uuteen vesilakiin sisälly, eli vähäisyys-kriteeriin perustuvassa lupaharkinnassa ei enää arvioida vesitaloushankkeen hyödyllisyyttä tai tarpeellisuutta vaan yksinomaan hankkeen vaikutuksia yleiselle ja yksityiselle edulle. Jos hankkeesta aiheutuu lainkohdassa tarkoitettuja yleisen tai yksityisen edun loukkauksia, ei hankkeelle voida myöntää lupaa vähäisyys-kriteerin perusteella, vaan hankkeen toteuttamisen edellytyksiä on punnittava intressivertailussa.

Myös vähäisen hankkeen tulee täyttää haitan minimointisäännöksen (2:7) vaatimukset. Hanke tulee toteuttaa siten, ettei siitä aiheudu vältettävissä olevaa yleisen tai yksityisen edun loukkausta, jos hankkeen tai käytön tarkoitus voidaan näin saavuttaa ilman, että kustannukset lisääntyvät kohtuuttomasti suhteessa kokonaiskustannuksiin ja aiheutettuun haittaan.

3.3.3
Intressivertailu

Vähäisyys-kriteerin nojalla toteutettavat hankkeet ovat tyypillisesti pienialaisia ja vaikutuksiltaan vähäisiä. Käytännössä vähänkään laajempien hankkeiden lupaharkinta perustuu intressivertailuun, jossa siis punnitaan hankkeesta aiheutuvia yleisiä ja yksityisiä hyötyjä ja menetyksiä. Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että hankkeen hyödyt ovat huomattavat verrattuna siitä aiheutuviin menetyksiin. Hankelukuihin sisältyy eri hanketyyppejä koskevia täydentäviä säännöksiä siitä, mitä seikkoja intressivertailussa on otettava huomioon (ks. 7:2, 8:2 ja 9:3). Vesienhoitosuunnitelmat otetaan intressivertailussa huomioon samalla tavoin kuin vanhassa vesilaissa.

Lupaharkinnan intressivertailun sisällöstä säädetään yleisten etujen arviointia koskevassa 3 luvun 6 §:ssä ja yksityisten etujen arviointia koskevassa 7 §:ssä. Pykälät perustuvat vanhan vesilain 2 luvun 11 §:ään ja vastaavat vanhan vesilain soveltamiskäytäntöä. Rahassa vaikeasti mitattavien hyötyjen ja haittojen punninta on keskeinen osa yleisten hyötyjen ja menetysten arviointia. Hankkeen hyödyt ja menetykset arvioidaan ensisijaisesti yleiseltä kannalta, mutta arvioinnissa voidaan käyttää raha-arvoa, jos hyödyn ja menetyksen suuruus voidaan määrittää rahassa. Yleisinä etuina, joille aiheutuneita hyötyjä ja menetyksiä tulee lupaharkinnassa arvioida, on lainvalmistelutöissä mainittu muun muassa liikenneinfrastruktuuri, vesihuolto ja luonnonsuojelu. Luettelo ei ole tyhjentävä, vaan myös muunlaiset yleiset intressit, joita ei voida pitää yksityisten asianosaisten intresseinä, voivat tulla intressivertailussa kyseeseen yleisinä etuina.

Yksityisten hyötyjen ja menetysten lähtökohtana on rahamääräinen arviointi. Yksityisten hyötyjen osalta uuden vesilain 3 luvun 7 § kattaa asiallisesti vanhan vesilain tavoin sellaiset yksityisoikeudelliset hyödyt ja menetykset, jotka eivät ole edellä tarkoitettuja yleisiä hyötyjä ja menetyksiä.

3.3.4
Ehdoton luvanmyöntämiseste

Luvan myöntämisen yleisiä edellytyksiä koskevan 3 luvun 4 §:n 2 momentissa säädetään ehdottomasta luvanmyöntämisesteestä. Säännöksen tarkoituksena on asettaa yläraja vesitaloushankkeen hyväksyttäville seurauksille. Jos tämä raja ylittyy, hankkeelle ei voida myöntää lupaa, olivatpa sen hyödyt kuinka suuret tahansa. Vesilain ehdoton luvanmyöntämiseste on tarkoitettu viimesijaiseksi säännökseksi, joka suojaa lainkohdassa yksilöityjä oikeushyviä. Vaikka säännöksen merkitys lupaharkinnassa on vähäinen, voidaan säännös nähdä yleisempänä suurhankkeiden yleistä toteuttamistapaa koskevana normina.

Säännöksen asiallinen sisältö vastaa pääpiirteittäin vanhan vesilain 2 luvun 5 §:ää. Lupaa ei saa myöntää, jos vesitaloushanke vaarantaa yleistä terveydentilaa ja turvallisuutta, aiheuttaa huomattavia vahingollisia muutoksia luonnonympäristössä tai vesiluonnossa ja sen toiminnassa taikka heikentää olennaisesti paikkakunnan asutus- tai elinkeino-oloja.

Intressivertailun ja ehdottoman luvanmyöntämisesteen tutkimisjärjestys lupaharkinnassa on muuttunut vesilain uudistuksen myötä. Uuden vesilain mukaisessa lupaharkinnassa ehdoton luvanmyöntämiseste tulee harkittavaksi vasta, jos luvan myöntämisen muiden edellytysten on todettu täyttyvän.

3.3.5
Käyttöoikeudet

Luvan myöntäminen edellyttää lisäksi, että hakijalla on tai hän saa käyttöoikeudet hankkeen toteuttamiseksi tarvittaviin alueisiin tai että käyttöoikeuksien hankkimistavasta esitetään luotettava selvitys. Hakijalla voi olla tarpeelliset käyttöoikeudet jo lupaa haettaessa tai ne myönnetään luvan yhteydessä siten kuin säädetään vesilain 2 luvussa. Lupa voidaan myöntää myös silloin, kun hakijan tarkoituksena on hankkia käyttöoikeudet joko muun lain mukaisessa viranomaismenettelyssä tai yksityisoikeudellisin sopimuksin. Jos tällainen luvan myöntämisen perusteena ollut oikeus alueeseen käy myöhemmin epäselväksi, voi lupaviranomainen tietyissä tilanteissa antaa tarvittavan käyttöoikeuden myös jälkikäteen erillisestä hakemuksesta (17:8). Käyttöoikeuksien perustamisen edellytyksiä on käsitelty tämän oppaan kohdassa 2.3.3.

3.4
Lupamääräykset

Lupaan voi liittyä erilaisia määräyksiä, jotka voivat koskea hankkeen toteuttamistapaa, hankkeen vaikutusten tarkkailua ja kalatalousasioita sekä sitä, miten hankkeen aiheuttamat edunmenetykset korvataan. Hankkeiden toteuttamistapaa koskevien määräysten antaminen perustuu 3 luvun 10 §:ään. Sen mukaan lupapäätöksessä pitää antaa tarpeelliset määräykset siitä, miten vältetään hankkeesta koituvat haitat, miten huolehditaan maisemoinnista ja työn jälkien poistamisesta sekä mitä on tehtävä vesistön ja pohjavesiesiintymän tilan säilyttämiseksi. Lupamääräysten asettamista koskevaan oikeuskäytäntöön ei ole pyritty puuttumaan uudistuksen yhteydessä.

Jos hanke vaikuttaa vesistön vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun, pitää lupapäätöksessä antaa myös tarvittavat määräykset veden enimmäis- tai vähimmäiskorkeudesta ja veden juoksutuksen järjestämisestä.

Jos vesilain mukaan luvanvaraisesta hankkeesta aiheutuu vesialueella ympäristönsuojelulain 3 §:ssä tarkoitettua ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa, vesilain mukaisia lupamääräyksiä annettaessa sovelletaan myös ympäristönsuojelulain säännöksiä lupamääräysten antamisesta. Sen sijaan vesilain mukaisessa lupaharkinnassa ei sovelleta ympäristönsuojelulain lupaharkintaa koskevia säännöksiä (vrt. vanha VL 2:1a).

Tarkkailua koskevassa sääntelyperustassa ei ole tapahtunut sanottavia muutoksia, mutta tarkkailun järjestämistä koskevia säännöksiä on lähennetty ympäristönsuojelulain tarkkailua koskeviin säännöksiin. Luvanhaltija on tarvittaessa velvoitettava tarkkailemaan hankkeen toteuttamista ja sen vaikutuksia. Lupaviranomainen tai sen määräämä viranomainen voi määrätä useat luvanhaltijat yhdessä tarkkailemaan toimintojensa vaikutusta (yhteistarkkailu) tai hyväksyä sen, että luvanhaltija tarkkailee toimintaansa osallistumalla alueella tehtävään seurantaan. Yhteistarkkailu voi sisältää sekä ympäristönsuojelulain että vesilain mukaiset tarkkailut.

Tarkkailua koskevan velvoitteen sisältö voidaan ratkaista joko lupapäätöksessä tai erikseen. Viranomainen, joka on tehnyt päätöksen yhteistarkkailusta tai tarkkailusuunnitelman hyväksymisestä, voi muuttaa päätöstä luvan määrittelemissä puitteissa luvan voimassaolosta huolimatta. Tarkkailuvelvoitetta määrättäessä on otettava huomioon, mitä vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetussa laissa todetaan seurannan järjestämisestä kyseisen lain mukaisissa seurantaohjelmissa.

Vesilain kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevat säännökset vastaavat vanhan vesilain säännösten soveltamiskäytäntöä. Uutena mekanismina vesilakiin on lisätty säännökset kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelman hyväksymisestä ja kalatalousmaksun käyttösuunnitelman vahvistamisesta.

Kalatalousvelvoite ja kalatalousmaksu ovat keskenään tasavertaisessa asemassa. Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu vahinkoa kalakannoille tai kalastukselle, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin, joilla ehkäistään tai vähennetään vahinkoja (kalatalousvelvoite). Vaihtoehtoisesti hankkeesta vastaava on määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu). Kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely.

Kalatalousvelvoitteen suorittamisesta ei saa koitua hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia saavutettavaan hyötyyn verrattuna. Kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu.

3.5

Luvan voimassaolo ja lupamääräysten tarkistaminen

Vesitaloushankkeiden luonteesta johtuen vesilain mukaiset luvat myönnetään pääsääntöisesti pysyvinä (lupa voimassa toistaiseksi). Määräaikainen lupa myönnetään lähinnä väliaikaisille hankkeille, jotka eivät tarvitse pysyvää lupaa. Oikeuskäytännössä on tosin katsottu, että pysyväisluonteisille hankkeille voidaan myöntää määräaikainen lupa silloin, kun esimerkiksi hankkeen ympäristövaikutuksiin liittyy niin

paljon epävarmuutta, ettei toistaiseksi voimassa olevaa lupaa ole mahdollista myöntää. Määräaikaisen luvan pituus on ratkaistava tapauskohtaisesti. Lähtökohtana on hakijan hakemuksessaan esittämä ajanjakso, mutta lupaviranomainen voi päätyä toisenlaiseenkin lopputulokseen.

Toistaiseksi voimassaolevaan lupaan voidaan liittää määräys lupamääräysten tarkistamisesta. Vesiympäristöä ja sen käyttöä koskevat lupamääräykset voidaan vesilain mukaan määrätä tarkistettaviksi määräajassa, jos tämä on tarpeen hankkeesta aiheutuvien merkittävien haittojen välttämiseksi (3:20). Hankkeesta vastaavan on silloin pantava vireille lupamääräysten tarkistamista koskeva hakemus lupapäätöksessä yksilöityyn ajankohtaan mennessä.

Lupamääräysten muusta kuin 3 luvun 20 §:ssä tarkoitetusta luvassa määrätystä tarkistamisesta ja uusien määräysten antamisesta säädetään saman luvun 21 §:ssä. Lupaviranomainen voi hakemuksesta tarkistaa lupamääräyksiä ja antaa uusia määräyksiä, jos

1) hankkeen toteuttamisesta lupamääräysten mukaisesti aiheutuu haitallisia vaikutuksia, joita lupamääräyksiä annettaessa ei ole ennakoitu ja joita ei muutoin voida riittävästi vähentää,
2) hankkeen toteuttamisesta lupamääräysten mukaisesti aiheutuu olosuhteiden muutosten vuoksi haitallisia vaikutuksia, joita ei muutoin voida riittävästi vähentää, tai
3) turvallisuussyyt tätä edellyttävät.

Lupamääräysten tarkistamiskynnys on verraten korkealla. Vähäisten vaikutusten voidaan tuskin katsoa ylittävän tarkistamiskynnystä. Lupamääräysten tarkistaminen tai uusien määräysten antaminen olosuhteiden muutoksen tai turvallisuussyiden perusteella ei saa sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä. Tarkistamisesta tai uusien määräysten antamisesta aiheutuvat muut kuin vähäiset edunmenetykset määrätään hakijan korvattaviksi noudattaen soveltuvin osin 13 luvun säännöksiä.

Hakemuksen lupamääräysten tarkistamisesta tai uusien määräysten antamisesta voi tehdä haitallisen vaikutuksen kohteena olevan yksityisen edun haltija, kunta, valvontaviranomainen tai asiassa yleistä etua valvova viranomainen.

Kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevien määräysten tarkistamisesta säädetään 3 luvun 22 §:ssä. Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa lisäämättä merkittävästi sen toteuttamiskustannuksia. Kalatalousvelvoitteen tai -maksun tarkistamisen edellytyksenä on, että lupaan sisältyy kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskeva määräys. Kokonaan uutta kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevaa määräystä ei lupapäätökseen voida tämän säännöksen nojalla liittää, vaan sitä koskeva asia on käsiteltävä 3 luvun 21 §:n mukaisena lupamääräysten tarkistamisena.

Lupamääräysten muuttaminen on mahdollista myös luvanhaltijan hakemuksesta. Jos vesitaloushanketta toteutettaessa havaitaan tarkoituksenmukaiseksi muuttaa lupamääräyksiä, lupaviranomainen voi luvanhaltijan hakemuksesta muuttaa niitä. Muutoksen pitää kuitenkin olla merkitykseltään vähäinen eikä se saa sanottavasti koskea toisen oikeutta tai etua.

Vesilain mukainen lupa voidaan määrätä raukeamaan (3:24). Säännös koskee myös aikaisemman vesilainsäädännön nojalla myönnettyjä lupia. Luvan raukeamaan määräämisestä päättää lupaviranomainen hakemuksesta. Luvan raukeamaan määräämisen edellytyksenä on, ettei luvanhaltijaa enää ole tai voida vaikeuksitta saada selville (ns. isännättömät hankkeet), hanke on menettänyt alkuperäisen merkityksensä (hyödyttömyys) tai luvanhaltija pyytää luvan raukeamista.

Jos raukeamaan määräämistä tarkoittava hakemus perustuu siihen, että hanke on menettänyt alkuperäisen merkityksensä, luvanhaltijalle on varattava tilaisuus hankkeeseen kuuluvien rakenteiden kunnostamiseen tai muuhun toimenpiteeseen, jolla luvan myöntämisen perusteena ollut hankkeen hyöty voidaan palauttaa olennaisin osin.

Merkityksen menettämisen arvioinnissa lähtökohtana on se tarkoitus, jota varten hanke on tai olisi toteutettu ja jonka perusteella hankkeeseen on alun perin myönnetty lupa. Arviointia ei voida perustaa ulkopuolisiin, hankkeesta riippumattomiin seikkoihin. Luvan mukaista tarkoitustaan edelleen palvelevan hankkeen merkitys ei siten voi tulla uudelleen arvioitavaksi esimerkiksi vaikutusalueen haitankärsijöiden vaatimuksesta, ei myöskään vesienkäytön yleisten ja ehkä ajan myötä muuttuvien arvostusten perusteella.

3.6

Valmistelulupa

Vanhan vesilain mukainen töiden aloittamislupa on korvattu uudessa laissa valmisteluluvalla. Valmisteluluvan käyttöalaa on uudessa laissa supistettu vanhaan vesilakiin verrattuna siten, että se sallii hankkeen toteuttamiseen ryhtymisen. Valmisteluluvalla ei kuitenkaan ole tarkoitettu sallia hankkeen toteuttamista niin pitkälle, että varsinaista toimintaa voitaisiin ryhtyä harjoittamaan.

Lupaviranomainen voi vesilain 3 luvun 16 §:n nojalla perustellusta syystä oikeuttaa hakijan ryhtymään hankkeen toteuttamista valmisteleviin toimenpiteisiin jo ennen kuin päätös on tullut lainvoimaiseksi (valmistelulupa). Tällainen perusteltu syy voi olla esimerkiksi hankkeen pitkäkestoisuus, töiden lykkääntymisen vahingollisuus tai hankkeen vähäisyys. Valmistelulupa voidaan myöntää, jos valmistelevat toimenpiteet voidaan suorittaa tuottamatta huomattavaa haittaa muulle vesien käytölle tai luonnolle ja sen toiminnalle. Lisäedellytyksenä on, että olot voidaan palauttaa toimenpiteiden suorittamisen jälkeen olennaisilta osin ennalleen siinä tapauksessa, että lupapäätös kumotaan tai luvan ehtoja muutetaan.

Valmisteluluvan kattamat toimenpiteet on yksilöitävä tarpeellisilta osin päätöksessä. Valmistelevat toimet voivat sisältää esimerkiksi hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisia maanrakennustöitä ja rakenteiden pystyttämistä. Toisen aluetta saadaan käyttää näihin toimenpiteisiin vain, jos sellainen oikeus perustetaan luvassa tai oikeudenhaltijat suostuvat siihen muuten.

Valmistelulupaa koskevassa päätöksessä hakija on velvoitettava asettamaan hyväksyttävä vakuus ennen toimenpiteisiin ryhtymistä, jollei tämä ole ilmeisen tarpeetonta. Vakuuden tulee kattaa niiden vahinkojen, haittojen ja kustannusten korvaaminen, jotka päätöksen kumoaminen tai luvan ehtojen muuttaminen voi aiheuttaa. Vakuuden asettamisvelvollisuus ei koske valtiota, kuntaa tai kuntayhtymää.

Valmistelulupa voidaan myöntää joko lupapäätöksen yhteydessä tai valitusajan kuluessa tai 14 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä erikseen tehdystä hakemuksesta. Valmistelulupaa koskeva päätös saadaan panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta, mutta muutoksenhakutuomioistuin voi määrätä toimenpiteet keskeytettäväksi tai rajoitettavaksi.

3.7

Pienet vesitaloushankkeet

Kaikkiin vesitaloushankkeisiin sovelletaan 2 luvun yleisiä säännöksiä yleisistä oikeuksista ja velvollisuuksista, ja luvanvaraisiin hankkeisiin lisäksi 3 luvun säännöksiä luvan myöntämisen edellytyksistä ja lupamääräyksistä. Erityisesti on otettava huomioon 2 luvun 7 §:n mukainen velvoite haittojen minimoinnista vesitaloushanketta toteutettaessa (ks. tämän oppaan kohta 2.3.2).

Vesilain soveltamisalaan kuuluu kuitenkin monia pieniä vesitaloushankkeita, joista osaa koskevat tietyt omat erityissäännöksensä, vaikka niitä ei käsitellä omassa erityisessä hankeluvussaan. Tällaisia käytännössä yleisiä pieniä vesitaloushankkeita ovat esimerkiksi johtojen ja kaapeleiden vetäminen vesistön alitse tai ylitse, laiturin tai pienen sillan rakentaminen vesistöön, ruoppaus vesistössä sekä myös joissakin tilanteissa lämpökaivojen rakentaminen vesialueelle tai maalle. Lisäksi pienenä vesitaloushankkeena voidaan pitää myös monia ojituksia, joista on kuitenkin omat säännöksensä lain 5 luvussa (ks. tämän oppaan kohta 5).

Sillan rakentamisen luvanvaraisuutta arvioitaessa merkitystä on erityisesti sillä, tuleeko silta valtaväylän tai yleisen kulku- tai uittoväylän ylitse. Sillan tai kuljetuslaitteen tekeminen yleisen kulku- tai valtaväylän yli edellyttää aina lupaa (3:3, 4 kohta). Valtaväylä on joen syvimmällä kohdalla oleva väylä veden vapaata juoksua, kulkemista, puutavaran uittoa ja kalan kulkua varten (1:6 §). Valtaväylä on kolmannes keskivedenkorkeuden mukaisesta joen leveydestä. Yleisellä kulkuväylällä tarkoitetaan puolestaan vesistössä olevaa väylää, joka on vesilain mukaan määrätty julkiseksi kulkuväyläksi tai yleiseksi paikallisväyläksi.

Johtojen ja kaapeleiden sijoittamisesta vesistöön ei useinkaan aiheudu sellaisia vaikutuksia, että sijoittamiselta tulisi niiden takia edellyttää vesilain mukaista lupaa (3:2). Vesi-, viemäri-, voima- tai muun johdon tekeminen yleisen kulku- tai valtaväylän ali edellyttää kuitenkin aina lupaa (3:3, 4 kohta). Johdon tekeminen yleisen kulku- tai valtaväylän yli edellyttää lupaa, jos se vaikeuttaa väylän käyttämistä (3:3, 1 kohta). Aluehallintovirasto voi myöntää hankkeesta vastaavalle oikeuden toiselle kuuluvaan alueeseen rakennelman vähäisyyden perusteella, vaikka hakijalla ei olisi ennestään lainkaan hallussaan tarvittavaa aluetta (2:13 §).

Laiturin rakentamiseen liittyy rannanomistajan oikeus sijoittaa rannan edustalle veneen kiinnityspaalu tai -poiju taikka rakentaa rantaansa toisen vesialueelle ulottuva laituri, venevaja tai muu näihin verrattava rakennelma siitä riippumatta, onko hän vesialueen omistaja tai osakas (2:5). Tämän rannanomistajan oikeuden edellytyksenä on, että rakennelma ei vaikutustensa perusteella edellytä lupaa (3:2) tai aiheuta vesialueen omistajalle vahinkoa tai huomattavaa haittaa. Rannan omistajaan tai haltijaan ei rinnasteta rasiteoikeuden haltijaa, joka esimerkiksi tieoikeuden tai venevalkamarasitteen perusteella saa käyttää rantaa. Oikeus ei myöskään koske erityiseen käyttöön otettua vesialuetta. Jos laituri kokonsa ja vaikutustensa vuoksi edellyttää lupaa, tulee käyttöoikeus vesialueeseen ratkaistavaksi samanaikaisesti lupa-asian kanssa (2:12 ja 13).

Laiturin rakentaminen voi edellyttää maankäyttö- ja rakennusasetuksen 62 §:n nojalla toimenpidelupaa, jos laituri katsotaan asetuksessa tarkoitetuksi vesirajalaitteeksi. Vesirajalaitteella tarkoitetaan suurehkoa laituria, siltaa tai muuta vesirajaa muuttavaa tai siihen olennaisesti vaikuttavaa rakennelmaa, kanavaa, aallonmurtajaa tai vastaavaa.

Ruoppausten luvanvaraisuuden raja on vesilaissa selkiytynyt aikaisempaan verrattuna, sillä lupaa edellytetään aina, kun ruoppausmassan määrä ylittää 500 m^3 eikä kyse ole julkisen kulkuväylän kunnossapidosta (3:3, 7 kohta). Lietteestä, matalikosta tai muusta niihin verrattavasta vesistön käyttöä koskevasta haitasta kärsivä saa ilman

vesialueen omistajan suostumusta suorittaa haitan poistamiseksi tarpeellisen toimenpiteen (2:6). Toimenpiteestä ja työn suorittamistavasta tulee ilmoittaa vesialueen omistajalle vähintään 30 vuorokautta ennen toimenpiteen suorittamista (2:6.3).

Kun kyse on tällaisesta lupakynnystä pienemmästä ruoppauksesta tai muusta toimenpiteestä, tulee siitä lisäksi tehdä ilmoitus ELY-keskukselle (2:15 §). ELY-keskuksen tulee antaa sille toimitetusta ilmoituksesta tieto hankkeen sijainti- ja vaikutusalueen kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle (18:17). Ilmoittamisvelvollisuudenkin ulkopuolelle jäävät sellaiset vähäiset toimet, joita ei voida pitää ruoppauksina, kuten lihasvoimin tapahtuva kivien ja muiden esteiden raivaus.

Lämpökaivojen sijoittaminen maa-alueelle voi vaikuttaa pohjavesiesiintymän tilaan tai antoisuuteen. Käytännössä vaikutukset voivat olla sellaisia, että vesilain luvantarvekynnys (3:2) niiden perusteella ylittyy lähinnä silloin, jos lämpökaivo rakennetaan tärkeälle tai muulle vedenhankintakäyttöön soveltuvalle pohjavesialueelle. Lämpökaivojen rakentamisesta voi joissakin tilanteissa aiheutua ympäristönsuojelulain 8 §:ssä tarkoitettua pohjaveden pilaantumisen riskiä suoraan tai välillisesti maaperän saastumisen kautta.

Maalämpölaitteiston putkiston sijoittaminen vesialueelle ei myöskään välttämättä aiheuta sellaisia vaikutuksia vesistössä, että vesilain luvantarvekynnys ylittyisi. Valtaväylän kohdalla tulee tarkastella sitä, vaikeuttaako putkiston sijoittaminen väylän käyttämistä. Vesistöön putkistoa sijoittavalla rannanomistajalla tulee myös olla vesialueen omistajan suostumus rakennelman sijoittamiselle. Käyttöoikeus vesialueeseen voidaan perustaa vesilain nojalla, jos omistajalta ei saada suostumusta.

Lämpökaivon poraaminen tai lämmönkeruuputkiston asentaminen edellyttää maankäyttö- ja rakennusasetuksen 62 §:n nojalla toimenpidelupaa. Toimenpideluvan käsittelyn yhteydessä voi siten olla tarpeen arvioida myös toimenpiteen luvanvaraisuutta vesilain näkökulmasta. Asiaa ei kuitenkaan ole yleensä tarpeen saattaa aluehallintoviraston käsiteltäväksi pelkästään käyttöoikeuskysymysten ratkaisemiseksi, sillä kunnan rakennusvalvontaviranomainen voi toimenpidelupaa käsitellessään antaa oikeuden yhdyskuntateknisten laitteiden sijoittamiseen toisen maa- tai vesialueelle maankäyttö- ja rakennuslain 161 §.n nojalla.

4 Veden ottaminen

4.1

Mikä muuttuu?

Vesilain 4 luvun säännökset koskevat pinta- ja pohjaveden ottamista, tätä varten tarvittavien laitteiden sijoittamista toisen maa-alueelle sekä suoja-alueen määräämistä vedenottamolle. Uudessa laissa kilpaileville vedenottohankkeille on säädetty etusijajärjestys paikallisen vedensaannin ja yhteiskunnan tärkeinä pitämien vedenkäyttötarpeiden turvaamiseksi. Vesijohtojen sijoittamisesta toisen alueelle voidaan päättää vesilain mukaisesti vain vedenottoluvassa, muulloin asian ratkaistaan maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Uuden lain mukaan vedenottamon suoja-alueen määräämistä voi hankkeesta vastaavan ja valvontaviranomaisen lisäksi hakea myös asianosainen.

Tärkeimmät muutokset

- Kiinteistökohtainenkin vedenotto omalta vesi- tai maa-alueelta vaatii luvan, jos sillä on vaikutusta yleiseen etuun.
- Vedenottohankkeille on säädetty etusijajärjestys.
- Aluehallintovirasto voi vedenottolupaa myöntäessään tarkistaa samaa vesiesiintymää koskevan toisen luvan määräyksiä.
- Veden ottaminen vesihuoltolaitoksen tarpeisiin tai paikkakunnan ulkopuolella käytettäväksi vaatii aina luvan.
- 100 m^3/vrk ylittävästä vedenotosta, joka ei vaadi lupaa, on kuitenkin ilmoitettava ELY-keskukselle.
- Suoja-alueen määräämistä voi hakea hankkeesta vastaava, valvontaviranomainen tai asianosainen.

4.2

Määritelmät

Veden ottamisella tarkoitetaan sekä pintaveden johtamista että pohjaveden ottoa (4:1). Osassa 4 luvun säännöksistä säädetään erikseen, että ne koskevat vain jompaakumpaa.

Pintaveden ottamisella tarkoitetaan veden ottamista paitsi vesistöstä myös norosta, ojasta ja lähteestä (4:1.1). Lähdettä pidetään siis vedenoton kannalta pintavetenä, vaikkei rajanveto pohjaveden ottamiseen ole täysin yksiselitteinen.

Pohjavedellä tarkoitetaan maa- tai kallioperässä olevaa vettä (1:1.1, 7 kohta). Pohjaveden ottamista koskevia säännöksiä sovelletaan myös tekopohjaveden ottoon,

koska luonnonpohjaveden ja tekopohjaveden ottamisen vaikutukset eivät eroa toisistaan (4:1.2). Veden imeyttäminen tekopohjavedeksi on kuitenkin oma, erillinen hanketyyppinsä (3:3.1, 3 kohta).

4.3

Alueen omistajan oikeus ottaa vettä

Vesialueen ja maa-alueen omistajalla on oikeus ottaa alueeltaan pinta- ja pohjavettä tavanomaista kiinteistökohtaista tarvetta varten (4:2.1 ja 2.3). Sama oikeus on alueen haltijalla. Erillistä lupaa vedenottoon ei siis tarvita, vaikka ottamisesta aiheutuisi menetyksiä yksityiselle edulle. Jos hankkeesta sen sijaan aiheutuu 3 luvun 2 pykälän 1 momentissa tarkoitettuja yleisen edun loukkauksia, myös kiinteistökohtainen vedenotto vaatii nyt vesilain mukaisen luvan. Vanhassa vesilaissa tämä lupavaatimus koski vain tilannetta, jossa pohjavedenotosta aiheutui haitallisia vaikutuksia vesistöön tai eräisiin vesiluontotyyppeihin. (vrt. vanha VL 1:18.2).

Alueen omistajan ja haltijan oikeus ottaa vettä koskee veden tavanomaista kiinteistökohtaista käyttöä. Oikeuden sisältö on sama kuin vanhassa vesilaissa, vaikka säännöksessä ei enää erikseen luetella tiettyjä luvanvaraisuuden ulkopuolelle jääviä pintaveden käyttötarkoituksia (vrt. vanha VL 1:16). Sanamuoto vastaa aiempaa paremmin vanhan vesilain alkuperäistä tarkoitusta siinä, että otettava vesi on käytettävä kiinteistöllä ja sen tulee palvella kiinteistön tavanomaisia tarpeita kuten koti- ja maatilataloutta. Tavanomaisuuden vaatimus sisältää myös sen, että käytettävän vesimäärän on oltava kohtuullinen.

Oikeus vedenottoon koskee myös oman kotipuutarhan kastelemiseksi käytettävää vettä, ei sen sijaan esimerkiksi peltojen kastelua yleisesti. Säännös mahdollistaa myös pienimuotoisen kaupallisen toiminnan ja esimerkiksi karjankasvatuksen. Kiinteistökohtaisuuden vaatimus merkitsee kuitenkin, ettei vettä voi näiden säännösten perusteella ottaa varsinaisten tuotantoyksiköiden tarpeeseen.

Pohjavedenotto omalta alueelta on sallittu samoin perustein kuin pintavedenkin (4:2.3). Säännös vastaa sisällöllisesti vanhaa vesilakia (vrt. vanha VL 1:18.3).

Yhteisen vesi- ja maa-alueen osakkaan oikeudet vedenottoon suhteessa muihin osakkaisiin määräytyvät samalla tavoin kuin aiemmin.

4.4

Veden ottaminen toisen alueelta

Säännökset pintaveden ja pohjaveden ottamisesta toiselle kuuluvalta alueelta vastaavat vanhaa vesilakia. Kyse on siis tilanteista, joissa vedenotto ei vielä aiheuta sellaisia vaikutuksia, joiden vuoksi toimintaan tarvittaisiin lupa (3:2 ja 3:3).

4.4.1

Pintaveden ottaminen toisen alueelta

Kiinteistön omistaja ja haltijat saavat ilman erillistä lupaa ottaa toisen vesialueelta pintavettä tavanomaista kiinteistökohtaista käyttöä varten (4:3.1). Säännöstä voidaan pitää laajennuksena veden ottamista koskevaan yleiskäyttöoikeuteen (2:4).

Ottamisoikeus edellyttää vettä tarvitsevan kiinteistön omistamista tai hallintaa. Veden käyttötarkoitus on rajattu kiinteistön tavanomaisin tarpeisiin kuten vedenotto omaltakin vesialueelta. Toisen alueelta otettaessa edellytyksenä on lisäksi, ettei

ottamisesta aiheudu haittaa vesialueen omistajan tai haltijan vedenotolle eikä niille, jotka luvan perusteella ottavat vettä samalta vesialueelta.

Jos nämä vaatimukset suoraan lakiin perustuvalle pintavedenotolle eivät täyty, aluehallintovirasto voi myöntää vedenottoon oikeuden (4:3.2). Syynä tarpeeseen saada asiassa viranomaisen päätös voi olla esimerkiksi veden vähäisyys tai vedenoton muu tarkoitus kuin kiinteistökohtainen käyttö. Päätöksessään aluehallintovirasto voi sovittaa yhteen erilaiset vedentarpeet ja sallia veden ottamisen myös silloin, kun siitä aiheutuu haittaa muiden vedenotolle.

Pintavedenottoa varten tarvittavien laitteiden sijoittaminen toisen alueelle vaatii aina joko alueen omistajan suostumuksen tai lupaviranomaisen myöntämän oikeuden.

4.4.2
Pohjaveden ottaminen toisen alueelta

Veden tarvitsijalle voidaan antaa oikeus ottaa pohjavettä toisen alueelta tavanomaista kiinteistökohtaista käyttöä varten (4:4). Lisäksi oikeus vedenottoon voidaan antaa yhdyskunnan vesihuollon järjestämiseksi sekä sellaista teollista tai taloudellista toimintaa varten, jolle pohjaveden saanti on erityisen tärkeää. Oikeutta ei voida myöntää, jos vedentarve on mahdollista tyydyttää muulla tavalla.

Oikeus voidaan antaa, jos vettä riittää edelleen alueen omistajan ja haltijan, alueella asuvien ja sinne odotettavissa olevan asutuksen sekä alueella sijaitsevien yritysten tarpeisiin. Toimenpiteestä ei myöskään saa koitua näille vedenottajille kohtuutonta häiriötä tai haittaa.

Alueen omistajan ja haltijan omilla tarpeilla ei tarkoiteta veden käyttöä vain sillä kiinteistöllä, jolle toisen vedenottamo on tarkoitus sijoittaa. Tarkastelussa on otettava laajemmin huomioon samalle omistajalle tai haltijalle kuuluvien kiinteistöjen muodostama toiminnallinen ja taloudellinen kokonaisuus.

Toisin kuin vanhassa vesilaissa, säännöksessä ei rajoiteta veden johtamista paikkakunnan ulkopuolelle (vrt. vanha VL 9:4.2). Tällaista rajoitusta oman paikkakunnan vesihuollon turvaamiseksi ei tarvita, koska oikeuden myöntämistä harkittaessa on otettava huomioon veden edellä sanotut alueelliset ottamistarpeet (4:4.2).

Hakijalle ei voida myöntää oikeutta käyttää vedenottoonsa toiselle kuuluvaa kaivoa tai ottamoa, vaan tähän on aina oltava omistajan suostumus (4:4.3).

4.5
Veden ottamistarpeiden yhteensovittaminen

Vedenottoa koskevassa lupapäätöksessä eri ottamistarpeet on sovitettava yhteen (4:5). Säännös koskee niitä vedenottohankkeita, jotka edellyttävät varsinaisen luvan, ja se täydentää 3 luvussa säädettyjä luvan myöntämisedellytyksiä (3:4). Tarkoituksena on varmistaa, että vettä riittää kaikille sitä tarvitseville.

Jos vettä ei riitä kaikkiin haettavina tai tiedossa oleviin käyttötarkoituksiin, lupaharkinnassa noudatetaan laissa säädettyä etusijajärjestystä (4:5.2). Säännöksellä pyritään täsmentämään luvan myöntämisen edellytyksiä siten, että turvataan paikallinen vedensaanti ja yhteiskunnan tärkeinä pitämät muut vedenkäyttötarpeet. Säännös on muotoiltu yleisemmin kuin vastaavat säännökset vanhassa vesilaissa niin, että arvioinnissa on otettava huomioon paitsi samaa vesiesiintymää koskevat vireillä olevat hakemukset myös ennakoitavissa olevat vedenottotarpeet (vrt. vanha VL 9:3 ja 9). Etusijajärjestystä sovelletaan sekä luvan myöntämiseen että luvan tarkistamiseen. Sallittavan vedenoton määrää voidaan siis myös lupamääräyksiä tarkistettaessa rajoittaa, jos muu vedenottotarve sitä vaatii.

Useimmiten etusijasäännös vaikuttaa vedenotolle asetettavien lupamääräysten sisältöön. Ääritapauksessa säännös voi kuitenkin kokonaan estää luvan myöntämisen sellaiseen hankkeeseen, joka estää etusijajärjestyksen mukaan tärkeämmän vedenoton.

Etusijajärjestyksen mukaan on ensikädessä turvattava tavanomainen kiinteistökohtainen käyttö ottamispaikan lähistössä. Tällä tarkoitetaan sellaista vedenottoa omalta tai toisen alueelta, joka ei vaadi lupaa (4:2-4). Kiinteistöjen kuuluminen vesihuoltolaitoksen verkostoon ei vaikuta säännöksen soveltamiseen.

Toisella sijalla on vedenotto yhdyskunnan vesihuoltoa varten paikkakunnalla. Säännöksessä tarkoitetaan vesihuoltolain (119/2001) mukaista yhdyskunnan vesihuoltoa, johon asutuksen lisäksi kuuluu siihen rinnastuva elinkeinotoiminta. Paikkakunnalla ei tarkoiteta hallinnollisten rajojen mukaisia alueita, vaan samaan etusijaluokkaan voi kuulua yhdyskunnan vesihuolto myös esimerkiksi naapurikunnissa.

Kolmannella sijalla ovat veden muu käyttö paikkakunnalla sekä yhdyskunnan vesihuolto paikkakunnan ulkopuolella. Veden muulla käytöllä tarkoitetaan esimerkiksi paikkakunnan teollisuuden vedenkäyttöä. Yhdyskuntien vesihuollon turvaaminen paikkakunnan ulkopuolellakin on niin tärkeää, että tämä tarve on asetettu samaan asemaan paikkakunnan muun oman vedenkäytön kanssa. Intressiristiriita samalla etusijalla olevien käyttötarpeiden välillä jää tapauskohtaiseen harkintaan. Säännöksen tarkoituksena ei ole kuitenkaan vaikeuttaa esimerkiksi alueellisia vedensiirtohankkeita eikä kuntien yhteistä vedenhankintaa.

Jos veden muut edellä mainitut käyttötarpeet voidaan tyydyttää, lupa voidaan myöntää etusijajärjestyksessä viimeisenä olevaan vedenkäyttöön eli veden siirtämiseen paikkakunnan ulkopuolelle käyttötarkoituksesta riippumatta. Tämä luokka sisältää myös veden kaupallisen myynnin. Jos vesi kuitenkin pullotetaan paikkakunnalla ja myydään sen jälkeen muualle, kyseessä on etusijaluokkaan kolme kuuluva teollinen veden käyttö paikkakunnalla.

Kilpailevien vedenottohankkeiden etusijajärjestys tarkentaa myös intressivertailua kunkin hankkeen lupaharkinnassa, koska se pakottaa punnitsemaan ja vertaamaan toisiinsa erilaisia yleisiä etuja. Etusijajärjestys ei kuitenkaan merkitse sitä, että hanke kaikissa tapauksissa automaattisesti ohittaa huonommalla etusijalla olevan hankkeen, sillä hankkeen pitää aina täyttää myös muut lupaedellytykset.

4.6

Veden ottamista koskeva päätös

4.6.1

Päätöksen sisältö

Veden ottamista koskevassa päätöksessä määrätään vedenoton tarkoitus, ottamispaikka ja otettavan veden enimmäismäärä (4:6). Päätöksen sisältöä säätelevät lisäksi lupapäätöksiä koskevat yleiset vaatimukset (3 luku). Samat sisältövaatimukset koskevat myös päätöstä, jolla myönnetään ainoastaan oikeus ottaa vettä toisen alueelta (4:3.2 ja 4:4.1) (ks. myös tämän oppaan kohta 4.4).

Vedenoton tarkoituksella on aiempaa suurempi merkitys luvan myöntämisedellytyksenä (vrt. vanha VL 9:22). Käyttötarkoitus voi vaikuttaa lupaharkintaan etusijajärjestyksen kautta, ja tarkoituksen muuttaminen edellyttää siksi myös luvan muuttamista.

Aiemmasta poiketen luvassa on annettava määräykset myös niistä toimenpiteistä, joihin luvan haltija saa ryhtyä vesihuollon turvaamiseksi erityistilanteissa (4:6.2). Määräyksissä voitaisiin sallia esimerkiksi se, että vesihuoltolaitos toimittaa vettä

toiselle vesihuoltolaitokselle, jonka vedensaanti on jostakin syystä estynyt, ja mahdollisesti myös ylittää luvassa määrätyn vedenoton enimmäismäärän.

4.6.2

Luvan voimassaolo

Lupa vedenottoon annetaan 3 luvun yleissäännösten mukaisesti pääasiassa toistaiseksi voimassa olevana. Määräaikainen vedenottolupa ja lupaehtojen tarkistaminen määräajoin on myös mahdollista. Lupamääräysten tarkistaminen voi olla perusteltua esimerkiksi silloin, kun vedenkäytön tulevista tarpeista ei ole lupaa myönnettäessä riittävästi tietoa eri käyttötarkoitusten sovittamiseksi yhteen (4:5). Yhdyskunnan vesihuoltoa palveleva vedenottolupa tai lupamääräykset voidaan kuitenkin vain poikkeustapauksissa antaa määräaikaisina, koska luvan määräaikaisuus voi vaarantaa vesihuoltolaitoksen mahdollisuudet huolehtia vesihuoltolaissa säädetyistä velvoitteistaan.

Vesilaissa on säädetty uudenlainen mahdollisuus puuttua voimassa olevaan vedenottolupaan: lupaa myöntäessään lupaviranomainen voi tarkistaa samaa vesiesiintymää koskevan aikaisemman luvan määräyksiä (4:6.3). Edellytyksenä on, että aiemman luvan mukainen vedenoton tarve on lakannut muuten kuin ohimenevästi tai ainakin olennaisesti pienentynyt. Tarkistaminen tulee vireille uutta ottamislupaa hakevan vaatimuksesta. Säännös on tarpeen vesivarojen järkevän käytön turvaamiseksi, ja sillä on vaikutusta lähinnä vanhoihin vedenottolupiin. Uudemmissa luvissa lupamääräysten tarkistamisella voidaan käytännössä estää se, että luvan saaja voisi varata vesiesiintymän käyttöönsä ilman todellista tarvetta.

Lupamääräyksiä koskevan yleissäännöksen mukaan vesitaloushankkeeseen on ryhdyttävä ja hanke on toteutettava luvassa määrätyssä ajassa (3:8.2). Vedenottolupa voidaan kuitenkin antaa myös ilman määräystä siitä, milloin itse veden ottamiseen on ryhdyttävä (4:7). Aloitusaikaa koskeva määräys voidaan jättää antamatta, jos tämä on tarpeen yhdyskunnan häiriöttömän vedenoton turvaamiseksi. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa vain erityistilanteissa käyttöön otettavien varavedenottamoiden rakentaminen. Varavedenottamolle annettu lupa ei estä muita samaan vesiesiintymään kohdistuvia vedenottohankkeita, mutta se on otettava huomioon muiden lupien määräyksissä mahdollisina veden ottamista koskevina rajoituksina.

4.6.3

Luvasta poikkeaminen

Vedenottoluvan haltija voi suoraan lain nojalla ja ilman lupaviranomaisen lupaa toimittaa vettä muuhun kuin luvassa tarkoitettuun käyttöön, jos se on tarpeen yhdyskunnan vesihuollon häiriöttömän toiminnan turvaamiseksi tai muusta vastaavasta painavasta syystä (4:9). Toimenpiteestä on ilmoitettava ELY-keskukselle. Säännös vastaa asiasisällöltään vanhaa vesilakia (vrt. vanha VL 9:22). Oikeus poiketa luvasta koskee vain veden käyttötarkoitusta, ei siis otettavia vesimääriä tai muita luvan määräyksiä. Säännös koskee myös muuta kuin vesihuoltolaitoksen toteuttaman vesihuollon turvaamista. Muuna painavana syynä voi olla elintarvikehuollon vedensaannin turvaaminen.

Vesihuoltolaitoksen mahdollisuus osallistua muun vedensaannin turvaamiseen erityistilanteissa voidaan ottaa laajemmin huomioon laitoksen vedenottoluvassa (4:6.2).

4.7

Vesijohdon ja laitteistojen sijoittaminen

Vanhan vesilain säännökset vesijohdon sijoittamisesta toisen maalle olivat osittain päällekkäiset maankäyttö- ja rakennuslain vastaavien säännösten kanssa (vrt. vanha VL 9:18 ja MRL 161 §:n kumottu 4 momentti). Uudessa vesilaissa sääntelyn päällekkäisyys on poistettu. Lähtökohtana on, että vesijohtojen ja niihin liittyvien laitteistojen sijoittaminen toisen maalle on ennen kaikkea alueen maankäyttöä koskeva kysymys.

Vesijohdon sijoittaminen ratkaistaan vesilain mukaisesti vain, kun sijoittamisesta päätetään veden ottamista koskevan luvan yhteydessä (4:8.1). Luvan hakijan kannalta on tarkoituksenmukaista saada molemmat ratkaisut samalta viranomaiselta. Toisen maalle sijoitettava vesijohto pitää vesilain mukaan sijoittaa mahdollisimman haitattomasti. Uutena säännöksenä on, että vesilain mukaisesti sijoitetun johdon kohdalla olevaa aluetta ei saa käyttää siten, että johto voi vahingoittua tai sen kunnossapito vaikeutua kohtuuttomasti. Vesijohdon sijoittamisesta aiheutuva edunmenetys korvataan lain yleissäännösten mukaisesti (13:1.2).

Kun vesijohdon sijoittamisesta päätetään vedenottoluvasta erillään, päätös tehdään uuden MRL 161 a §:n nojalla. Jos asiasta ei sovita, sen ratkaisemiseen sovelletaan yhdyskuntateknisten laitteiden sijoittamista koskevaa yleissäännöstä eli MRL 161 §:ää (MRL 161a.1). MRL 161 §:n mukaisesti oikeuden myöntäminen edellyttää siis, ettei vesijohtoa voida muuten sijoittaa tyydyttävästi ja kohtuullisin kustannuksin, ettei sijoittaminen vaikeuta alueen kaavoitusta tai kaavan toteuttamista ja ettei sijoittamisesta aiheudu rasitetulle kiinteistölle tarpeetonta haittaa.

Jos vesijohto joudutaan sijoittamaan usean kunnan alueelle eikä asiaa ratkaista vedenottoluvan yhteydessä, MRL:n mukaista sijoittamisoikeutta on haettava erikseen kultakin kunnalta. Käytännössä suurin osa johdoista sijoitetaan kuitenkin maanomistajan kanssa sopimalla.

Vesilain nojalla voidaan sijoittaa myös vesijohtoon liittyviä vähäisiä laitteita ja rakennelmia (4:8.3). Säännös on yhdenmukainen MRL:n vastaavan säännöksen kanssa (MRL 161a.1) Vesilain nojalla voidaan samaan kaivantoon vesijohdon kanssa sijoittaa myös viemäri sekä muita veden ottamista tai jäteveden johtamista palvelevia johtoja, esimerkiksi tarkoitukseen käytettäviä sähkökaapeleita. Näin samaa toimintaa välittömästi palvelevien johtojen sijoittamiseen ei tarvitse erikseen hakea MRL:n mukaista päätöstä silloin, kun ne sijoitetaan vesilain nojalla samanaikaisesti vesijohdon kanssa.

4.8

Veden ottamisen rajoittaminen

Jos veden saanti on huomattavasti vähentynyt pitkäaikaisen kuivuuden tai siihen verrattavan syyn takia, vettä kiinteistökohtaiseen käyttöön tai yhdyskunnan vesihuoltoa varten tarvitseva voi pyytää aluehallintovirastoa rajoittamaan muiden vedenottoa määräajaksi (4:10). Rajoituksen kohteena voi olla sekä luvanvarainen että muu vedenottohanke. Säännöksen soveltamisalaa on aiempaan verrattuna laajennettu niin, että se koskee pohjaveden lisäksi pintaveden ottamista ja että määräyksen perusteena voi olla kiinteistökohtaisen talousveden saannin lisäksi vesihuollon turvaaminen (vrt. vanha VL 9:14).

Jos rajoituksesta aiheutuu vedenottamon omistajalle tai luvan haltijalle kohtuutonta edunmenetystä, aluehallintovirasto voi näiden hakemuksesta määrätä rajoituksen hakijan korvaamaan menetykset. Rajoituksen hakijan lisäksi korvausvelvollisiksi voidaan määrätä muut rajoituksesta olennaisesti hyötyvät. Korvausvaatimukset voidaan ratkaista rajoitushakemuksen yhteydessä tai myöhemmin.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi rajoittaa pintaveden ottamista vesialueelta, jos vesistöstä ei riitä vettä kaikille sitä kiinteistökohtaiseen käyttöön tarvitseville (4:2.2). Vaatimuksen vedenoton rajoittamisesta voi tehdä vain vesialueen omistaja, ja annettavat määräykset voivat kohdistua vain vettä ottaviin vesialueen omistajiin tai osakkaisiin. Määräykset voivat koskea esimerkiksi otettavan veden enimmäismäärää eri ajankohtina, vesimäärien mittaamista ja valvontaa. Päätöksessä on määrättävä, onko se voimassa toistaiseksi vai määräajan. Olosuhteiden muuttuessa määräyksiä voidaan muuttaa uudella päätöksellä.

4.9

Vedenottamon suoja-alue

4.9.1

Suoja-alueen perustaminen

Aluehallintovirasto voi vedenottoluvassa tai erikseen määrätä pohja- tai pintavedenottamon ympärillä olevan alueen suoja-alueeksi (4:11.1 ja 2). Edellytyksenä on, että alueen käyttöä on tarpeen rajoittaa veden laadun tai pohjavesiesiintymän antoisuuden turvaamiseksi. Suoja-alueen perustamisedellytyksiä ei ole sanottavasti muutettu aiempaan verrattuna (vrt. vanha VL 9:19 ja 20).

Suoja-alueen perustaminen palvelee useimmiten yhdyskuntien vedenottoa ja muita laajoja vedenottohankkeita, mutta perustamista ei ole säännöksessä rajattu tietyntyyppisiin hankkeisiin. Suoja-alue voidaan määrätä vain, kun se on vesiesiintymän laadun ja antoisuuden turvaamiseksi tarpeen, ja vain tämän tavoitteen edellyttämässä laajuudessa. Pelkkä lupaviranomaiselle esitetty vaatimus ei riitä.

Veden laadun turvaamisella tarkoitetaan, että vedenhankintakäytössä oleva raakavesiesiintymä on säilytettävä terveydellisesti turvallisena ja vedenhankintakäyttöön soveltuvana. Pohjavesiesiintymän antoisuuden turvaaminen rajoittaa toimenpiteitä, jotka voivat heikentää pohjeveden määrää.

Suoja-alueen määräämistä voi hakea hankkeesta vastaava tai se voidaan määrätä ELY-keskuksen, kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tai asianosaisen vaatimuksesta. Vesilaissa ei ole säädetty siitä, miten suoja-alueen määräämiseen liittyvä selvittämisvelvollisuus jaetaan. Lähtökohtana on, että suoja-alueen määräämistä vaativan on esitettävä vaatimuksiaan tukeva selvitys etenkin silloin, kun vaatimus esitetään vedenottoasiasta erillään.

Suoja-alue voidaan perustaa samanaikaisesti vedenottolupaa myönnettäessä, jolloin ratkaisu voidaan sisällyttää lupapäätökseen tai siitä voidaan tehdä erillinen päätös. Suoja-alue voidaan myös perustaa myöhemmin eri hakemuksesta. Suoja-aluepäätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta (4:11.3).

4.9.2

Suoja-aluemääräykset

Suoja-aluepäätöksessä on annettava tarpeelliset määräykset suojatoimenpiteistä ja muista suoja-alueen käytön rajoituksista sekä määräysten valvonnasta (4:12.1). Määräykset eivät saa olla ankarampia kuin suojelutavoitteen saavuttamiseksi on välttämätöntä. Tämän vuoksi määräysten sisältö voi vaihdella suoja-alueen eri osissa.

Jos alueelle on laadittu pohjavesien suojelusuunnitelma, se voidaan ottaa huomioon suoja-aluemääräyksiä annettaessa. Suoja-aluemääräyksillä voidaan yksilöidä suunnitelmien vaikutukset alueen käyttöön ja antaa niille oikeudellinen merkitys. Tarkoituksenmukaista on, että suoja-alueen maankäyttömahdollisuuksien määrittämiseksi päätöksessä mainitaan myös muihin kuin vesilain säännöksiin perustuvat alueen käytön rajoitukset.

Vedenottamon omistajan tai haltijan on korvattava suoja-aluemääräyksistä toiselle aiheutuva edunmenetys (4:12.1). Säännös vastaa vanhaa vesilakia (vrt. vanha VL 9:19.2). Korvausvelvollisuus ei koske voimassa olevasta lainsäädännöstä aiheutuvia käytön rajoituksia vaan edunmenetyksiä, jotka aiheutuvat lainsäädännön vaatimukset ylittävistä rajoituksista. Rajanveto näiden välillä voi olla eräissä tilanteissa tulkinnanvaraista, ja edunmenetyksen laatu on ratkaistava tapauskohtaisesti.

Korvausvelvollisuuteen ei vaikuta se, kuka suoja-alueen perustamista on vaatinut, vaan korvausvelvollisena on aina vedenottamon omistaja tai haltija. Suoja-alueen määrääminen ei kuulu hankkeesta vastaavan harkintavaltaan siinä mielessä, että tämä voisi päättää suoja-alueen tarpeellisuudesta. Suoja-alue on määrättävä, jos se on tarpeen laissa säädettyjen tavoitteiden varmistamiseksi.

Aluehallintovirasto voi yksittäistapauksessa antaa oikeuden poiketa suoja-aluemääräyksistä (4:12.2). Jos kyse on ympäristölupaa edellyttävästä toiminnasta, poikkeaminen ratkaistaan kuitenkin ympäristölupapäätöksellä (YSL 39.4).

Suoja-aluemääräyksiä voidaan tarkistaa samoin perustein kuin vesitaloushankkeille myönnettyjä lupia (4:12.3, 3:21). Tarkistamisen perusteena voivat siten olla suoja-aluemääräysten ennakoimattomat vaikutukset, olosuhteiden muutos tai turvallisuussyyt.

4.10

Vedenottoa koskeva muu lainsäädäntö

Veden ottamiseen liittyviä säännöksiä sisältyy myös puolustusvoimista annettuun lakiin (551/2007) ja valmiuslakiin (1080/1991). Niiden soveltamisalaa ei ole vesilain 4 luvun säännöksillä rajattu.

Kun pintavettä otetaan yhdyskunnan tarpeisiin, vedenottohankkeeseen sovelletaan myös, mitä vesihuoltolaissa ja sen nojalla säädetään (4:1.3). Vesihuoltolain mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä raakaveden laatuvaatimuksista (VHL 36 §). Voimassa olevat vaatimukset perustuvat valtioneuvoston päätökseen juomaveden valmistamiseen tarkoitetun pintaveden laatuvaatimuksista ja tarkkailusta (366/1994). Nämä vaatimukset on siis otettava huomioon ratkaistaessa veden ottamista koskevaa lupa-asiaa.

5 Ojitus

5.1

Mikä muuttuu?

Vesilain 5 luvun säännökset koskevat maankuivatusvesien johtamista ja sitä varten tehtäviä ojia sekä ojien käyttöä ja kunnossapitoa. Vanhan vesilain säännökset jätevesien johtamisesta ojassa tai putkiviemärissä on siirretty ympäristönsuojelulakiin. Uudessa laissa ojien kunnossapidon luvanvaraisuutta on selvennetty niin, että luonnontilaisen kaltaisiksi muuttuneiden uomien kunnossapito vaatii luvan samoin perustein kuin uuden ojan tekeminen. Vesilain ja maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisalaa asemakaava-alueella tehtävissä ojituksissa on myös selvennetty.

Tärkeimmät muutokset

Vanhan vesilain soveltamisessa ilmenneiden tulkintaongelmien vuoksi ojitussäännöksiä on tarkistettu. Tarkistukset koskevat erityisesti

- kiinteistöjen ojitusta asemakaava-alueella,
- jätevesien johtamisen sääntelyä vesilaissa ja ympäristönsuojelulaissa, sekä
- ojan kunnossapidon luvanvaraisuutta.

Lisäksi ojitussäännöksiä on muutettu siten, että

- ojitukseen voivat sisältyä myös sellaiset purojen perkaukset ja pengerrykset, joita aikaisemmin pidettiin vesistön järjestelynä,
- ojitustoimituksen käyttöalaa on jonkin verran supistettu,
- ojituksesta aiheutuvien edunmenetysten korvaamiseen sovelletaan vesilain yleisiä korvaussäännöksiä, ja
- vähäistä suuremmasta ojituksesta on ilmoitettava etukäteen ELY-keskukselle.

5.2

Ojituksen määritelmä

Vesilaissa ojituksella tarkoitetaan ojan tekemistä sekä ojan, noron tai puron suurentamista maan kuivattamiseksi tai alueen käyttöä muuten haittaavan veden poistamiseksi (5:1). Ojituksella tarkoitetaan myös noron tai puron perkaamista silloin, kun perkaamisesta ei aiheudu yläpuolella olevan järven keskivedenkorkeuden alenemista. Jos ojituksella on tällainen vaikutus, hankkeeseen sovelletaan lain 6 luvun säännöksiä keskivedenkorkeuden muuttamisesta.

5.3

Ojitushankkeen luvanvaraisuus

5.3.1

Ojituksen luvanvaraisuus

Ojitus vaatii aluehallintoviraston luvan, jos siitä voi aiheutua pilaantumista vesialueella (5:3, 1 kohta) tai sellainen vaikutus vesistössä, joka edellyttää lupaa vesilain yleissäännöksen perusteella (5:3, 2 kohta). Lupaa ei kuitenkaan tarvita, jos ojitus ainoastaan muuttaa eli käytännössä lisää alapuolisen puron virtaamaa.

Myös ojan käyttö ja kunnossapito vaativat luvan samoilla perusteilla. Ojan käyttäminen ja kunnossapito on luvanvaraisuutta koskevassa säännöksessä mainittu erikseen siksi, että ojitus on käsitteenä haluttu rajata uuden ojan tekemiseen (5:1). Säännöksellä ei siis ole muutettu ojituksen luvanvaraisuutta koskevia säännöksiä aiempaan lainsäädäntöön verrattuna. Ojan kunnossapidon luvanvaraisuutta käsitellään tämän oppaan kohdassa 5.3.2.

Pilaantumisella tarkoitetaan ympäristönsuojelulain yleismääritelmän mukaista pilaantumista vesialueella (YSL 3.1 § 1 kohta). Ojituksesta aiheutuva pilaantuminen voi ilmetä esimerkiksi ravinnekuormituksen lisääntymisenä tai happamien sulfaattimaiden aiheuttamana happamoitumisena kuivatusvesiä vastaanottavalla vesialueella. Vesialue on vesilain määritelmän mukaisesti mitä tahansa muuten kuin tilapäisesti veden peittämä alue, jonka rajautumisesta suhteessa maa-alueeseen on oma säännöksensä (1:3.1, 2 kohta ja 1:5). Tämä merkitsee, että lupakynnys ylittyy myös silloin, kun pilaantumisen vaara kohdistuu vesistöä pienempään uomaan kuten noroon tai ojaan. Vesistöä vähäisempien vesien osalta on lisäksi otettava huomioon esimerkiksi ojitukseen käytettävän noron luonnontilaisuus ja sen vaarantuminen sekä tähän liittyvä poikkeusluvan tarve (2:11).

Vaikka ojituksesta aiheutuva vesistön pilaantumisvaara vaatii lähtökohtaisesti ympäristölupaa, ojitushankkeiden lupakäsittely on haluttu edelleen säilyttää vesilain piirissä. Sääntely vastaa aiempaa lainsäädäntöä (vrt. vanha VL 1:19 ojituksen osalta). Syynä ovat erityisesti ojitusasioihin liittyvät käyttöoikeuksia ja osallistumisvelvollisuutta koskevat kysymykset, joiden käsittelyä ympäristönsuojelulain mukaisessa järjestelmässä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena. Ojitusta koskevaan lupaan sovelletaan vesilain aineellisia ja menettelyllisiä säännöksiä ja niiden lisäksi lupamääräysten asettamista koskevia ympäristönsuojelulain säännöksiä (3:10.3). Lupa-asia ratkaistaan vesilain mukaan myös silloin, kun ojituksesta voi aiheutua ainoastaan pilaantumista. Ympäristölupaa ei tällöinkään tarvita (YSL 28.2 § 1 kohta).

5.3.2

Ojan kunnossapidon luvanvaraisuus

Ojituksen lisäksi myös ojan käyttäminen ja kunnossapito voivat vaatia luvan (5:3). Ojan kunnossapitovelvollisuutta ja kunnossapidon laiminlyönteihin puuttumista koskevat säännökset ovat samansisältöiset kuin vanhassa vesilaissa (5:8, vrt. vanha VL 6:7 ja 32).

Ojan kunnossapitovastuu merkitsee toisaalta oikeutta ryhtyä kunnossapidon vaatimiin toimiin. Tämän vuoksi kunnossapitohankkeissa on voinut syntyä epäselvyyttä siitä, onko luvan tai ojitussuunnitelman mukainen kunnostus vietävä vielä erikseen viranomaisen käsiteltäväksi. Jos ojan kunnossapito on pitkään laiminlyöty, ojitettuun uomaan on voinut kehittyä uusi luonnontilaisen kaltainen tila. Uomaan on voinut muodostua luontoarvoja, jotka vaikuttavat ojituksen oikeudellisiin edellytyksiin, jos lupaviranomainen käsittelee asian uudestaan. Tämän vuoksi vesilaissa säädetään, että ojan kunnossapitoon ja käyttöön sovelletaan ojittamista koskevia säännöksiä, jos ojan

voidaan kokonaisuutena tarkasteltuna katsoa muuttuneen luonnontilaisen kaltaiseksi uomaksi (5:8.2). Ojan kunnossapito vaatii siis tällöin luvan samoin kriteerein kuin uuden ojan tekeminen. Esimerkiksi kuivatusvesien johtamiseen käytettävän, luonnontilaiseksi palautuneen puron kunnossapito on luvanvaraista, jos siitä voi aiheutua ympäristönsuojelulaissa tarkoitettua pilaantumista vesialueella tai vesilain mukaan lupaa vaativia seurauksia purossa, kuten luonnon ja sen toiminnan vahingollista muuttumista.

Luonnontilaisuutta arvioidaan kuitenkin lähtökohtaisesti vain sellaisten ojien osalta, jotka on aikoinaan tehty hyödyntäen luonnontilaista uomaa eli puroa tai noroa. Luontoarvojen kehittymistä on arvioitava tapauskohtaisesti. Olojen vaihtelevuuden vuoksi laissa ei ole ollut mahdollista määritellä esimerkiksi sitä, kuinka pitkän ajan uoman on tullut kehittyä ilman kunnostustoimenpiteitä.

Ojien kunnossapitohankkeista on usein syntynyt erityisiä ristiriitoja silloin, kun alkuperäinen ojitus on toteutettu ennen vanhaa vesilakia voimassa olleiden säännösten nojalla. Kunnossapitoon puuttumiseksi ei ole ollut oikeudellisia keinoja, vaikka toimenpiteistä on voinut aiheutua merkittävääkin haittaa vesistössä. Vesilain siirtymäsäännöksissä tilanne on korjattu. Ojan kunnossapitoon ja käyttämiseen sovelletaan vesilain ojitusta koskevia säännöksiä siitä riippumatta, milloin ja minkä lain mukaan ojitus on aikanaan toteutettu (19:4.3 ja 5:8).

Metsäojituksissa ojituksen kunnossapidon käsitteelle on vakiintunut osittain vesilain mukaisesta merkityksestä poikkeava sisältö. Metsänhoidossa ojitusalueen kunnossapito tarkoittaa paitsi vanhojen uomien vedenjohtokyvyn palauttamista myös kokonaan uusien ojien kaivamista parantamaan ojitusalueen kuivatusta. Kyse on kuitenkin metsäalan omia tarpeita palvelevasta terminologiasta, jolla ei ole vaikutusta vesilain soveltamiseen. Edellä kuvatun kaltaisen metsäojituksen luvanvaraisuutta on siis arvioitava myös uuden ojan tekemistä koskevien säännösten perusteella, ei ainoastaan ojan kunnossapitona. Uudisojitukseen liittyvää ilmoittamisvelvollisuutta käsitellään tämän oppaan kohdassa 5.6.

5.4

Ojittaminen toisen alueella

5.4.1

Oikeus ojittaa toisen alueella

Ojittajalle voidaan antaa oikeus (5:9)

- johtaa vettä toisen ojaan,
- tehdä oja ja sen vaatima suojapenger tai pumppaamo toisen alueelle, tai
- perata toisen alueella olevaa puroa tai noroa.

Oikeus voidaan antaa, jos se on tarpeen alueen tarkoituksenmukaista kuivattamista varten tai siksi, että toimenpiteen avulla voidaan estää toisen maan vahingollinen vettyminen tai muu edunmenetys (ks. 5:7.1). Oikeutta johtaa vettä toisen putkiojaan ei kuitenkaan voida antaa, jos vedet on mahdollista johtaa pois muulla tavoin ilman kohtuuttomia kustannuksia.

Ojittajan oikeuksia koskeva pykälä (5:9) ja aiempi kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaa koskeva pykälä (5:5) täydentävät toisiaan. Ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltasäännös vaatii siis erillisen säännöksen niistä oikeuksista, jotka viranomainen voi erimielisyyden sattuessa myöntää ojittajalle. Tällaisia täydentäviä säännöksiä ojittajan oikeuksista ovat myös säännös ojan tekemisestä yksityisen tien poikki (5:13.4) sekä säännös muiden kuin maankuivatusvesien johtamisesta toisen ojaan (5:14).

Ojittajan oikeuden antamisesta päättää kunnan ympäristönsuojeluviranomainen silloin, kun ojitus ei vaadi aluehallintoviraston lupaa eikä asiaa käsitellä ojitustoimituksessa (5:9.2). Ojitustoimitusta ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaa koskeviin säännöksiin sisältyy kuitenkin osittainen päällekkäisyys: oikeus tehdä ojitusta palveleva suojapenger tai pumppaamo toisen alueelle vaatii ojitustoimituksen päätöksen, mutta saman oikeuden voi toisaalta myöntää myös kunnan ympäristönsuojeluviranomainen (vrt. 5:4.1 ja 5:9.1 ja 9.2). Koska tarkoituksena ei ilmeisesti ole ollut tältä osin muuttaa vanhan vesilain mukaista menettelyä, tällaisen oikeuden antaminen vaatinee aina ojitustoimituksen päätöksen. Toisaalta yhdenmukaisuus asemakaava-alueita koskevien säännösten kanssa puoltaisi sitä, että toimivalta asiassa kuuluisi kunnan viranomaiselle.

Jos ojitus tehdään asemakaava-alueella eikä ojitus muusta syystä vaadi aluehallintoviraston lupaa tai ojitustoimitusta, ojan samoin kuin sitä palvelevan suojapenkereen ja pumppaamon sijoittamisesta toisen alueelle päätetään maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti. Asian ratkaisee tällöin kunnan määräämä rakennusvalvonta- tai muu viranomainen (MRL 161a.2). Kysymystä käsitellään tarkemmin tämän oppaan kohdassa 5.11.

5.4.2
Ojituksen toteuttaminen toisen alueella

Toisen alueelle tehtävä oja on sijoitettava kiinteistön rajalle tai muuhun sellaiseen paikkaan, että siitä koituu kiinteistön omistajalle mahdollisimman vähän haittaa (5:10.1). Ojaa ei saa ilman omistajan suostumusta sijoittaa erityiseen käyttöön otetuille alueille eikä salaojitetuille alueille, paitsi jos oja silloinkin tehdään kiinteistön rajalle. Ojaan kuuluu yhden metrin levyinen piennar sen kummallakin puolella. Pientareen vähimmäisleveys on muutettu vanhan vesilain mukaisesta 60 senttimetristä yhteen metriin, koska pientareen leveyttä ei yleensä voida määritellä edes usean kymmenen senttimetrin tarkkuudella. Piennar voi kuitenkin olla yhtä metriä leveämpi, jos niin on määrätty tai jos maan laatu sitä vaatii.

Pientareella tarkoitetaan säännöksessä aluetta, johon ojittajalla on käyttöoikeus ja joka jää maa-alueen omistajan käyttövallan ulkopuolelle. Säännös pientareen leveydestä ei siis koske maanomistajan omia ojia, eikä säännöksellä ole myöskään yhteyttä maatalouden tukilainsäädännön mukaisiin suojavyöhykkeisiin.

Maanomistajalla on oikeus käyttää ojasta nostettu maa hyväkseen (5:10.2). Muussa tapauksessa hankkeesta vastaavan on huolehdittava siitä, ettei kaivumaista aiheudu haittaa. Säännös vastaa aiempaa lainsäädäntöä (vrt. vanha VL 6:5).

Laillisesti sijoitettua ojaa ei saa perusteettomasti tukkia tai muutoin estää veden juoksua siinä (5:10.3). Säännös on selventävä ja kohdistuu sekä alueen omistajaan että kolmansiin osapuoliin. Alueen omistajalla on kuitenkin edelleen oikeus tietyin perustein ja omalla kustannuksellaan muuttaa alueellaan sijaitsevan ojan asemaa tai suuntaa (vrt. vanha VL 6:8). Maanomistaja voi saada tässä tarkoitetun oikeuden käytännössä joko sopimuksen perusteella tai viranomaisen päätöksellä riippuen siitä, missä menettelyssä oja on aikanaan tehty hänen maalleen. Sopimukseen perustuvaa ojaa voidaan muuttaa uudella sopimuksella, mutta viranomaisen antaman päätökseen perustuvaa ojaa vain uudella päätöksellä.

5.5

Osallistuminen yhteiseen ojitukseen ja ojituskustannukset

Yhteiseen ojitukseen osallistumista ja ojituksesta aiheutuvia kustannuksia koskevat säännökset vastaavat sisällöltään aiempaa lainsäädäntöä (vrt. mm. vanha VL 6:13, 17, 21–23).

Jokaisella ojituksen hyödynsaajalla on sekä oikeus että velvollisuus osallistua yhteiseen ojitukseen (5:17). Hyödynsaajia ovat kaikki kiinteistönomistajat, joiden kiinteistöille ojituksesta tulee vesilain mukaisesti laskettavaa hyötyä (5:2.1). Yhteistä ojitusta koskevien säännösten tarkoituksena on, että ojituksen hyödynsaajat vastaavat tasapuolisesti hankkeen kustannuksista.

Hyödynsaajalla on oikeus vaatia toteuttamaan ojitus niin, että siitä saadaan suurin mahdollinen hyöty hänen maalleen. Edellytyksenä on, ettei ojituksen alkuperäinen tarkoitus muutu ja etteivät ojituksen kustannukset lisäänny kohtuuttomasti. Jokainen hyödynsaaja voi myös vaatia muita hyödynsaajia osallistumaan yhteiseen ojitukseen ja sen kustannuksiin.

Ojituksen hyödynsaajat jaetaan aktiivi- ja passiiviosakkaisiin (5:2.1). Aktiiviosakas on hyödynsaajaa, joka on vaatinut ojitusta, yhtynyt ojitusvaatimukseen tai vaatinut ojitussuunnitelmaan muutosta saadakseen lisähyötyä. Passiiviosakas taas on hyödynsaaja, joka ei itse esitä ojitusta koskevia vaatimuksia. Passiiviosakkaan on aktiiviosakkaan tavoin osallistuttava ojituksen kustannuksiin, mutta vain siihen määrään asti, joka vastaa hänelle tulevaa hyötyä (5:21.2).

Ojituskustannuksiin kuuluvat kustannukset hankkeen suunnittelusta ja toteuttamisesta sekä näihin rinnastettavista toimenpiteistä kuten varojen hankkimisesta, ojitusyhteisön asioiden hoidosta toteuttamisen aikana sekä ojituksesta aiheutuvien edunmenetysten korvaamisesta (5:19). Hyödynsaajat vastaavat ojituskustannuksista saamansa hyödyn suhteessa. Kustannusten jakamisperusteista voidaan kuitenkin vapaasti sopia.

Hyödynsaajia sekä aktiivi- ja passiiviosakkaita koskevat säännökset sisältyvät pääasiassa samoihin vesilain pykäliin, joissa säädetään myös ojitussuunnitelmasta, ojitustoimituksesta tai ojitusyhteisöstä. Ojituksen hyödynsaajien välisiä oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia säännöksiä sovelletaan siis kuitenkin kaikkeen ojittamiseen siitä riippumatta, vaatiiko ojitus erillistä suunnitelmaa, toimitusta tai yhteisön perustamista.

5.6

Ojituksesta ilmoittaminen

Hankkeesta vastaavan on ilmoitettava muusta kuin vähäisestä ojituksesta ELY-keskukselle kirjallisesti vähintään 60 vuorokautta ennen ojitukseen ryhtymistä (5:6.1). Ilmoittamisvelvollisuus koskee kaikkia ojituksen määritelmässä tarkoitettuja hankkeita (5:1). Ilmoittamisvelvollisuus ei koske ojituksia, jotka sisältyvät ojitusta koskevaan aluehallintoviraston tai kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen päätökseen, ojitustoimituspäätökseen taikka tiettyihin maantielain tai ratalain mukaisiin suunnitelmiin.

Ilmoittamisvelvollisuuden tarkoituksena on tehostaa ja yhtenäistää valvontakäytäntöjä parantamalla valvontaviranomaisen tiedonsaantia. Ennakkoilmoitukselle määrätyn ajan tarkoituksena on, että ojituksen vaikutuksia voidaan tarkastella valuma-aluekohtaisesti ottaen huomioon samalle ajanjaksolle suunnitellut muut hankkeet.

Ojituksen vähäisyyttä arvioidaan lähinnä kuivatettavan alueen laajuuden perusteella. Kuivatusalueen pinta-ala vaikuttaa johdettavien vesien määrään ja sitä kautta alapuolisella vesialueella ilmenevien vahingollisten seurausten mahdollisuuteen. Vähäisenä ojituksena, joka ei vaadi ilmoittamista, voidaan pitää esimerkiksi pienen peltolohkon salaojitusta, pienehkön metsäkappaleen ojitusta tai rakennuspaikan kuivattamiseksi tarpeellisen ojan tekemistä omalle maalle.

Ojittajan on tehtävä ilmoitus myös ojan kunnossapidosta silloin, kun ojan voidaan kokonaisuutena tarkasteltuna katsoa muuttuneen luonnontilaisen kaltaiseksi uomaksi (5:8.2). Laaja-alaisetkin kunnossapito-ojitukset jäävät ilmoittamisvelvollisuuden ulkopuolelle, jos niihin ei sisälly luonnontilaiseksi palautuneita uomia. Ilmoittamisvelvollisuuden puuttumisen vuoksi uomien mahdollinen luonnontilaisuus ei tule ennakolta ELY-keskuksen arvioitavaksi. Kunnossapidon toteuttamisen jälkeen luonnontilaa ja sen laiminlyötyä ilmoittamista ei taas pystytä enää osoittamaan. Ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ei siis ole uomien kunnossapidon osalta käytännössä mahdollista valvoa. Toisaalta erilaajuisia kunnossapito-ojituksia tehdään maassa vuosittain satoja, eikä ilmoittamisvelvollisuuden säätäminen koskemaan niitä kaikkia ole ollut mielekästä.

Metsäojituksissa kunnossapidon käsitteeseen on perinteisesti sisältynyt toimenpiteitä, joissa vesilain ojitussäännösten mukaan on kyse uuden ojan tekemisestä (ks. tämän oppaan kohta 5.3.2). Tämän vuoksi sekä metsäojituksen luvanvaraisuutta että sitä koskevaa ilmoittamisvelvollisuutta on tarvittaessa arvioitava uuden ojan tekemistä koskevien säännösten perusteella.

ELY-keskukselle tehtävän ilmoituksen tulee sisältää muun muassa arvio hankkeen vaikutuksista ympäristöön. ELY-keskus arvioi hankkeen ja mahdollisten muiden samalla alueella toteutettavien hankkeiden yhteisvaikutuksia ja kehottaa tarvittaessa hankkeesta vastaavaa hakemaan aluehallintoviraston lupaa tai ojitustoimitusta (5:6.2). Jos ojituksesta voi yksin tai yhdessä muiden ojitusten kanssa aiheutua vesistössä ympäristönsuojelulaissa tarkoitettua pilaantumista, tulee lähtökohtaisesti edellyttää vesilain mukaista lupaa (5:3).

5.7

Ojitustoimitus

Ojitustoimitus on säilytetty vesilaissa omana menettelynään. Toimitusta koskevat säännökset on sijoitettu samaan lukuun ojituksen aineellisten säännösten kanssa.

Ojitustoimitus on tarpeen, jos (5:4)

- ojituksella poistetaan tai pienennetään tulva-aluetta,
- ojituksella muutetaan huomattavasti vesien virtaamissuuntaa,
- ojitusta varten tehdään suojapenger tai pumppaamo toisen maalle eikä asiasta sovita,
- oja on tehtävä maantien, kaapelin tai eräiden muiden vastaavien rakenteiden alitse eikä rakenteen omistaja tähän suostu,
- hyödynsaajia on vähintään kolme, eivätkä he pysty sopimaan yhteisestä ojituksesta
- ojitustoimituksessa aiemmin päätettyä suunnitelmaa muutetaan,
- kyse on ojitusyhteisön perustamisesta tai purkamisesta, tai
- kyse on ojitusyhteisön jäsenten oikeuksista ja velvollisuuksista.

Säännökset ojitustoimituksen tarpeesta ovat pääosin samansisältöiset kuin vanhassa vesilaissa (vrt. vanha VL 6:10). Erona on, että erimielisiä hyödynsaajia on oltava

kahden sijaan vähintään kolme, jotta asia käsitellään ojitustoimituksessa. Pienehkön järven kokonaan kuivattamista ei myöskään enää mainita ojitustoimituksen perusteena, koska tällaiset hankkeet ovat olleet hyvin harvinaisia. Ojitustoimituksen vaativien alitusten luetteloon on aiempaan verrattuna lisätty kaapelit ja eräät putket ja johdot. Kyse on lähinnä oikeuskäytännössä hyväksytyn tulkinnan kirjaamisesta lakiin.

Ojitustoimituksen käyttöalaa on kuitenkin jonkin verran supistettu aikaisemmasta. Vanhan vesilain mukaan aluehallintoviraston lupaa vaativa ojitushanke oli aina käsiteltävä myös ojitustoimituksessa. Saman ojitusasian jakamista kahteen menettelyyn ei lainsäädäntöä uudistettaessa pidetty enää tarkoituksenmukaisena. Sääntelyä muutettiin niin, että jos ojitusasia vaatii joltakin osin luvan, se käsitellään kokonaan aluehallintovirastossa. Jos luvan tarve havaitaan vasta ojitustoimituksessa, asia käsitellään loppuun aluehallintovirastossa.

Koska lupaa edellyttävien ojitushankkeiden määrä on ollut vähäinen, muutoksen ei ole arvioitu sanottavasti lisäävän aluehallintovirastojen työtä. Tarvittava osaaminen on tarkoitus turvata hallinnollisin järjestelyin niin, että ELY-keskusten virkamiehet huolehtivat ojitusasioiden vaatimista asiantuntijatehtävistä myös silloin, kun hankkeen käsittely kuuluu menettelyllisesti aluehallintoviraston toimivaltaan. Ojitusasioiden vaatima asiantuntemus on myös tarkoitus keskittää tiettyihin ELY-keskuksiin.

Luvan tarpeella tarkoitetaan ojitussäännösten edellyttämää lupaa (5:3). Vaikka ojitus edellyttäisi lupaa ainoastaan pilaamisvaikutuksen takia, ojitushanke käsitellään ja ratkaistaan kokonaisuudessaan aluehallintovirastossa. Jos taas ojitus vaatii vain poikkeusluvan eräiden vesiluontotyyppien suojelemiseksi (2:11), asia käsitellään aluehallintovirastossa vain poikkeusluvan osalta.

Ojitustoimitusta koskevat säännökset ovat pääosin samansisältöiset kuin vanhassa vesilaissa (vrt. vanha VL 19 luku). Toimitukseen ei kuitenkaan kuulu enää alkukokousta vaan joko pelkästään toimituskokous tai erilliset toimitus- ja loppukokoukset (5:33 ja 34). Käytettävät käsitteet ovat muuttuneet siten, että ojitustoimituksesta vastaava henkilöä kutsutaan toimitusinsinöörin sijaan toimitusmieheksi. Toimituksen uskotuista miehistä ei siten enää käytetä nimitystä toimitusmies.

5.8

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivalta ojitusasiassa

Jos ojitus ei vaadi aluehallintoviraston lupaa eikä sitä käsitellä ojitustoimituksessa, ojitusta koskevan erimielisyyden ratkaisee kunnan ympäristönsuojeluviranomainen (5:5). Edellytyksenä on, että erimielisyys koskee

- ojan tekemistä toisen maalle,
- ojan tekemistä toiselle kuuluvan yksityisen tien poikki,
- ojan suunnan muuttamista,
- veden johtamista toisen maalla olevaan ojaan tai puroon, tai
- muuta vastaavaa syytä.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaa koskeva säännös vastaa vanhaa vesilakia (vrt. vanha VL 6:12.1). Oikeus johtaa vesiä toisen maalla olevaan puroon tarkoittaa vain uoman käyttämistä eli tilanteita, joissa veden johtamisesta ei aiheudu lupaa vaativa seurausta purossa. Lain perusteluista käy tosin ilmi, että tarkoituksena on ollut poistaa kuivatusvesien puroon johtaminen kunnan viranomaisen toimivallasta, koska veden johtamista vesistöön ei ole mielekästä arvioida käyttöoikeuskysymyksenä. Näin ei itse säännöksessä ole kuitenkaan tehty.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaan kuuluvat tyypillisesti ojariidat, joissa kiinteistönomistaja haluaa tehdä ojan toisen alueelle tai johtaa vesiä toisten ojiin eivätkä muut kiinteistönomistajat tähän suostu. Tavanomainen riitatilanne syntyy myös silloin, kun omistaja laiminlyö kiinteistönsä kuivatusta palvelevan ojan kunnossapidon ja tästä aiheutuu toisen kiinteistölle vahinkoa. Osapuolten lukumäärällä ei ole ympäristönsuojeluviranomaisen toimivallan kannalta merkitystä, vaan kyse voi olla samanaikaisesti kahden tai useamman kiinteistön välisestä erimielisyydestä. Ojitustoimituksessa asia on kuitenkin käsiteltävä silloin, kun ojituksen hyödynsaajia on kolme tai useampia, eli kun kyse on ojituskustannusten jakamisesta.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaan ei aiemmin kuulunut ratkaista yhteisestä ojituksesta syntyvien kustannusten jakoa kiinteistönomistajien kesken edes silloin, kun osapuolia oli vain kaksi. Vanhan vesilain mukaan tällainen asia oli aina ratkaistava ojitustoimituksessa. Koska kahden hyödynsaajan välistä kustannusten jakoa ei voida enää käsitellä ojitustoimituksessa, kustannusosittelusta päättäminen kuulunee kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaan, vaikka asiasta ei ole nimenomaan säädetty. Tämä tarkoittaa sitä, että kiinteistön omistaja voi vaatia kunnan ympäristönsuojeluviranomaista määräämään, että esimerkiksi naapurikiinteistön omistaja osallistuu kiinteistöjen välisen rajaojan tekemisestä tai kunnossapidosta koituviin kustannuksiin, jos naapuri ei tähän muuten suostu.

Myös kahta hyödynsaajaa koskeva yhteinen ojitus voi periaatteessa vaatia ojitussuunnitelman, jos asian laatu tai laajuus edellyttää sitä (5:15.1). Lupaviranomaiselle säädetty velvollisuus huolehtia ojitussuunnitelman hankkimisesta tietyissä tapauksissa ei kuitenkaan koske kunnan ympäristönsuojeluviranomaista vaan ainoastaan aluehallintovirastoa (5:15.3 ja 1:7.1).

Myös silloin, kun toisen ojaan johdetaan muita kuin maankuivatusvesiä, ojan omistaja voidaan velvoittaa osallistumaan ojan suurentamisesta, kunnostamisesta ja kunnossapidosta aiheutuviin kustannuksiin, jos toimenpiteistä on hänelle hyötyä (5:14.4).

Erimielisyyttä koskevan asian käsittelyssä kunnan ympäristönsuojeluviranomainen noudattaa soveltuvin osin hakemusasioiden käsittelyä koskevia yleisiä säännöksiä (5:5.2 ja 11 luku). Oikaisutoimenpiteistä määrätessään ympäristönsuojeluviranomainen voi käyttää hallintopakkoa (14:4.2). Vanhasta vesilaista poiketen kiellon tai määräyksen tehosteena on mahdollisuus käyttää teettämisuhan lisäksi myös uhkasakkoa.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaa ojitusasioissa täydentävät ojittajan oikeuksia koskevat vesilain säännökset (ks. 5:9, 5:13.4 ja 5:14). Ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaa käsitellään siksi myös näiden oikeuksien yhteydessä tämän oppaan kohdassa 5.4.1.

5.9

Korvaukset

Ojituksesta ja sitä varten myönnettävästä käyttöoikeudesta aiheutuvat edunmenetykset korvataan noudattaen 13 luvun yleisiä korvaussäännöksiä (5:12). Ojitus rinnastuu siten korvausten osalta muihin vesitaloushankkeisiin. Toisin kuin vanhassa vesilaissa, korvattavia ovat siis kaikki edunmenetykset, eivät ainoastaan vahingot.

Ojitusluvussa on vesilain 13 lukua täydentävät korvaussäännökset toisen alueen, ojan ja putkiojan käyttämisestä (5:12.2–4). Korvausperusteet ovat samat kuin vanhassa vesilaissa.

5.10

Ojitusyhteisö

5.10.1

Ojitusyhteisön perustaminen, jäsenet ja säännöt

Kun yhteisen ojituksen hyödynsaajia on vähintään kolme, ojituksen toteuttamista varten on perustettava ojitusyhteisö, jos (5:22)

- ojitukseen tarvitaan aluehallintoviraston lupa,
- hyödynsaajat eivät pääse sopimukseen yhteisestä ojituksesta, tai
- joku hyödynsaajista vaatii yhteisön perustamista, ja yhteisö on tarpeen ojituksen toteuttamista, ojien kunnossapitoa tai muiden ojituksesta johtuvien asioiden hoitamista varten.

Viimeksi mainittu peruste mahdollistaa esimerkiksi sen, että hyödynsaaja voi vaatia yhteisön perustamista myös aikaisemmin toteutetun ojituksen kunnossapitoa varten.

Ojitusyhteisö vastaa vanhan vesilain mukaista ojitusyhtiötä (vrt. vanha VL 6:25). Yhteisön jäsenyys perustuu ojituksesta hyötyvän kiinteistön omistajuuteen. Sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, että ojituksesta vastuussa oleva taho säilyy, vaikka kiinteistöt vaihtaisivat omistajaa.

Ojitusyhteisö perustetaan samassa yhteydessä, kun ojitusasiaa käsitellään joko aluehallintovirastossa tai ojitustoimituksessa (5:24.1). Hyödynsaajat voivat kuitenkin sopia yhteisön perustamisesta toisin. Ojitusyhteisön säännöt vahvistaa silti aina viranomainen eli ojitusasian käsittelevä toimitusmies ojitustoimituksen päätöksellä taikka aluehallintovirasto.

Jos hyödynsaajat eivät ole perustaneet ojitusyhteisöä, ELY-keskus tai kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi valvontaviranomaisena vaatia yhteisön perustamista (5:22.2). Vaatimus voidaan tehdä, jos edellä todetut yhteisön perustamisedellytykset ovat olemassa ja jos perustaminen on ojituksesta johtuvien asioiden hoitamiseksi tarpeen. Asia ratkaistaan tällöin ojitustoimituksessa (5:24.1). Perusteena valvontaviranomaisen vaatimukselle voi olla esimerkiksi tarve selventää ojituksen vastuusuhteita tai varmistaa, että kunnossapitovelvoitteet ja muut velvoitteet toteutuvat asianmukaisella tavalla.

Ojitusyhteisön jäseniä ovat kaikki hyödynsaajat eli hyötyä saavien kiinteistöjen omistajat (5:23). Ojitusyhteisön kokouksen päätöksellä yhteisöön on myös hyväksyttävä jäseneksi se, joka myöhemmin haluaa johtaa vettä yhteiseen ojaan, jos hän saa ojituksesta hyötyä. Jos kuivatusalueen kiinteistöjaotuksessa tapahtuu muutos, myös uuden kiinteistön omistajasta tulee ojitusyhteisön jäsen siltä osin kuin kiinteistön aluetta sisältyy kuivatusalueeseen. Säännös vastaa vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Ojitusyhteisön kokous vahvistaa uuden omistajan jäsenyyden ojitusyhteisössä ja hänen osuutensa kustannuksista.

Ojitus voi hyödyttää kiinteistöä muullakin tavalla kuin parantamalla sen kuivatusta. Ojitus voi esimerkiksi parantaa kiinteistönomistajan vedenottoa, lisätä vesivoimaa tai mahdollistaa tieyhteyden ojituksen yhteydessä tehtävää patoa myöten. Ojitusyhteisö voi vaatia, että tällaista hyötyä saava velvoitetaan osallistumaan ojituksen kustannuksiin (5:29). Vaatimus käsitellään ojitustoimituksessa.

5.10.2

Ojitusyhteisön purkautuminen

Aikaisemmasta vesilainsäädännöstä puuttuivat säännökset toimintansa lopettaneiden ojitusyhtiöiden purkamisesta. Vesilakiin tästä on otettu erityinen säännös (5:26). Ojitusyhteisön purkautuminen käsitellään ojitustoimituksessa, ja menettelyssä nou-

datetaan soveltuvin osin vesioikeudellisen yhteisön purkautumista koskevaa yleissäännöstä (12:19).

Vesioikeudellinen yhteisö ei voi purkautua, jos sillä on vesitaloushankkeelle myönnettyyn lupaan tai oikeuteen perustuvia velvoitteita tai vastuita. Ojitusyhteisön vastuut liittyvät keskeisesti ojien kunnossapitoon. Ojitusyhteisön vastuu ojista päättyy, kun ojat ovat muuttuneet luonnontilaisen kaltaisiksi. Tämän vuoksi laissa säädetään, että ojitusyhteisön ojat on yhteisöä purettaessa saatettava olosuhteet huomioon ottaen luonnontilaisen kaltaiseen tilaan (5:26.1). Jos vedenjohtamiseen käytetyt uomat eivät kunnossapidon pitkäaikaisen laiminlyönnin seurauksena ole palautuneet entiselleen, yhteisöltä voidaan vaatia toimenpiteitä, joiden avulla uomat voivat ajan kuluessa kehittyä luonnontilaisen kaltaisiksi. Toimenpiteenä voi olla esimerkiksi purosta poistettujen kivien palauttaminen uomaan. Keinotekoisissa uomissa luonnontilaa ei ole käytännössä mahdollista saavuttaa, vaan tavoitteena olisi sellainen luonnontilaisen kaltainen uoma, jonka saavuttamista voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää järkevänä.

5.11

Ojitussäännökset vesilaissa ja maankäyttö- ja rakennuslaissa

Vanhan vesilain ja maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) ojitussäännökset olivat osittain päällekkäiset. Päällekkäisyys koski ojan, viemärin tai vesijohdon sijoittamista asemakaava-alueelle ja vesihuoltolaitoksen toiminta-alueelle. Erityinen päällekkäisyys sisältyi MRL 161 §:ään. Sen mukaan vesihuoltolaitoksen vesijohto ja viemäri voitiin aina sijoittaa MRL:n nojalla, vaikka tarvittava oikeus olisi voitu perustaa myös vanhan vesilain mukaisesti (MRL 161 §:n kumottu 4 momentti).

Ojan sijoittaminen ja muut ojituskysymykset asemakaava-alueella ratkaistaan siten, kuin VL 5:9.3:ssa on säädetty. Lainkohdan mukaan MRL:n säännöksiä sovelletaan, kun asemakaava-alueella on tarpeen tehdä oja tai sitä varten tarpeellinen suojapenger tai pumppuasema toisen alueelle. Jos asiasta ei sovita, asian ratkaisemiseen sovelletaan yhdyskuntateknisten laitteiden sijoittamista koskevaa yleissäännöstä eli MRL 161 §:ää (MRL 161a.2). MRL 161 §:n mukaisesti oikeuden myöntäminen edellyttää siis, ettei ojittamista voida muuten järjestää tyydyttävästi ja kohtuullisin kustannuksin, ettei ojitus vaikeuta alueen kaavoitusta tai kaavan toteuttamista ja ettei ojituksesta aiheudu rasitetulle kiinteistölle tarpeetonta haittaa.

Sen sijaan muut VL 5:9.3:n mukaiset toimenpiteet eli veden johtaminen toisen ojaan sekä puron tai noron perkaaminen toisen alueella ratkaistaan aina vesilain nojalla niin asemakaava- kuin sen ulkopuolisellakin alueella.

MRL 161 §:n mukaan laitteiden sijoittamisesta päättää kunnan rakennusvalvontaviranomainen. Kun kyse on ojittamisesta, asian ratkaisee kuitenkin kunnan erikseen määräämä viranomainen (MRL 161 a.2). Tällä on haluttu mahdollistaa se, että toimivalta asiassa voidaan kunnassa antaa esimerkiksi ympäristönsuojeluviranomaiselle, jolla on asiantuntemusta vesilain mukaisista ojituskysymyksistä, tai kunnan teknisen hallinnon toimielimelle tai viranhaltijalle, jolla on osaamista kuivatuksen kokonaisvaltaisesta hallinnasta.

MRL 161 a ja 161 § rajoittavat vain vesilain 5 luvun 9 §:n soveltamista asemakaava-alueella. Sen sijaan vesilain ojitusluvun muita säännöksiä esimerkiksi hyödyn jakautumisesta, ojan kunnossapitovastuista ja riitojen ratkaisemisesta sovelletaan aina kaavoitustilanteesta riippumatta.

Ojan sijoittamista ja muita ojittamisen oikeussuhteita ei voida aina ratkaista tyydyttävästi MRL:n nojalla. MRL 161 a §:n soveltamisalaa on siksi rajattu (5:9.3, MRL 161 a.2 ja 3). Ojan sijoittamisoikeus ratkaistaan vesilain nojalla silloin, kun

- kyse on maankäyttö- ja rakennuslain 10 luvussa tarkoitetusta ranta-asemakaava-alueesta,
- ojitus palvelee asemakaavassa osoitettujen maa- ja metsätalousalueiden maankuivatusta,
- ojitus sijoittuu suurimmalta osin asemakaava-alueen ulkopuolelle,
- ojituksesta aiheutuu haittaa tai veden johtamisen tarvetta kolmannen omistamalle kiinteistölle, tai
- ojitus edellyttää lupaviranomaisen antamaa lupaa tai ojitustoimituksen päätöstä.

5.12

Jäteveden johtaminen

5.12.1

Sääntelyn siirtäminen ympäristönsuojelulakiin

Vanha vesilaki sisälsi jätevesien johtamista ja viemäriä koskevat itsenäiset säännökset (vanha VL 10 luku). Jätevedellä tarkoitettiin paitsi varsinaisia ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavia jätevesiä myös sellaisia haitattomia vesiä, joita johdettiin muussa tarkoituksessa kuin maan kuivattamiseksi. Jätevesien käsittelyn tehostumisen vuoksi nämä säännökset olivat monilta osin vanhentuneet.

Ympäristön pilaantumisen varaa aiheuttavan jäteveden johtamista sekä viemäriä koskevat säännökset on nyt sijoitettu ympäristönsuojelulakiin (YSL 48 ja 103 c § sekä 49 §). Ympäristönsuojelulakiin otetun määritelmän mukaan jätevedellä tarkoitetaan sellaista käytöstä poistettua vettä, pilaantuneelta alueelta johdettavaa vettä tai ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavaan toimintaan käytetyltä alueelta johdettavaa vettä, josta voi aiheutua ympäristön pilaantumista (YSL 3.1 §, 9 kohta).

Myös vesilakiin on otettu informatiivinen säännös siitä, että jäteveden johtamiseen sovelletaan ojitusluvun säännöksiä siten kuin ympäristönsuojelulaissa säädetään (5:1.2).

5.12.2

Jäteveden johtaminen toisen alueella

Ympäristöluvassa voidaan myöntää oikeus johtaa jätevesiä toisen ojaan tai oikeus käyttää toisen aluetta jätevesiojan tai viemäriputken tekemiseksi (YSL 48 §). Pykälä koskee vain ympäristöluvanvaraista toimintaa. Pykälää sovelletaan esimerkiksi huoltoaseman hulevesien johtamiseen, vaikka jäteveden johtamiseen ei ole tarvetta hakea erikseen lupaa. Pykälän tarkoituksena ei ole säännellä jätevesien johtamista toisen alueella ympäristönsuojelun näkökulmasta, vaan se koskee rasitteeseen verrattavan oikeuden tai käyttöoikeuden myöntämistä.

Oikeus johtaa jätevesiä toisen ojaan voidaan myöntää vastaavin perustein kuin vanhassa vesilaissa (YSL 48.1 §). Jäteveden johtamisesta ei saa aiheutua kohtuutonta haittaa maanomistajille eikä muille ojittajille tai jätevettä johtaville. Jäteveden johtamisen on myös oltava kiinteistötaloudellisesti perusteltua ja teknisesti ja taloudellisesti järkevää. Erikseen on säädetty, että oikeutta ei saa myöntää jäteveden johtamiseen sellaiseen ojaan tai noroon, joka kulkee tontin, rakennuspaikan, uimarannan tai muun vastaavan erityiseen käyttöön otetun alueen välittömässä läheisyydessä. Muutoksena aikaisempaan on, että jätevesien johtamiseen käytettävää uomaa ei enää määrätä viemäriksi.

Ympäristöluvassa voidaan myöntää oikeus käyttää toisen aluetta jätevesiojan tai viemäriputken tekemiseen, jos omistaja ei anna tähän suostumustaan (YSL 48.2 §).

Käyttöoikeuden myöntämisperusteet ovat samat kuin annettaessa oikeus johtaa jätevesiä toisen ojaan. Käyttöoikeuden myöntämiseen ja edunmenetysten korvaamiseen sovelletaan vesilakia (2:12 ja 13 sekä 17 luku, 13 luku).

Ympäristönsuojelulaissa säädetään myös jätevesiojan tai -putken sijoittamisesta maantien ja muiden liikenneväylien sekä kaapelien ja vastaavien rakenteiden alitse (YSL 48.3 §). Sijoittamisesta päätetään ympäristöluvan yhteydessä, ja lupapäätökseen otetaan tätä koskevat määräykset. Ojan tai putken rakentamiseen ja kunnossapitoon sovelletaan vesilain vastaavaa säännöstä (5:3). Jos asia on laaja tai siihen liittyy muita sellaisia kysymyksiä, joita ei voida ratkaista ympäristöluvan yhteydessä, aluehallintovirasto siirtää asian viran puolesta joko ojitustoimitukseen tai kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen ratkaistavaksi (5:4 ja 5).

Ympäristönsuojelulaissa säädetään eri osapuolten velvollisuuksista jätevesien johtamisessa (YSL 103c §). Säännös koskee sekä ympäristölupaa vaativasta että muusta toiminnasta peräisin olevien jätevesien johtamista. Se vastaa sisällöltään vanhan vesilain 10 luvun säännöksiä jätevesien johtamiseen käytetyn uoman kunnossapidosta, haitan ehkäisemisestä, yhteisestä viemäristä ja kustannusten jakamisesta (vrt. mm. vanha VL 10:6, 9–14).

Jätevettä johtavan on osallistuttava uoman kunnossapitoon aiheuttamaansa kunnossapitotarvetta vastaavalla määrällä. Jos johtamisen seurauksena huomattava osa toiselle kuuluvan ojan vedestä on jätevettä, jätevettä johtava voi joutua vastaamaan ojan kunnossapidosta yksin. Ne, jotka yhdessä hyödyntävät jäteveden johtamiseen käytettyä ojaa, osallistuvat sen kunnossapitoon kukin osuudella, joka määräytyy vesilain ojitussäännösten mukaisesti. Jos oja on jouduttu putkittamaan tai siinä on jouduttu tekemään muita jäteveden johtamisen vaatimia erityisiä toimia, pelkästään kuivatusvesiä johtavaa kiinteistön omistajaa ei voida velvoittaa osallistumaan näihin kustannuksiin. Jätevesien johtamista varten on tarvittaessa perustettava vesilain mukainen ojitusyhteisö.

Jätevettä johtavan velvollisuuksista määrätään ympäristöluvassa. Jos luvassa ei ole tällaisia määräyksiä tai jos jäteveden johtaminen ei perustu ympäristölupaan, velvollisuuksista päättää kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Menettelyyn sovelletaan ojitusta koskevia vesilain säännöksiä. Jäteveden johtamiseen tarkoitettuun ojaan ja viemäriputkeen sovelletaan muutenkin, mitä vesilaissa säädetään ojituksen toteuttamisesta toisen alueella (5:10).

5.12.3
Määräykset viemäriputkesta

Ympäristönsuojelulaissa säädetään viemäriputken sijoittamisesta vesialueelle (YSL 49 §). Pykälä koskee vain ympäristöluvanvaraista toimintaa. Viemäriputken sijoittamista on arvioitava pilaantumisen torjunnan näkökulmasta (YSL 6 ja 42 §). Lisäksi sijoittamista on arvioitava vesistöön rakentamisena, jolloin sovellettavaksi tulevat vesilain yleiset säännökset vesistöön rakentamisesta sekä säännökset käyttöoikeuden myöntämisestä ja edunmenetysten korvaamisesta (3 luku, 2:12 ja 13 sekä 17 luku, 13 luku).

Ympäristönsuojelulain 49 §:ssä aiemmin käytetty purkujohdon käsite on korvattu käsitteellä viemäriputki. Muutoksesta huolimatta säännöksessä tarkoitetaan edelleen sellaista putkea, joka päättyy vesistöön ja jonka kautta jätevedet puretaan. Jos ympäristölupaa vaativassa toiminnassa on sen sijaan tarpeen johtaa jätevesiä viemäriputkessa vesistön alitse, asia ratkaistaan normaaliin tapaan vesilain mukaisesti ympäristönsuojelulain 39 §:ssä tarkoitetussa yhteiskäsittelyssä.

5.13

Toisen ojan käyttäminen muuhun kuin maan kuivattamiseen

Muussa kuin maankuivatustarkoituksessa johdettaviin haitattomiin vesiin, jotka eivät siis enää sisälly jäteveden määritelmään, sovelletaan vesilain ojitusluvun säännöksiä (5:14). Tällaisia vesiä voivat olla esimerkiksi päällystetyiltä pinnoilta pois johdettavat sade- ja sulamisvedet. Jos asiasta ei sovita, kunnan ympäristönsuojeluviranomainen antaa oikeuden johtaa tällaisia vesiä toisen ojaan. Ympäristölupaan liittyvän asian yhteydessä oikeuden antaa kuitenkin ympäristönsuojelulain mukaan toimivaltainen lupaviranomainen (YSL 31 §). Oikeuden myöntämisen edellytyksiä ja menettelyä, johtamisen toteuttamistapaa, rakentamis- ja kunnossapitovastuita sekä toisen hyödynsaajan osallistumisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat sisällöllisesti samat kuin vanhassa vesilaissa.

6 Keskivedenkorkeuden pysyvä muuttaminen

6.1

Mikä muuttuu?

Uuden vesilain tärkeimpiä muutoksia on uusi hanketyyppi, keskivedenkorkeuden pysyvä muuttaminen. Se sisältää keskivedenkorkeuden pysyvän alentamisen, jota vanhassa vesilaissa kutsuttiin järjestelyksi, mutta täysin uutena elementtinä on keskivedenkorkeuden pysyvä nostaminen. Muutos selkeyttää luvan hakua vedenpinnan nostohankkeille. Vedenpinnan alentamista koskevaan säätelyyn ei ole tullut muita sanottavia muutoksia kuin että sitä kutsutaan nyt keskivedenpinnan pysyväksi alentamiseksi eikä enää järjestelyksi.

Tärkeimmät muutokset

- Uutena hanketyyppinä on keskivedenkorkeuden pysyvä nostaminen, mikä selkeyttää luvan hakua vedenpinnan nostohankkeille.
- Vesistön järjestelyä koskeva säätely on korvattu nimityksellä keskivedenkorkeuden pysyvä alentaminen, jota sovelletaan järvien ja lampien keskivedenpinnan alentamiseen.
- Joen perkauksiin, rantojen pengerryksiin ja pumppaamojen rakentamiseen sovelletaan osaa 6 luvun pykälistä.
- Käyttöoikeuden hankkiminen vedenkorkeuden nostohankkeissa helpottuu, sillä riittää, kun on omistajien suostumus 3/4:sta veden alle jäävästä alueesta (kannatusedellytys).

6.2

Soveltamisala

Säännöksiin sisältyy nyt järven tai lammen keskivedenkorkeuden pysyvä muuttaminen sitä alentamalla tai nostamalla (6:1). Keskivedenkorkeuden alentamisen osalta sääntely ei ole muuttunut paljoakaan. Säännöksiä sovelletaan hankkeeseen, jossa alennetaan vedenpintaa jokea perkaamalla tai ruoppaamalla. Lisäksi luvun tiettyjä pykäliä (6:2–4, 7, 10 ja 11) sovelletaan myös rantojen pengerryksiin ja joen perkauksiin, vaikka niiden yhteydessä ei muuteta keskivedenkorkeutta. Vedenkorkeuden alentamisessa tavoitteena on tavallisesti vähentää tulvia ja parantaa kuivatustilannetta.

Keskivedenkorkeuden pysyvä nostaminen on kokonaan uusi hanketyyppi. Keskivedenkorkeuden nostaminen liittyy useimmiten vesistön kunnostushankkeisiin. Säännökset antavat nyt aiempaa selkeämmän perustan hankkeille, joissa järviä kunnostetaan nostamalla niiden keskivedenkorkeutta.

Keskivedenkorkeuden nostamisena ei pidetä uuden vesialueen muodostamista kuten tekoaltaan tai lammikon rakentamista taikka uuden uoman tekemistä. Luvun säännöksiä sovelletaan kuitenkin, jos tällainen alue on jo olemassa ja sen vedenkorkeutta nostetaan. Ojituksella, säännöstelyllä ja vesivoiman hyödyntämisellä on osin samantyyppisiä vaikutuksia kuin keskivedenkorkeuden muuttamista tarkoittavilla hankkeilla, mutta niistä säädetään omissa luvuissaan eikä vesilain 6 luvun säännöksiä sovelleta niihin. Luvun soveltamisalan ulkopuolelle rajautuvat hankkeet, joissa puututaan vedenkorkeuksiin muuttamatta keskivedenkorkeutta ja siirtämättä vesialueen rajaa. Luvun säännöksiä ei sovelleta myöskään jokijakson padottamiseen pohjapadolla, vaan silloin sovelletaan 3 luvun yleisiä säännöksiä vesitaloushankkeista. Mikäli jokijakso, jossa keskivedenkorkeutta nostetaan, sisältää lammen tai järven, sovelletaan kuitenkin 6 luvun säännöksiä.

6.3

Luvan hakeminen

Keskivedenkorkeuden pysyvää muuttamista voi hakea hankkeesta yksityistä hyötyä saava eli käytännössä rantakiinteistön tai vesialueen omistaja taikka vesialueen osakas. Hakijana voi olla myös osakaskunta tai hyödynsaajien vesilain nojalla muodostama yhteisö. Hakijana voi olla myös valtion viranomainen tai kunta. Vesioikeudellinen yhteisö on perustettava aina, kun luvanhakijoita on useampi kuin yksi. Yhteisön perustamista ja siihen liittyviä asioita käsitellään oppaan kohdassa 12.2.

Lupahakemuksen sisällöstä säädetään hakemusmenettelyä koskevassa luvussa (11:3). Valtioneuvoston asetuksessa säädetään tarkemmin lupahakemuksen sisällöstä. Mikäli samalla haetaan perustetun yhteisön säännöille vahvistusta, hakemukseen on sisällytettävä yhteisön perustamista koskevat asiakirjat (12:4–5).

6.4

Luvan myöntäminen

Keskivedenkorkeuden pysyvään muuttamiseen sovelletaan vesilain yleisiä luvan myöntämisen edellytyksiä koskevia säännöksiä (3:4) ja lisäksi tätä hanketyyppiä koskevia erityisiä luvan myöntämisen edellytyksiä. Yleisiä luvanmyöntämisedellytyksiä on käsitelty oppaan kohdissa 3.3.1–3.3.5.

Erityisiin luvan myöntämisedellytyksiin kuuluu niin sanottujen kannatusedellytysten täyttyminen (6:5). Vedenpinnan nostohankkeissa on oltava kirjallinen suostumus vedenpinnan nostoon niin monelta maanomistajalta, että heidän omistusosuutensa on yhteensä vähintään kolme neljäsosaa veden alle jäävän maa-alueen pinta-alasta. Vaihtoehtona nostohankkeissa suostumuksille on, että hakijalla on omistusoikeus tai pysyvä käyttöoikeus enempään kuin puoleen veden alle jäävistä alueista. Vedenpinnan alentamishankkeissa on oltava kirjallinen suostumus vedenpinnan laskuun niin monelta vesialueen omistajalta, että heidän omistusosuutensa on yhteensä vähintään kolme neljäsosaa vesialueen pinta-alasta. Osakaskunta ratkaisee suostumuksen osakaskunnan kokouksessa.

Lupa voidaan myöntää yleisen tarpeen tai yleiseltä kannalta tärkeän tarkoituksen perusteella. Yleiseltä kannalta tärkeä tarkoitus on jonkin verran laajempi käsite kuin yleinen tarve. Yleiseltä kannalta tärkeä tarkoitus voi olla yhdyskunnan vedenhankinta, tulvasuojelu, vesistön virkistyskäyttö tai luonnonsuojelu.

6.5

Luvan myöntämisen esteet

Ellei kyse ole yleisen tarpeen vaatimasta hankkeesta, lupaa ei saa myöntää, jos keskivedenkorkeuden muuttaminen aiheuttaa:

- sellaista rantakiinteistön käyttömahdollisuuksien olennaista huonontumista, joka aiheuttaa kohtuutonta haittaa tai vahinkoa alueen omistajalle tai haltijalle eikä tämä ole hankkeeseen suostunut, tai
- erityisen luonnonsuojeluarvon huomattavaa heikentymistä (6:4).

Esimerkiksi laajasti kannatettu hanke saattaa olla jollekulle kiinteistönomistajalle haitallinen, jos hänen alava kiinteistönsä uhkaa joutua hankkeen vuoksi suurelta osin veden valtaan. Lupaharkintaa ei voida sen vuoksi perustaa yksinomaan intressivertailuun. Kohtuuton haitta voi olla esimerkiksi maatalouden edellytysten lakkaaminen, jolloin tila käy elinkelvottomaksi.

Erityisten luonnonarvojen heikentämistä koskeva kielto ja järven kokonaan kuivattamisen kielto voi estää luvan myöntämisen. Kielto koskee myös keskivedenkorkeuden nostohankkeita, jotka saattavat tuhota erityisiä luonnonarvoja esimerkiksi muuttamalla arvokkaan kosteikon vesialueeksi. Vedenkorkeuden alentamishanke voi vastaavasti tuhota kosteikon kuivattamalla sen.

6.6

Hyödyn käsite ja kustannusten jako

Yksityisenä hyötynä pidetään sitä, että vesialueen tai rantakiinteistön käyttöarvo nousee. Käyttöarvoon sisältyvät tällöin alueen nykyiset käyttötavat sekä ne käyttötavat, joihin alue lähinnä soveltuu olojensa puolesta (6:2). Hyötyä käytetään perusteena, kun jaetaan hankkeen kustannuksia tai muodostetaan käyttöoikeuksia. Hyöty on tässä eri asia kuin intressivertailussa käytetty hyötykäsite.

Kun kyseessä on sellainen keskivedenkorkeuden alentamishanke, jonka kannattajat edustavat yli puolta hankkeesta saatavan yksityisen hyödyn arvosta, pitää jokaisen hyödynsaajan osallistua hankkeen kustannuksiin. Jos hankkeesta saadaan yksityisen hyödyn lisäksi myös muuta huomattavaa etua, voi lupaviranomainen hakemuksen perusteella velvoittaa tällaisen edun saajan osallistumaan hankkeen kustannuksiin. Kustannuksen on tällöin oltava kohtuullinen ja enintään edun suuruinen (6:7).

Kun kyseessä on keskivedenkorkeuden nostamishanke, lupaviranomainen voi lupapäätöksessään hakemuksen perusteella velvoittaa sen, joka saa hankkeesta yksityistä hyötyä, osallistumaan hankkeen toteuttamiskustannuksiin. Hyödynsaajan maksettavaksi tulevan määrän tulee vastata hyödynsaajan osuutta hankkeen kokonaishyödystä. Määrä ei kuitenkaan saa ylittää hyödynsaajan saamaa yksityistä hyötyä (6:8). Osallistumisvelvollisuus on kertaluontoinen ja rajoittuu hankkeen toteuttamiskustannuksiin. Se ei esimerkiksi velvoita osallistumaan hankkeeseen konkreettisesti. Osallistumisvelvollisuus poikkeaa siten keskivedenkorkeuden alentamishankkeen osallistumisvelvollisuuden määrittelystä.

Kustannuksiin osallistumisesta tulee sekä keskivedenkorkeuden alentamis- että nostohankkeessa aina määrätä lupapäätöksen yhteydessä. Jos tällaista määräystä voisi hakea myöhemmin, merkitsisi se käytännössä, että hankesuunnitelma on ollut puutteellinen.

6.7

Käyttöoikeus toisen alueeseen

Keskivedenkorkeuden nostamishankkeissa käyttöoikeuden perustaminen kytkeytyy hankkeelle myönnettävään lupaan. Jos lupa hankkeelle myönnetään, saa hankkeesta vastaava samalla päätöksellä hankkeen toteuttamisen edellyttämän käyttöoikeuden toisen alueeseen (6:6). Käyttöoikeus tulee perustaa niihin veden alle jääviin alueisiin, joita hakija ei omista tai joihin hänellä ei ennestään ole pysyvää käyttöoikeutta. Käyttöoikeus pitää perustaa kaikkiin veden alle jääviin kiinteistönosiin riippumatta siitä, onko kiinteistön haltijalta saatu siihen suostumus vai ei. Ensin siis myönnetään käyttöoikeus veden alle jäävään yksityisen rantakiinteistön osaan ja sitten alue pääsääntöisesti liitetään yhteiseen vesialueeseen kiinteistötoimituksella (17:11). Muulta osin käyttöoikeussäätely ei muutu, mikä tarkoittaa, että esimerkiksi patojen ja penkereiden käyttöoikeus ratkaistaan yleisten käyttöoikeusedellytysten perusteella (2:12–13).

7 Säännöstely

7.1

Mikä muuttuu?

Säännöstelyä koskeva vesilain 7 luku vastaa pitkälti aikaisempaa lainsäädäntöä. Esimerkiksi säännöstelyn käsite ja siten myös luvun soveltamisala säilyvät pääosin entisellään. Säännöstelyä koskeva luku on uudistunut ennen kaikkea rakenteellisesti. Erityissäännöksiä säännöstelystä on aiempaan verrattuna vähän, ja säännöstelyyn sovelletaan aiempaa laajemmin kaikkia vesitaloushankkeita yhteisesti koskevia vesilain säännöksiä.

Säännöstelyluvun selkeä muutos on luopuminen säännöstelymaksusta. Uutta on myös mahdollisuus velvoittaa luvanhaltija lunastamaan säännöstelyssä käytettävä rakennelma omistajan vaatimuksesta (7:3.3).

Tärkeimmät muutokset

- Säännöstelymaksusta on luovuttu.
- Erityissäännökset vireillepano-oikeudesta (luvanhakukompetenssista) on poistettu.
- Omistaja voidaan velvoittaa käyttämään rakennelmaa säännöstelyn edellyttämällä tavalla.
- Hakija voidaan velvoittaa korvauksen sijasta lunastamaan säännöstelykäyttöön tuleva rakennelma.
- Vesivoiman hyödyn arviointi sisältää uusia elementtejä.
- Säännöstely-yhteisöstä eroamiselle on säädetty lisäedellytys.

7.2

Säännöstelyn määritelmä

Vesistön säännöstelyssä on kyse tietynlaisesta veden virtaaman ja korkeuden hallinnasta. Säännöstely sisältyy yleensä lupakokonaisuuteen, jossa on mukana useita erilaisia vesitalouslupaa edellyttäviä hankkeita, kuten patojen rakentamista, vesistön perkaamista ja vesivoiman hyödyntämistä. Säännöstelylupiin liittyy lähes poikkeuksetta kysymyksiä säännöstelyluvan hakijan oikeudesta käyttää toisten omistamia alueita. Säännöstely voidaan toteuttaa eri ajanjaksoissa; puhutaan vuosisäännöstelystä, viikkosäännöstelystä, vuorokausisäännöstelystä ja lyhytaikaissäännöstelystä. Uusia säännöstelyhankkeita aloitetaan nykyisin harvoin. Sääntely kohdistuu siten lähinnä jo toteutettujen säännöstelyjen kehittämiseen.

Vesistön säännöstely on hanketyyppi, jolle on tunnusomaista virtaaman ja vedenkorkeuden jatkuva säätely kulloisenkin vesitilanteen mukaan. Säännöstelyä koskevia

säännöksiä ei sovelleta pysyvää vedenkorkeuden muuttamista tarkoittaviin hankkeisiin. Säännöstelynä pidetään muuta kuin vähäistä virtaaman ja vedenkorkeuden jatkuvaa säätelyä sekä veden jatkuvaa juoksuttamista vesistöstä tai sen osasta toiseen. "Jatkuva säätely" ja "muuta kuin vähäistä" ovat avoimia säännöksiä, joiden sisältö määräytyy aiemman oikeuskäytännön kautta. Hanke, joka ei sovi säännöstelyn määritelmään, voi edellyttää vesitalousluvan yleistä luvanvaraisuutta koskevan säännöksen perusteella (3:2).

Vesilaissa ei enää ole esimerkkiluetteloa niistä tavoitteista, joihin vesistön säännöstelyllä voidaan pyrkiä. Säännöstely liittyy yleensä vesivoiman hyödyntämiseen, vesiliikenteeseen, vedenhankintaan, vesiympäristön suojeluun, tulvasuojeluun tai muuhun niiden kaltaiseen hyödylliseen toimintaan. Säännöstelyä koskevia säännöksiä ei kuitenkaan sovelleta esimerkiksi kalankasvatuksessa käytettäviin luonnonravintolammikoihin, koska niiden käytölle on ominaista ajoittainen, ei jatkuva vedenkorkeuden muutos. Vesilain säännökset eivät kuitenkaan sinällään rajaa soveltamisalan ulkopuolelle mitään toimintaa tai tarkoitusta.

7.3

Osallistuminen säännöstelyyn

Säännöstelyhankkeeseen osallistumista koskeva säännöstö vastaa pääosin aikaisempaa lainsäädäntöä. Edelleenkin luvanhakija valtion viranomaisia lukuun ottamatta on velvollinen tarjoamaan muille ilmeisille hyödynsaajille osallistumista säännöstelyyn ja tekemään asiaa koskevan kuulutushakemuksen. Lupaviranomaisen on julkisella kuulutuksella kehotettava hyödynsaajia ilmoittamaan osallistumisestaan hankkeeseen. Hyötyä saavan on puolestaan määräaikaan mennessä ilmoitettava osallistumisestaan lupaviranomaiselle (7:4.1 ja 7:5.1).

Hyödynsaajan osallistumisoikeuden edellytyksenä on, että tämän saama hyöty on merkittävä. Lupaviranomaisen on tarvittaessa osoitettava hakija ryhtymään toimenpiteisiin säännöstely-yhtiön perustamiseksi (7:5).

7.4

Menettely säännöstelyhankkeissa

Säännöstelyhakemuksen käsittelyyn sovelletaan osallistumista koskevien 7 luvun säännösten lisäksi kaikkia luvanvaraisia vesitaloushankkeita koskevan 3 luvun säännöksiä. Hakemuksen tulee sisältää tarvittavat säännöstelylaskelmat ja muut erityistiedot vesitalousasetuksen 7 §:n mukaisesti. Säännöstelyä koskevassa luvussa on erityisiä säännöksiä kuulutushakemukseen liitettävistä asiakirjoista, hyödynsaajia koskevista selvityksistä sekä osallistumistarjousmenettelystä muutoinkin (7:4).

Osallistumistarjousmenettely voidaan käsitellä erillisenä hakemusasiana tai se voi liittyä säännöstelyhakemukseen. Ensin mainitussa tilanteessa hanketta koskeva lupahakemus on kuitenkin pääsäännön mukaan tehtävä vuoden kuluessa kuulutusajan päättymisestä (7:4.2).

Vesilain yleiset menettelysäännökset aiheuttavat sen, että säännöstelyhakemuksen käsittely voi poiketa aiemmasta käytännöstä. Katselmustoimituksesta luopuminen muuttaa säännöstelyn kaltaisten, usein laajalle vaikuttavien hankkeiden hakemusmenettelyä. Lopputarkastuksesta luopuminen tarkoittaa ennakoimattomia vahinkoja koskevien hakemusten erillistä käsittelyä. Lupaviranomainen voikin joutua näissä tilanteissa hankkimaan erityistä selvitystä (11:16).

7.5

Säännöstelyä koskeva lupa

Säännöstelyn luvanvaraisuus ja luvan myöntämisen edellytykset ratkaistaan kaikkia luvanvaraisia vesitaloushankkeita koskevan 3 luvun säännösten perusteella. Hyöty ja menetykset arvioidaan kuten vesitaloushankkeissa yleisesti. Poikkeuksena tästä on vesivoimaan liittyvän hyödyn arviointi. Hyöty vesivoiman määrän lisääntymisestä arvioidaan samoin kuin vesivoiman hyödyntämistä koskevassa vesitalousasiassa (8:2). Nykyistä vastaava viittaussäännös on sisältynyt jo vanhaan vesilakiin. Säännös vesivoiman hyödyn arvioinnista sisältää kuitenkin uusia elementtejä.

Luvan myöntämisen edellytyksenä on myös, että hakijalla on oikeus hankkeen edellyttämiin alueisiin (3:4.3). Säännöstelyn luonteesta (veden nostaminen maa-alueelle) johtuu, että luparatkaisu sisältää usein pakkotoimioikeudellisia käyttöoikeusratkaisuja (2:12).

Säännöstelyä koskevaan lupaan tulee aina sisällyttää määräykset vedenjuoksutuksen järjestämisestä. Tästä on annettu vesilain 7 luvun 2 §:n 3 momentissa erityinen säännös, joka täydentää 3 luvun yleisiä säännöksiä lupamääräysten antamisesta. Vanhan vesilain käsitteestä "padotus- ja juoksutussääntö" on luovuttu. Vedenkorkeutta koskevien määräysten tarve ratkaistaan tapauskohtaisesti 3 luvun 10 §:n 2 momentin perusteella.

7.6

Säännöstely-yhteisö

Säännöstely-yhteisöä koskevat säännökset täydentävät 12 luvun säännöksiä ja vastaavat asiasisällöltään hyvin paljon vanhaa lainsäädäntöä. Merkityksellisenä erona on, että yhteisön jäsenen oikeus erota yhteisöstä on tehty ehdolliseksi, jotta kaikki yhteisön jäsenet eivät käytännössä voisi erota. Uuden säännöksen mukaan eroaminen on mahdollista vain, jos yhteisö edelleen pystyy vastaamaan velvoitteistaan (7:7).

7.7

Ulkopuolisen hyödynsaajan vastuu

Ulkopuolisella hyödynsaajalla tarkoitetaan sellaista säännöstelystä hyötyä saavaa, joka ei osallistu hankkeen toteuttamiseen. Vesilaissa on aikaisempaa lainsäädäntöä vastaavat säännökset hyödynsaajan velvoittamisesta osallistumaan säännöstelyhankkeen kustannuksiin (7:10). Velvoittaminen edellyttää luvanhakijan vaatimusta, ja kustannusvastuu yksilöidään säännöstelyä koskevassa päätöksessä. Ulkopuolisen hyödynsaajan osuus määrätään maksettavaksi kertasuorituksena tai enintään kahtenakymmenenä vuotuisena suorituksena (7:11).

7.8

Aiemmin toteutetut säännöstelyhankkeet

7.8.1

Yleissäännös

Vesilakia sovelletaan sellaisenaan 1.1.2012 alkaen vireille tuleviin uusiin säännöstelyhankkeisiin. Tätä ennen myönnettyihin säännöstelylupiin sovelletaan pääsääntöisesti vanhaa vesilakia tai sitä edeltänyttä lainsäädäntöä (vesioikeuslaki). Sovellettavaksi tulevat siten hankkeen tai toimenpiteen toteuttamisajankohdan (luvan myöntämisajankohdan) lainsäädäntö sekä mahdollisesti myöhemmät säännökset, jos niillä on taannehtivaa vaikutusta. Pääsäännöstä on kuitenkin poikkeuksia. Esimerkki tällaisesta poikkeuksesta on tarkkailuvelvoitteen määrääminen (19:9).

7.8.2

Lupamääräysten tarkistaminen

Lupamääräykset tarkistetaan vesilain 3 luvun 21 §:ssä säädetyllä tavalla, jos vanhan vesilain nojalla annetussa säännöstelyluvassa on lupamääräysten tarkistamista koskeva määräys (19:5). Tällaista määräystä ei vanhimmissa säännöstelyluvissa yleensä ole.

Vesioikeudellisille luville on perinteisesti ollut ominaista niiden pysyvyys. Vahvasta pysyvyydestä oli vanhassa vesilaissa säädetty joitakin poikkeuksia. Lailla 629/1991 vesilakia muutettiin siten, että vesistön säännöstelyyn annettavien uusien lupien ehdot tulivat määräajoin tarkistettaviksi. Lailla 553/1994 vanhaan vesilakiin lisättiin mahdollisuus tarkistaa epätarkoituksenmukaisiksi osoittautuneita säännöstelymääräyksiä myös ennen vuotta 1991 annettujen lupien osalta.

Alkuperäisen säännöstelyluvan myöntämisen ajankohta vaikuttaa edelleen siihen, onko säännöstelyluvan määräyksiä mahdollista tarkistaa. Vesilain 19 luvun 7 §:ssä on vanhoja säännöstelylupia koskeva erityissäännös. Sitä sovelletaan säännöstelyhankkeisiin, joille on myönnetty lupa ennen 1.5.1991. Tarkoitus on ollut näin pysyttää vanhan vesilain 8 luvun 10 b §:ssä säädetty mahdollisuus tarkistaa säännöstelyluvan lupaehtoja ja antaa uusia määräyksiä.

8 Vesivoiman hyödyntäminen

8.1

Mikä muuttuu?

Vesivoiman hyödyntämistä koskeva vesilain 8 luku vastaa pitkälti aikaisempaa lainsäädäntöä. Luku on uudistunut ennen kaikkea rakenteellisesti. Erityissäännöksiä vesivoiman hyödyntämisestä on aiempaan verrattuna vähän, ja vesivoiman hyödyntämiseen sovelletaan aiempaa laajemmin kaikkia vesitaloushankkeita yhteisesti koskevia vesilain säännöksiä.

Yksittäisiä uudistuksia on tehty esimerkiksi osallistumistarjousmenettelyyn ja hakijan lunastusoikeuden laajuuteen sekä vesivoiman määräaikaisen käyttöoikeuden päättymisen varalle. Lupaharkinnan niin sanottu intressivertailu sisältää uusia elementtejä.

Tärkeimmät muutokset

- Vesivoiman hyödyn arviointi sisältää uusia elementtejä.
- Hakijan lunastusoikeus ei koske laitokselle johtavaa tietä.
- Osallistumistarjousta ei osoiteta yhteisalueen osakkaille vaan osakaskunnalle.
- Osallistumistarjousmenettely on käytettävissä, jos määräaikainen vesivoiman käyttöoikeus päättyy.

8.2

Vesivoiman hyödyntämisen periaatteet

Vesivoimalla tarkoitetaan keskivirtaaman ja sitä vastaavan putouskorkeuden mukaan tietylle vesistönosalle laskettavaa tehoa. Vesivoimalaitoksella puolestaan tarkoitetaan vesistön vesivoiman hyödyntämiseksi rakennettua laitosta siihen kuuluvine rakennelmineen. Vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetyt määritelmät vastaavat aikaisempaa lainsäädäntöä.

Kysymykset veden (vesivoiman) vallinnasta, hallinnasta ja omistuksesta liittyvät kiinteästi vesivoiman hyödyntämiseen. Voimalaitosluvan edellytyksenä saattaa olla osallistumistarjousmenettely, jossa muille vesivoiman omistajille tarjotaan oikeutta osallistua yhteisen vesivoiman käyttämiseen.

Vesivoimalaitoksen rakentaminen ja uuden vesivoiman käyttöön ottaminen edellyttävät aina vesitalousluvan. Vaikutuksista riippumattoman luvanvaraisuuden syynä ovat pyrkimys järjestää yhteisen vesivoiman käyttöön liittyviä kysymyksiä ja hallita vesivoiman hyödyntämisen ympäristövaikutuksia.

Veden (vesivoiman) omistusta ja vallintaa koskeva säännös on vesilain 2 luvun 1 §:ssä. Joessa tai purossa, joka kuuluu puoliksi kahteen eri kiinteistöön tai kahteen kiinteistöjen yhteiseen alueeseen, kummankin puolen omistajalla on oikeus yhtä suureen osaan siinä virtaavasta vedestä (2:1.1).

8.3

Soveltamisala

Vesilain 8 luvun säännöksiä sovelletaan vesivoiman käyttöön ja vesivoimalaitoksen rakentamiseen. Vesivoimalaitoksen rakentamisena pidetään myös vesistön perkaamista, uuden uoman tekemistä laitosta varten ja muita toimenpiteitä, jotka tähtäävät vesivoiman käyttöönottoon.

Uutta vesivoimaa voidaan ottaa käyttöön jo olemassa olevassa laitoksessa. Vähäinenkin uuden vesivoiman käyttöön ottaminen edellyttää luvan. Vesilain 8 luvun säännökset tulevatkin useimmiten sovellettaviksi jo aikaisemmin rakennetun vesivoimalaitoksen muutosten johdosta. Muutoksen luvantarvetta harkittaessa arvioidaan, muuttuuko toiminta niin, että lupaa tai lupamääräyksiä tulisi muuttaa. Lupa tarvitaan, jos muutos loukkaa yleisiä tai yksityisiä etuja. (3:2.2). Tekniset muutokset eivät välttämättä edellytä uutta lupaa.

8.4

Yhteisen vesivoiman käyttäminen (osallistumistarjousmenettely)

Voimalaitoksessa käyttöön otettava vesivoima kuuluu useissa tapauksissa usealle omistajalle. Vesilain 8 luvussa on erityissäännökset niitä tilanteita varten, joissa vesivoima ei ole kokonaan hakijan hallussa. Tämä hankkeeseen osallistumista koskeva säännöstö vastaa pääosin aikaisempaa lainsäädäntöä. Myös aloitteen tekemistä koskevat säännökset vastaavat sisällöltään vanhaa vesilakia.

Vesivoimalaitoksen rakentamista koskevan aloitteen tekeminen edellyttää vähintään viidesosaa voimalaitoksessa käytettävästä vesivoimasta. Mikä tahansa hallinta ei riitä aloitteen tekemiseen, vaan hakijalla tai hakijoilla pitää olla vesivoimaan joko omistusoikeus tai pysyvä käyttöoikeus taikka vesialueen pysyvän luovutuksen perusteella saatu oikeus (8:5.1).

Osallistumistarjousmenettelyä käytetään, jos sopimusta yhteisen vesivoiman käyttöönotosta ei ole tehty. Aloitteentekijän on tällöin tarjottava hankkeeseen osallistumista niille, joille kuuluu vähintään sadasosa voimalaitoksessa käyttöön otettavasta vesivoimasta, ja tehtävä asiaa koskeva kuulutushakemus. Vanhasta vesilaista poiketen osallistumistarjousta ei tehdä yhteisten alueiden osalta osakaskohtaisesti, vaan osallistumista koskeva tarjous osoitetaan yhteisalueen osakaskunnalle (8:5.1). Tästä pääsäännöstä on säädetty kuitenkin poikkeus: osallistumisoikeus on sellaisella, jolle on luovutettu yhteisalueen osakkaan osuuden perusteella pysyvä käyttöoikeus vesivoimaan ennen vesilain voimaantuloa 1.1.2012 (19:20). Lupaviranomaisen on julkisella kuulutuksella kehotettava osallistumaan oikeutettuja ilmoittamaan osallistumisestaan hankkeeseen. Vesivoimaosakkaan on puolestaan määräaikaan mennessä ilmoitettava osallistumisestaan lupaviranomaiselle (8:5 ja 8:9).

Osallistumistarjousmenettelyn tarkoituksena on saada selville vesivoiman omistajien joukosta se taho, jolle on mahdollista yhteisesti myöntää lupa vesivoiman rakentamiseen. Säännöstön tärkein käytännön merkitys lienee kuitenkin toisaalla:

pysyvän käyttöoikeuden hankkiminen niiden vesivoimaan, jotka eivät syystä tai toisesta osallistu yhteisen vesivoiman käyttämiseen (8.5).

8.5

Menettely vesivoimahankkeissa

Lupaviranomaisen on huolehdittava, että hakemus sisältää selvityksen käyttöön otettavasta vesivoimasta ja sen omistussuhteista vesitalousasetuksen 8 §:n mukaisesti. Vesilain 8 luku sisältää erityissäännökset osallistumistarjousmenettelystä. Ne koskevat hakemukseen liitettäviä asiakirjoja, julkista kuuluttamista, asiakirjojen pitämistä nähtävänä ja osallistumistarjouskuulutuksen tiedoksiantotapaa (8:8 ja 8:9). Hakemuksen käsittelyyn sovelletaan yhteisen vesivoiman käyttämistä ja osallistumistarjousmenettelyä koskevien säännösten lisäksi kaikkia niitä säännöksiä, jotka sisältyvät luvanvaraisia vesitaloushankkeita koskevaan 3 lukuun.

Osallistumistarjous voi tulla vireille erillisenä hakemusasiana tai se voi liittyä hakemukseen, jolla haetaan lupaa vesivoimalaitoksen rakentamiseen ja käyttöön. Ensin mainitussa tilanteessa päähanketta koskeva lupahakemus on kuitenkin pääsäännön mukaan tehtävä vuoden kuluessa julkisessa kuulutuksessa määrätyn ajan päättymisestä (8:10).

Vesilain menettelysäännökset aiheuttavat sen, että voimalaitoshanketta koskevan hakemuksen käsittely voi poiketa aiemman lain aikaisesta. Vesivoiman hyödyntämishankkeissa yksityisten asianosaisten määrä voi nousta satoihin ja korvauskysymykset voivat korostua. Koska katselmustoimituksesta on luovuttu, muuttuu hakemusmenettely myös korvausasioiden käsittelyn osalta. Lopputarkastuksesta luopuminen tarkoittaa, että ennakoimattomia vahinkoja koskevat hakemukset käsitellään erillisinä. Lupaviranomainen voikin joutua näissä tilanteissa hankkimaan erityistä selvitystä (11:16).

8.6

Luvan myöntämisen edellytykset

Voimalaitoksen lupaharkinnassa noudatetaan lähtökohtaisesti kaikkia vesitaloushankkeita koskevia yhteisiä luvan myöntämisedellytyksiä (3:4). Vesivoimalaitosluvan myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että hakijalla on oikeus hankkeessa käytettävään vesivoimaan. Oikeus voi perustua omistus- tai käyttöoikeuteen. Tarvittaessa oikeus perustetaan luvan myöntämisen yhteydessä (8:5).

Luvan myöntämisen edellytysten arvioinnin niin sanottua intressivertailua on täydennetty määrittelemällä, mitä vertailussa otetaan huomioon vesivoiman käytöstä saatavana hyötynä. Vanhan vesilain mukaan hyötynä otettiin huomioon käyttöön otettavalla vesivoimalla keskimäärin vuosittain tuotettavan sähkön hinta kaksikymmenkertaisena. Uuden vesilain mukaan huomioon otettavan arvon tulee olla vähintään vuosittain tuotettavan sähkön hinta kaksikymmenkertaisena. Sähkön hinta ei kuitenkaan ole yksinomainen arviointikriteeri. Tuotannon arvon määrittämisessä voidaan lisäksi ottaa huomioon laitoksesta saatava säätöhyöty sekä muut yksilöitävissä olevat hyödyt.

8.7

Aiemmin toteutetut hankkeet

Vesilakia sovelletaan sellaisenaan 1.1.2012 alkaen vireille tuleviin uusiin hankkeisiin. Tätä ennen myönnettyihin voimalaitoslupiin sovelletaan pääsääntöisesti vanhaa vesilakia tai sitä edeltänyttä lainsäädäntöä (vesioikeuslaki). Sovellettaviksi tulevat siten hankkeen tai toimenpiteen toteuttamisajankohdan (luvan myöntämisajankohdan) lainsäädäntö sekä mahdollisesti myöhemmät säännökset, jos niillä on taannehtivaa vaikutusta. Pääsäännöstä on kuitenkin poikkeuksia. Esimerkki tällaisesta poikkeuksesta on tarkkailuvelvoitteen määrääminen (19:9).

Lupamääräykset tarkistetaan vesilain 3 luvun 21 §:ssä säädetyllä tavalla, jos vanhan vesilain nojalla annetussa luvassa on lupamääräysten tarkistamista koskeva määräys (19:5).

Vesilain voimaantuloa koskevan 19 luvun 8 § sisältää mahdollisuuden tietyin edellytyksin tarkistaa ennen vesilain voimaantuloa myönnetyn luvan lupamääräyksiä siltä osin kuin ne vaikuttavat vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun, vaikka luvassa ei olisikaan tarkistamista koskevaa määräystä.

9 Puutavaran uitto

9.1

Mikä muuttuu?

Vesilain 9 luvun säännökset koskevat puutavaran uittajan oikeuksia ja velvollisuuksia, uittoa varten tehtäviä rakenteita ja niiden käyttöä sekä uiton järjestämistä yhteisuittona. Uudessa laissa uittoa koskevia säännöksiä on perusteellisesti uudistettu ja karsittu vastaamaan uiton tosiasiallista merkitystä. Lupasääntelyn yhdenmukaistamiseksi uittosäännöt on korvattu uiton toimintapaikkakohtaisilla luvilla. Irtouitosta on kokonaan luovuttu.

Tärkeimmät muutokset

- Puutavaran irtouitto ei enää kuulu uiton käsitteeseen.
- Uittosääntö on korvattu uiton toimintapaikkakohtaisilla luvilla.
- Uittajan oikeutta lunastuksiin on rajoitettu vastaamaan paremmin muita vesitaloushankkeita.
- ELY-keskus voi ottaa huolehtiakseen uiton jälkihoidon.

9.2

Uitto ja sen toimintapaikat

9.2.1

Määritelmiä

Uittoluvun säännökset koskevat yleiskäyttöoikeuden perusteella harjoitettavaa uittoa ja sitä varten tarvittavien toimintapaikkojen perustamista ja käyttöä (9:1). Uittoluvussa säännellään puutavaran omistajan omaan lukuunsa harjoittamaa yksityisuittoa ja useiden omistajien keskitetysti harjoittamaa yhteisuittoa.

Uittosäännösten keskeinen käsite on uiton toimintapaikka. Sillä tarkoitetaan puutavaran veteen pudottamiselle, varastoimiselle, erottelulle ja niputtamiselle tarvittavaa paikkaa sekä uittoa palvelevaa suojasatamaa (9:2, 2 kohta).

Toimintapaikan ulkopuolella tapahtuvalla uitolla ei vesilaissa tarkoiteta enää irtouittoa vaan ainoastaan puutavaran kuljettamista nippuina tai kehälauttoina hinaamalla. Lauttojen hinaus toimintapaikkojen ulkopuolella on rinnastettavissa yleiseen vesiliikenteeseen. Vesiliikennesäännösten lisäksi lauttojen hinausta koskevat myös uittoluvun säännökset uittovahingon korvaamisesta ja uppopuiden poistamisesta (9:8 ja 9:9).

9.2.2

Uiton toimintapaikkaa koskeva lupa

Uiton vakinaisen toimintapaikan perustaminen vaatii aina luvan (3:3.1, 10 kohta). Vanhan vesilain mukaan uitto tuli yleensä järjestää lupaviranomaisen vahvistaman uittosäännön mukaisesti. Uittosääntö sisälsi lähinnä rajoituksia, joilla pyrittiin estämään uitosta koituvia haittoja tietyssä vesistössä tai sen osassa (vanha VL 5:8). Uittosääntöjä voidaan kuitenkin käytännössä pitää uiton toimintapaikkoja koskevina vesilain mukaisina rakentamislupina. Vanhan vesilain uittosäännön korvaaminen toimintapaikkakohtaisilla luvilla selventää ja yhdenmukaistaa sääntelyä muiden vesitaloushankkeiden kanssa. Uudet säännökset eivät kuitenkaan vaikuta nykyisten uittosääntöjen voimassaoloon (19:4).

Toimintapaikkakohtaisista luvista huolimatta uiton vaikutuksia on edelleen voitava tarkastella vesistön tai sen osan laajuudessa. Kunkin toimintapaikan luvassa onkin hankkeen hyötyä arvioitaessa otettava huomioon eri toimintapaikkojen muodostama kokonaisuus (9:3).

Aluehallintovirasto voi uittajan hakemuksesta muuttaa toimintapaikan käyttötarkoitusta ilman uutta lupaharkintaa niin, että paikkaa voidaan käyttää puutavaran muuta vesikuljetusta varten (9:4). Säännöksen tarkoituksena on lähinnä mahdollistaa toimintapaikan käyttö myös puun proomukuljetuksiin. Hakemuksen käsittelyssä noudatetaan vesilain 11 luvun yleisiä säännöksiä. Jos käytön laajennus ei aiheuta aiemmasta poikkeavia vaikutuksia ympäristössä eikä esimerkiksi toimintapaikan ympäristön maankäyttö muutu, hakemuksen tiedoksiannossa voidaan noudattaa yksinkertaisempaa menettelyä (11:10.5).

9.3

Uittajan oikeudet

Uittajalla tarkoitetaan laissa sitä, joka vastaa uiton harjoittamisesta (9:2, 3 kohta). Uittajalla on oikeus siirtää uittoa vaikeuttavia pyydyksiä ja muita irtaimia esineitä sekä varastoida puutavaraa tilapäisesti jäälle (9:5). Jos vesialueen omistaja tai erityiseen käyttöön otetun rannan omistaja eivät suostu siihen, että uittaja varastoi puutavaraa tilapäisesti jäälle, voi aluehallintovirasto antaa siihen luvan. Uittajan toimenpiteiden aiheuttamat edunmenetykset korvataan yleisten säännösten mukaisesti (13 luku).

Vanhassa vesilaissa uittajalle annetut laajat oikeudet eivät irtouitosta luopumisen jälkeen ole enää olleet tarpeen. Myös uittajan aiemmasta laajasta lunastusoikeudesta on luovuttu.

9.4

Alueiden ja rakenteiden käyttö

Jokainen uittoa harjoittava saa käyttää hyväkseen toiselle kuuluvia uittorakennelmia ja puutavaran nostolaitteita sekä sellaisia alueita, joihin on uittoa varten myönnetty käyttöoikeus (9:6). Uiton järjestämistä ja rakenteiden käyttöä on haluttu tällä tavoin edistää, jotta vain satunnaisesti puuta uittavan ei tarvitse hakea lupaa toimintapaikkaan eikä sijoittaa vesistöön omia rakenteita ja laitteita. Tarkoituksena on vähentää uiton haitallisia vaikutuksia vesistössä sekä parantaa satunnaisen uiton kannattavuutta. Käytön yksityiskohdista on kuitenkin yleensä tarpeen sopia omistajan eli tavallisesti uittoyhteisön kanssa. Käytöstä on myös maksettava kohtuullinen korvaus.

Kohtuullisena pidetään sellaista osuutta rakenteiden ja laitteiden pääoma- ja kunnossapitokustannuksista, joka vastaa satunnaisesti puuta uittavan käyttöä.

9.5

Yhteisuitto

Vaikka laissa on haluttu turvata satunnaisesti puutavaraa uittavien mahdollisuus uittoon kohtuullisin kustannuksin (9:6), pääsääntönä on, että uitto toteutetaan yhteisuittona (9:7). Yhteisuitolla tarkoitetaan usean puutavaranomistajan yhteiseen lukuun harjoitettavaa uittoa (9:2, 5 kohta). Yhteisuiton avulla voidaan paremmin rajoittaa uiton aiheuttamia haittoja vesien muulle käytölle. Sääntely vastaa vanhaa vesilakia (vrt. vanha VL 5:19).

Aluehallintovirastolta voi kuitenkin hakea lupaa pysyvään yksityisuittoon tietyllä alueella. Luvan myöntäminen edellyttää, että yksityisesti toteutettu uitto on yhteisuittoa edullisempaa ja ettei se vaikeuta uiton yleistä järjestämistä eikä aiheuta haittaa vesistön muulle käytölle. Kotitarvekäyttöön tarkoitetut puut voi kuitenkin uittaa yksityisesti ilman lupaa. Kotitarveuittoa on pienimuotoinen, epäsäännöllinen ja muussa kuin liiketaloudellisessa hyötymistarkoituksessa toteutettu uitto.

9.6

Uittoyhteisö

9.6.1

Tehtävät ja jäsenet

Kuten muissakin vesitaloushankkeissa, uittoa varten on oltava kaikissa tilanteissa toimintakykyinen taho, joka pystyy vastaamaan hankkeen toteuttamisesta ja siihen liittyvistä velvoitteista. Tämän vuoksi yhteisuittoa varten on joko perustettava uittoyhteisö tai annettava uiton järjestäminen alueella jo ennestään toimivalle uittoyhteisölle (9:11). Jos 9 luvussa ei toisin säädetä, uittoyhteisöön sovelletaan lain yleisiä säännöksiä vesioikeudellisista yhteisöistä (12 luku).

Uittoyhteisön pääasiallinen tehtävä on toimittaa uitto yhteisön säännöissä määrätyllä toiminta-alueella, hoitaa uittoa varten hankittua yhteisön omaisuutta ja huolehtia muista vesilain mukaisista tehtävistä ja velvoitteista. Uittoyhteisö voi hoitaa muitakin uittoon liittyviä tehtäviä, kuten puutavaran siirtämistä veteen ja yksityisuittoa. Lisäksi yhteisö voi käyttää uittoa varten hankittua omaisuuttaan ansiotarkoitukseen, kuten puutavaran proomukuljetukseen, jos yhteisön varsinaiset tehtävät eivät siitä kärsi.

Uittoyhteisön jäseniä ovat ne puutavaran omistajat, joiden puuta uitetaan yhteisuitossa (9:12). Jäsenyys on jatkuva, eli se ei ole enää sidottu kunkin uittajan keväisin tekemään ilmoitukseen uittoaikeistaan (vrt. vanha VL 5:40). Metsänomistajilla on aiempaan tapaan oikeus nimetä uittoyhteisöön edustaja, jonka aluehallintovirasto määrää toimialueen metsäkeskusten ehdotuksesta. Aluehallintovirasto ratkaisee myös edustajalle maksettavan korvauksen määrän ja jakautumisen metsäkeskusten kesken, jos niistä ei sovita.

9.6.2

Uittoyhteisön hallinto

Vesioikeudellisten yhteisöjen sääntöjen vähimmäissisällöstä säädetään 12 luvussa. Uittoyhteisön säännöissä on sen lisäksi määrättävä yhteisön toiminta-alueesta, uittopäällikön ottamisesta toimeensa ja puunomistajien ilmoituksista yhteisölle (9:13).

Uittoyhteisön päätösvaltaa käyttää yhteisön kokous. Jäsenten äänimäärien laskemisperusteista ei ole säädetty. Metsänomistajien edustajan äänimäärä on kuitenkin lain mukaan viidennes äänestykseen osallistuvien jäsenten yhteen lasketusta äänimäärästä (9:14.2), lukuun ottamatta yhteisön perustavaa kokousta, jossa metsänomistajien edustajalla ei ole äänioikeutta. Tiettyä uittovuotta koskevien asioiden käsittelyyn saavat osallistua ne jäsenet, jotka sinä vuonna ovat ilmoittaneet puutavaraa uittoon tai joiden puutavaraa uittoyhteisö on uittanut, sekä metsänomistajien edustaja (9:14.1).

Uittoyhteisön hallitukseen kuuluu yhteisön kokouksessa valittujen jäsenten lisäksi aina metsänomistajien edustaja (9:15). Yhteisöllä on lisäksi oltava sen toimintaa johtava uittopäällikkö. Hallitukseen ja uittopäällikköön sovelletaan 12 luvun säännöksiä vesioikeudellisen yhteisön hallituksesta ja toimitsijoista.

9.6.3
Uittoyhteisön talous

Uittoyhteisö perii jäseniltään maksuja, joilla katetaan yhteisuitosta kunakin vuonna aiheutuneet kustannukset (9:18). Kustannusten ja niihin osallistumisen yksityiskohtaisesta sääntelystä vesilaissa on luovuttu. Maksujen on oltava tasapuoliset ja kohtuulliset ja ne on suhteutettava kunkin jäsenen käyttämien palvelujen määrään. Kustannusten jaon periaatteista sovitaan yhteisön säännöissä, joiden lainmukaisuuden aluehallintovirasto arvioi säännöt vahvistaessaan.

Yhteisö ei saa maksuja keräämällä tavoitella voittoa. Maksuja määrättäessä on kuitenkin varauduttava myös tuleviin kustannuksiin, kuten uiton lopettamisesta aiheutuviin velvoitteisiin, jotta kustannusvastuu jakautuu tasapuolisesti eivätkä yksittäiset maksut nouse kohtuuttoman suuriksi. Tätä tarkoitusta varten uittoyhdistys voi perustaa muista varoista erillisiä rahastoja, joita hoidetaan vahvistettujen sääntöjen mukaan (9:17). Rahastojen avulla turvataan sellaiset vero-, korvaus- ja muut maksusuoritukset, jotka kohdistuvat uittovuotta pidempään ajanjaksoon tai muuten erääntyvät uittovuoden jälkeen.

Uittoyhteisö saa luovuttaa tai kiinnittää vesilain nojalla saamaansa kiinteää omaisuutta vain aluehallintoviraston luvalla (9:16.1). Tarkoituksena on varmistaa, että uiton jälkihoidosta huolehditaan aluehallintoviraston määräämällä tavalla. Uittoyhteisö ei nimittäin yleensä voi luopua uittokiinteistöstä luopumatta samalla sillä sijaitsevasta toimintapaikasta ja luvasta. Jälkihoidon turvaamiseksi myös uittoyhteisön omaisuuden ulosmittausta on rajoitettu velkojien tavanomaiseen suojaan verrattuna (9:16.2 ja 17.3).

9.6.4
Yhteisön purkaminen ja uiton jälkihoito

Yhteisuiton päätyttyä uittoyhteisö on purettava (9:19.1). Yhteisön hallituksen on huolehdittava purkamisesta viiden vuoden kuluessa uiton päättymisestä. Uittoa ei kuitenkaan katsota päättyneeksi esimerkiksi silloin, kun uitto yksittäisellä toimintapaikalla on ollut viiden vuoden ajan keskeytyneenä. Jos hallitus ei ryhdy toimiin yhteisön purkamiseksi, ELY-keskuksen on haettava purkamista aluehallintovirastolta. Aluehallintovirasto velvoittaa samalla yhteisön hallituksen ryhtymään tarvittaviin toimiin tai määrää tehtävään selvitysmiehet.

Hallitus tai selvitysmiehet käyttävät yhteisön kokoukselle kuuluvaa päätösvaltaa. Tietyn vuoden uittoa koskevassa asiassa päätösvaltaa käyttävät kuitenkin yhteisön kyseisen vuoden jäsenet.

Ennen purkautumistaan uittoyhdistyksen on muiden vesioikeudellisten yhteisöjen tapaan huolehdittava lupaviranomaisen sille määräämistä velvoitteista, kuten toimin-

nan lopettamista seuraavista jälkitoimista (12:19). Uittoyhteisön on siis esimerkiksi poistettava uittorakenteet ja uppopuut, korvattava uittovahingot ja huolehdittava mahdollisista kalanistutusvelvoitteista.

Hallituksen tai selvitysmiesten on muutettava yhteisön irtain ja kiinteä omaisuus rahaksi, paitsi jos omaisuus on välttämätöntä säilyttää vesistössä edelleen harjoitettavan uiton jatkamiseksi (9:20.1). Kiinteän omaisuuden myynti vaatii aluehallintoviraston luvan. Aluehallintovirasto päättää, mikä osa kiinteästä omaisuudesta muutetaan rahaksi, ja määrää loppuosan siirrettäväksi valtiolle. Myymättä jättäminen on kuitenkin hyvin poikkeuksellista ja voisi käytännössä olla tarpeen vain yksityisuiton mahdollistamiseksi jollakin pienellä vesistöalueen osalla.

Jos uittoyhteisölle jää velkojen maksamisen jälkeen varoja, ne on käytettävä uiton jälkihoitoon, esimerkiksi vesistön käytölle vaaraa aiheuttavien rakennelmien poistamiseen tai haitallisten perkausten korjaamiseen. Aluehallintovirasto voi määrätä jäljellä jäävät varat siirrettäväksi ELY-keskukselle, jos keskus ottaa huolehtiakseen laissa säädetyistä jälkihoitotoimenpiteistä (9:20.2 ja 21.2). Hakemuksen varojen siirtämiseksi voivat tehdä yhteisön selvitystoimista vastaava hallitus, selvitysmiehet tai ELY-keskus itse. Säännös vastaa aiempaa käytäntöä, jossa ELY-keskukset vanhan vesilain säännöksistä ja ympäristölainsäädäntöön kuuluvasta aiheuttamisperiaatteesta huolimatta lähes poikkeuksetta huolehtivat uiton jälkihoitovelvoitteista. Jälkihoidon sääntelyä aluehallintoviraston päätöksellä helpottaa nyttemmin se, että irtouitosta on luovuttu, jolloin ei enää synny tarvetta vanhojen irtouittoväylien laajalle jälkihoidolle.

Uiton päätyttyä ELY-keskus voi hakea aluehallintoviraston määräystä siitä, että toimintapaikkoja koskevat luvat raukeavat (9:21.1). Edellytyksenä on, ettei kyseisessä vesistössä tai sen osassa ole toimivaa uittoyhteisöä. ELY-keskuksen on myös ryhdyttävä toimiin vesistössä vaaraa tai haittaa aiheuttavien rakenteiden poistamiseksi sekä peratun uoman palauttamiseksi ennalleen. ELY-keskus voi esittää aluehallintovirastolle, että uittoyhdistykseltä jääneet varat siirretään tässä tarkoituksessa keskuksen käyttöön (9:21.2 ja 20.2). Jälkihoitotoimenpiteitä koskevat normaalit luvanvaraisuuden kriteerit (3 luku).

9.7

Uittovahingot ja uiton haitat

Uittoyhteisön on korvattava toiminta-alueellaan aiheutuneet uittovahingot (9:8.1). Vahingonkärsijän ei silloin tarvitse selvittää, kenen uitosta vahinko on syntynyt. Sen sijaan vahingosta, jonka on aiheuttanut toiminta-alueen ulkopuolella harjoitettu uitto, vastaa kukin uittaja. Uittovahingolla tarkoitetaan edunmenetystä, jonka uitto on aiheuttanut toimintapaikalla tai muualla ja jota ei ole voitu ennakoida toimintapaikkaa koskevassa ratkaisussa (9:1, 6 kohta).

Vaatimus uittovahingon korvaamiseksi on tehtävä uittoyhteisölle tai yksityiselle uittajalle kirjallisesti viimeistään vahinkoa seuraavan kalenterivuoden aikana (9:8.2). Vaatimuksen vanhentumisaika on siis lyhyempi kuin muissa samankaltaisissa veloissa, jotka eivät perustu sopimussuhteeseen ja jotka vanhenevat yleensä kolmessa vuodessa. Uittovahingot ovat pohjimmiltaan siviilioikeudellisia riita-asioita, joiden ratkaiseminen kuuluu yleiselle tuomioistuimelle. Niiden käsittelyä vesilain mukaisessa menettelyssä puoltavat kuitenkin vesiasioiden vaatima erityisasiantuntemus sekä läheinen liittyminen vesitaloushankkeeseen. Jos korvauksesta ei sovita, asia voidaan siis panna aluehallintovirastossa vireille vesilain mukaisena korvausasiana (13 luku).

Uittajan on kerättävä uiton jälkeen rannalle tai vesistöön jääneet uittopuut (9:9.1). Rannan tai vesialueen omistajalla, osakkaalla ja haltijalla on myös oikeus ottaa tällaiset puut talteen. Sama oikeus on kenellä tahansa haittaa kärsivällä silloin, kun puut

ovat uponneet tai uppoamistilassa. Puiden keräämisvelvollisuus ja talteenotto-oikeus eivät kuitenkaan koske toimintapaikkaluvan mukaisella varasto-, erottelu- tai niputuspaikalla olevaa puutavaraa (9:9.3).

Samana kalenterivuotena uitetuista talteen otetuista puista on ilmoitettava uittajalle kuukauden kuluessa (9:9.2). Vanhan vesilain mukaisesta poliisille ilmoittamisesta on siten luovuttu. Tätä vanhemmat uittopuut sekä kolmen kuukauden aikana ilmoituksesta noutamatta jääneet puut kuuluvat talteenottajalle.

Jos uponnut tai uppoamassa oleva puutavara tai uittotarvikkeet haittaavat vesistön käyttöä, aluehallintovirasto voi määrätä uittajan poistamaan ne vesistöstä (9:10). Hakemuksen voi tehdä ELY-keskus tai haittaa kärsivä. Asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin hallintopakkoa koskevia säännöksiä (14 luku). Poistettu puutavara siirtyy valtion omaisuudeksi.

10 Kulkuväylät ja muut vesiliikennealueet

10.1

Mikä muuttuu?

Vesilain 10 luvun säännöksiä sovelletaan yleisiin kulkuväyliin ja muihin vesiliikennealueisiin kuten satamiin ja lastaus- tai ankkurointialueisiin.

Tärkeimmät muutokset

- Julkisen kulkuväylän ylläpitäjällä on valvontaviranomaiselle tehtävän ilmoituksen perusteella oikeus muuttaa vähäisessä määrin tai väliaikaisesti kulkuväylän sijaintia tai ulottuvuutta, vaikka kulkuväylästä olisi lainvoimainen päätös.
- Väylän ylläpitäjä on velvollinen korvaamaan väylän normaalista käytöstä syntyvät vahingot, joiden sietämistä ei voida pitää kohtuullisena.

10.2

Soveltamisala

Yleisiä kulkuväyliä ovat julkiset kulkuväylät ja yleiset paikallisväylät. Muut kulkuväylät ovat yksityisiä. Vesilain 10 luvussa säädetään myös yksityisiä kulkuväyliä palvelevien turvalaitteiden sijoittamisesta. Luvussa tarkoitettuja muita vesiliikennealueita ovat muun muassa yleiset ja yksityiset lastaus- tai ankkuroimisalueet tai satamat.

Yleiseksi kulkuväyläksi määräämistä koskevaan asiaan sekä väylän perustamiseen, rakentamiseen ja kunnossapitoon sovelletaan yleisiä luvan myöntämistä, käyttöoikeuden perustamista, lupapäätöstä ja lupamääräyksiä koskevia säännöksiä, ellei 10 luvussa toisin säädetä. Väylän rakentamisella ja väylän ylläpitäjällä tarkoitetaan samaa kuin vanhassa vesilaissa väylän kuntoonpanolla ja väylän kuntoonpanijalla.

10.3

Yleiseksi kulkuväyläksi määrääminen

Yleiseksi kulkuväyläksi määräämisestä päättää aluehallintovirasto. Kyseessä ei ole luvanvarainen vesitaloushanke tai lupapäätös, mutta määräämistä koskeva menettely on soveltuvin osin sama kuin lupa-asioissa ja siinä kuullaan samalla tavoin asianosaisia. Oikeus hakea yleiseksi kulkuväyläksi määräämistä on riippuvainen siitä, haetaanko julkista kulkuväylää vai yleistä paikallisväylää. Vain Liikennevi-

rastolla on oikeus hakea julkisen kulkuväylän määräämistä. Oikeutta hakea yleisen paikallisväylän määräämistä ei sen sijaan ole laissa rajoitettu. Käytännössä hakijana on kuitenkin yleensä kunta.

Julkiseksi kulkuväyläksi voidaan määrätä sellainen vesistön osa, joka on tarpeen pitää avoinna yleistä laiva- tai veneliikennettä varten (10:2.1). Yleiseksi paikallisväyläksi voidaan vastaavasti määrätä julkiseen väylään kuulumaton vesistön osa, joka on tarpeen pitää avoinna yleistä laiva- tai veneliikennettä varten. Yleisenä veneliikenteenä pidetään myös vapaa-ajan veneilyä (10:2.2.).

Edellytyksenä yleiseksi kulkuväyläksi määräämiselle on, että vesistön osa täyttää ne vaatimukset, jotka voidaan kohtuudella asettaa yleiselle kulkuväylälle, kun otetaan huomioon vesistössä harjoitettava liikenne (10:3). Rannanomistajilla ja muilla asianosaisilla voi olla ristiriitaisia näkemyksiä väylälle asetettavista vaatimuksista. Vaatimusten kohtuullisuudella tarkoitetaan ensisijaisesti väyläteknistä kohtuullisuutta. Väylää ei siten esimerkiksi voida määrätä sen käytön kannalta liian kapeaksi.

Väylän määräämistä koskevassa päätöksessä tulee antaa määräykset ruoppauksesta, ruoppausmassan sijoittamisesta vesialueelle sekä muista toimenpiteistä, jotka saattavat olla tarpeen väylän rakentamiseksi. Nämä määräykset voidaan rinnastaa 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettuihin lupamääräyksiin. Erona on, että ne voidaan antaa myös erikseen väylän määräämistä koskevan päätöksen jälkeen, jos se on tarpeellista asian laajuuden tai muun syyn vuoksi. Lupaviranomaisella ei ole toimivaltaa antaa muita väylän käyttöä koskevia määräyksiä kuten nopeusrajoituksia. Niistä päättää vesiliikennelain 15 §:n nojalla Liikennevirasto (yleiset kulkuväylät) tai ELY-keskus (muut vesiliikennealueet).

10.4

Yleisen kulkuväylän muuttaminen tai lakkauttaminen

Yleistä kulkuväylää koskevaa päätöstä voidaan hakemuksesta muuttaa tai väylä lakkauttaa. Hakemuksen voi tehdä väylän ylläpitäjä tai muu asianosainen. Asian käsittelyyn sovelletaan väylän määräämistä koskevia säännöksiä. Jos väylän ylläpitäjä vastustaa muuttamista tai lakkauttamista koskevaa hakemusta, edellyttää muuttaminen tai lakkauttaminen, että väylästä tai sen käytöstä aiheutuu ennalta arvaamaton vahingollinen seuraus tai että olosuhteet ovat myöhemmin olennaisesti muuttuneet (10:4.1).

Julkisen kulkuväylän ylläpitäjä voi ilman lupaviranomaiselle tehtävää hakemusta muuttaa vähäisessä määrin kulkuväylän sijaintia tai ulottuvuutta, jos se on tarpeen merenkulun turvallisuuden tai muun tärkeän syyn vuoksi. Suurin osa väylän sijainnin ja ulottuvuuden tarkistuksista liittyy nimenomaan merenkulun turvallisuuden parantamiseen, mutta tarkistaminen voi perustua muuhunkin syyhyn. Muutokset voivat kuitenkin olla ainoastaan vähäisiä eivätkä ne saa loukata yleistä tai yksityistä etua (10:4.2). Jos muutoksilla on tällaisia vaikutuksia, asia tulee saattaa aluehallintoviraston käsiteltäväksi. Muutoksesta tulee ilmoittaa ELY-keskukselle, joka merkitsee muutoksen ympäristönsuojelun tietojärjestelmään ja ottaa tarvittaessa kantaa siihen, onko asia tarpeen saattaa lupaviranomaisen käsiteltäväksi.

Liikennevirastolla on myös oikeus muuttaa julkista kulkuväylää väliaikaisesti, jos se on tarpeen meriturvallisuuden ylläpitämiseksi tai muusta tärkeästä syystä (10:4.3). Säännös on tarkoitettu niihin tilanteisiin, joissa muuttamistarve on kiireellinen eikä asian käsittelyyn lupaviranomaisessa ole aikaa. Liikenneviraston tulee kuitenkin panna vireille väylän muuttamista koskeva asia lupaviranomaisessa, ja väliaikainen muutos voi olla voimassa vain siihen asti, kun lupaviranomainen on ratkaissut asian.

Kulkuväylän väliaikainen muuttaminen voi olla tarpeen esimerkiksi tilanteessa, jossa alus haaksirikkoutuu väylälle ja väylää on muutettava siksi aikaa kunnes haverialus saadaan poistettua väylältä. Silloin tilanne palautuu ennalleen eikä väylän muuttamista koskevaa asiaa ole enää tarpeellista saattaa vireille aluehallintovirastossa.

10.5

Turvalaitteiden asettaminen

Turvalaitteiden sijoittamisesta säädetään erikseen yleisten kulkuväylien osalta ja yksityisten kulkuväylien osalta. Yleisen kulkuväylän ylläpitäjä saa asettaa toisen vesialueelle reuna- ja tutkamerkkejä sekä kelluvia turvalaitteita kuten poijuja ja viittoja ja muita näihin rinnastettavia vaikutuksiltaan vähäisiä laitteita. Lisäksi vesistöön tai sen rannalle saadaan asettaa turvalaitteiden apulaitteita kuten viittasijoittajia ja muita vähäisiä laitteita. Laitteet on sijoitettava siten, ettei niistä aiheudu mainittavaa haittaa alueen omistajalle tai muulle oikeudenhaltijalle.

Yksityisen kulkuväylän merkitsemiseksi voidaan toisen vesialueelle sijoittaa vesiliikenteen turvallisuuden kannalta vähäinen turvalaite, jos sijoittamisesta ei aiheudu mainittavaa haittaa alueen omistajalle tai alueen muulle käytölle (10:6). Kulkuväylän merkitseminen ei perusta merkitsijälle muita vesien käyttäjiä ja käyttömuotoja parempaa oikeutta vesialueeseen. Kulkeminen yksityisellä kulkuväylällä perustuu vesistössä liikkumista koskeviin yleiskäyttöoikeuksiin.

Turvalaitteen sijoittamisesta tulee ilmoittaa ennakolta vesialueen omistajalle, joka voi ottaa kantaa laitteiden mahdollisesti aiheuttamaan haittaan. Yksityisen kulkuväylän merkitsemiseksi asetettavat vähäiset turvalaitteet eivät ennalta arvioiden aiheuta sellaista käyttöoikeuden rajoitusta tai haittaa, joka olisi korvattava. Jos korvattavaa haittaa kuitenkin syntyy, siihen sovelletaan 13 luvun säännöksiä. Toisaalta jos väylän merkitsemisestä koituu mainittavaa haittaa (vrt. 10:6) tai väylän käyttäjiä on paljon, kulkuväylä on yleensä tarkoituksenmukaista perustaa yleiseksi paikallisväyläksi.

Yleisen kulkuväylän ylläpitäjä voi sijoittaa vesistöön tai sen rannalle muita kuin vaikutuksiltaan vähäisiä turvalaitteita saatuaan siihen luvan lupaviranomaiselta. Lisäksi ylläpitäjälle voidaan myöntää lupa poistaa turvalaitteiden näkymistä haittaavia esteitä. Lupaa ei saa myöntää erityiseen käyttöön otetulle alueelle ilman pakottavaa tarvetta (10:5.2).

Liikennevirastolla on lisäksi oikeus sijoittaa yleisen kulkuväylän ulkopuolelle sellaisia turvalaitteita, jotka ovat tarpeen matalikon tai karin merkitsemiseksi tai muusta vastaavasta syystä (10:5.3). Näiden turvalaitteiden asettamisessa menetellään samalla tavoin kuin yleiseen kulkuväylään kuuluvien turvalaitteiden asettamisessa (10:5.1 ja 10:5.2).

Puolustusvoimat ja rajavartiolaitos voivat virkatehtäviään varten asettaa pysyvästi toisen alueelle turvalaitteita. Niiden on silloin noudatettava soveltuvin osin säädöksiä yleisen kulkuväylän ylläpitäjän oikeudesta. Sama koskee puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen alusten tilapäistä ankkurointia sekä alusten kiinnittämiseen tarvittavia pultteja ja muita laitteita. Lupaviranomainen voi myös myöntää puolustusvoimille tai rajavartiolaitokselle käyttö- tai lunastusoikeuden alueeseen, jota ne tarvitsevat lastaus- tai ankkuroimisalueeksi tai satamaksi. Tätä koskevassa hakemuksessa pitää selvittää haetun oikeuden tai toimenpiteen tarpeellisuus (10:8).

10.6

Lastaus- tai ankkurointipaikat ja satamat

Satamat ja lastaus- ja ankkurointipaikat eivät useinkaan ole sellaisia konkreettisia hankkeita, joita koskevat vesilain säännökset käyttöoikeuden perustamisesta. Niinpä vesilaissa on säädetty erikseen oikeuden saamisesta toisen vesialueeseen näitä tarkoituksia varten (10:7). Vesillä liikkuminen ja tilapäinen ankkuroiminen ovat vesistön yleiskäyttöä, mutta muu kuin tilapäinen ankkuroiminen ei ole mahdollista yleiskäyttöoikeuden perusteella.

Yleistä lastaus- tai ankkuroimisaluetta tai yleistä satamaa varten voidaan myöntää käyttöoikeus tai oikeus lunastaa vesialue omaksi. Yksityistä ankkurointi- tai lastauspaikkaa tai yksityistä satamaa varten voidaan myöntää käyttöoikeus toisen vesialueeseen, mutta ei sen sijaan lunastusoikeutta. Yksityistä satamaa varten käyttöoikeutta voi hakea vain rannan omistaja. Kun myönnetään käyttöoikeutta yksityistä lastaus- tai ankkurointipaikkaa varten tai yksityistä satamaa varten, edellytyksenä on – sen lisäksi mitä säädetään 3 luvun 4 §:ssä yleisistä luvan myöntämisedellytyksistä – että kyse on tärkeäksi katsottavasta liikenteestä.

10.7

Korvaukset ja maksut

Väylän rakentamisesta, turvalaitteiden sijoittamisesta ja muista 10 luvun säännösten mukaisista toimista toisen maa- tai vesialueella on suoritettava korvaus. Sama koskee käyttö- tai lunastusoikeuden saamista näihin tarkoituksiin (10:9). Korvausvelvollisuus sisältyi myös vanhaan vesilakiin, mutta siihen liittyneistä poikkeuksista on uudessa laissa luovuttu. Korvauksiin sovelletaan 13 luvun säännöksiä.

Vesillä liikkumista ja siitä aiheutuvien haittojen korvaamista säännellään vesilaissa, minkä lisäksi vesillä liikkumista säännellään myös vesiliikennelaissa. Vesilain nojalla väylän ylläpitäjän tulee korvata vesialueen väyläksi määräämisestä tai väylän tavanomaisesta käytöstä aiheutuva vahinko, jonka sietämistä ei ole pidettävä kohtuullisena. Sietämisvelvollisuus on siis kytketty vahingon sietämisen kohtuullisuuteen samalla tavoin kuin ympäristövahinkolain 4 §:ssä. Vesillä liikkuminen on sallittu yleisesti myös väylien ulkopuolella, eikä kaikki vesiliikenne siten ole seurausta väylien perustamisesta. Tietyissä tilanteissa myös väylän normaali käyttö voi kuitenkin aiheuttaa vahinkoja kuten rantojen sortumia. Tällaisissa vahingoissa haitankärsijän asemaa on uudessa laissa vahvistettu. Myös 13 luvussa säädetään aluksen omistajan korvausvelvollisuudesta, kun aluksen kulkeminen aiheuttaa edunmenetyksen joko tahallisesti tai huolimattomuuden takia (13:4).

Väylän käyttämisestä ei pääsääntöisesti saa periä korvausta (10:10). Lupaviranomainen tai liikenne- ja viestintäministeriö voivat kuitenkin tietyin edellytyksin myöntää väylän ylläpitäjälle oikeuden periä maksun. Edellytyksenä maksun perimiselle on, että väylän rakentamiskustannukset ovat huomattavan suuret.

11 Hakemusmenettely

11.1

Mikä muuttuu?

Hakemusasian käsittely uuden vesilain mukaan ei poikkea paljoa vanhan vesilain lupamenettelystä. Suurimmat muutokset koskevat asian tiedottamista ja selvittämistä. Vesilakiin on sisällytetty myös aiemmin vesiasetukseen kuuluneita asioita. Muun muassa suunnitelman tekijän pätevyys on nostettu asetustasolta lain tasolle.

Tärkeimmät muutokset

- Hakemuksen kuulutuksesta on ilmoitettava ainakin yhdessä vaikutusalueella yleisesti leviävässä sanomalehdessä.
- Selvitysmenettelystä ja katselmustoimituksesta on luovuttu ja tilalle on tullut erityisen selvityksen hankkiminen.
- Lopputarkastuksesta on luovuttu, sen on korvannut valvontaviranomaiselle annettu mahdollisuus kuuluttaa valmistumisilmoituksesta, jos hankkeesta aiheutuu merkittäviä ja laajalle ulottuvia ympäristövaikutuksia.
- Säännöstelyn ja vesivoiman osallistumistarjousmenettelyyn on tehty muutoksia, samoin kuin vesilain terminologiaan.

11.2

Asian käsittely

Aluehallintovirasto käsittelee hallintoasioina sekä vesilain että ympäristönsuojelulain mukaisia hakemusasioita. Lupaviranomainen soveltaa vesilain mukaisiin asioihin hallintolain lisäksi vesilain 11 luvun mukaista menettelyä. Muissa vesilain mukaisissa asioissa, kuten korvausasioissa ja hallintopakkoasioissa, noudatetaan soveltuvin osin hakemusasioiden käsittelyä koskevia säädöksiä. Valtion ja kuntien valvontaviranomaiset noudattavat rikkomusta tai laiminlyönnin oikaisemista koskevassa asiassa soveltuvin osin samoja hakemusasian menettelysäännöksiä (14:5.2) kuin lupaviranomainen. Asian käsittelyyn kunnan ympäristönsuojeluviranomaisessa sovelletaan tietyin poikkeuksin hakemusasian käsittelyä koskevia säännöksiä (11:24).

Asian käsittelyn päävaiheet ovat:

1) lupahakemus ja asian vireilletulo
2) toimivallan selvittäminen, hakemusasiakirjojen tarkastaminen ja täydentäminen
3) hakemuksesta tiedottaminen ja asianosaisten kuuleminen
4) lausuntojen hankkiminen
5) hakijan kuuleminen
6) tarkastukset ja neuvottelut
7) päätös ja siitä tiedottaminen
8) muutoksenhaku (ks. tämän oppaan kohta 15)

11.3

Lupahakemus ja asian vireilletulo

Luvanhakijana vesitalousasiassa toimii yleensä hankkeesta vastaava. Hakijan pitää olla hankkeen kohteena olevan maa- tai vesialueen omistaja tai haltija taikka vesivoiman tai sen osan omistaja tai haltija. Hakija voi myös olla tietyt kriteerit täyttävä yhteisö (ks. tämän oppaan kohta 12). Hakijana voi myös olla se, jolla on käyttöoikeus hanketta varten tarvittavaan alueeseen tai joka täyttää pysyvän käyttöoikeuden saamisen edellytykset. Käyttöoikeuksien perustamista käsitellään tämän oppaan kohdissa 2.3.3 ja 3.3.5.

Hakemus tulee aluehallintovirastossa vireille kirjallisella hakemuksella, joka voidaan toimittaa myös sähköisesti. Luvan hakija vastaa siitä, että hakemus sisältää riittävät tiedot asian käsittelemiseksi. Lupahakemuksen sisällöstä ja laatijan asiantuntemuksesta määrätään nyt vanhan vesiasetuksen sijaan laissa. Hakemuksen laatijalla pitää olla riittävä asiantuntemus hakemuksen laatimiseksi, kun otetaan huomioon hankkeen laatu, laajuus ja vaikutukset (11:4).

Vesilain 11 luvun 3 §:n mukaan hakemuksessa on esitettävä:

1) asian ratkaisemisen kannalta riittävä selvitys hankkeen tarkoituksesta ja hankkeen vaikutuksista yleisiin etuihin, yksityisiin etuihin ja ympäristöön,
2) suunnitelma hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä,
3) arvio hankkeen tuottamista hyödyistä ja edunmenetyksistä maa- ja vesialueen rekisteriyksiköille ja niiden omistajille sekä muille asianosaisille,
4) selvitys toiminnan vaikutusten tarkkailusta.

Jos hakemus koskee ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetussa laissa tarkoitettua hanketta, hakemusasiakirjoihin on liitettävä kyseisen lain mukainen arviointiselostus. Hakemukseen on tarvittaessa liitettävä myös luonnonsuojelulain 65 §:ssä tarkoitettu arviointi.

Valtioneuvoston asetus vesitalousasioista sisältää tarkemmat säännökset lupahakemuksen sisällöstä ja hakemukseen liitettävistä tiedoista. Nämä säännökset poikkeavat jonkin verran aiemmista säännöksistä. Vesiasetuksessa ei enää puhuta suunnitelmasta, vaan hakemuksesta ja sen sisältämistä tiedoista ja selvityksistä. Hakemus on asetusluonnoksen mukaan toimitettava kolmena kappaleena. Lupaviranomaiselle annetaan asetuksessa lisäksi valtuus pyytää lisäkappaleita perustellusta syystä.

Hakemuksen pitää sisältää kaikki asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot (kuka hakee, miksi, mitä tehdään, missä, minkälaisissa ympäristöoloissa, milloin, miten ja mitkä ovat vaikutukset).

11.4

Hakemusasiakirjojen tarkastaminen ja täydentäminen

Kun hakemus on toimitettu aluehallintovirastoon, se kirjataan ja sille määrätään käsittelijät (esittelijä ja ratkaisija tai useita, jos asian laatu tai muu erityinen syy sitä edellyttävät).

Asian käsittelijät tutkivat viranomaisen toimivallan asiassa. Jos asia ei kuulu viranomaisen toimivaltaan, sen käsittely päätetään tähän. Seuraavaksi käsittelijät tarkastavat, ovatko hakemus ja siihen liitetyt tiedot asian ratkaisua ajatellen riittäviä, ja havaitessaan tiedot puutteellisiksi varaavat hakijalle 11 luvun 5 §:n mukaisen tilaisuuden täydentää hakemusta. Täydennys voidaan pyytää puhelimitse, sähköpostilla tai tavallisella kirjeellä. Jos hakija tarvitsee jonkin oikeuden hanketta varten tarvittavaan alueeseen, hänen on sitä haettava. Hakemuksessa on silloin esitettävä oikeuden myöntämisen perusteet. Kun hakijalle esitetään täydennyspyyntö, on siinä yksilöitävä täydennystarve mahdollisimman tarkkaan, jotta asian käsittely etenisi joutuisasti. Hakijalle on ilmoitettava, että ilman täydennystä asia voidaan jättää tutkimatta. Täydennysten saavuttua ne tarkistetaan ja niiden ollessa edelleen puutteellisia pyydetään täydennyksiä uudelleen samalla tavalla kuin aiemmin. Jos lupaviranomainen uusien täydennysten tultua havaitsee ne edelleen käsittelyn jatkamisen kannalta puutteelliseksi, tehdään asiassa tutkimattajättämispäätös ja asian käsittely päättyy. Tutkimattajättämispäätös ei estä hakijaa panemasta asiaa uudelleen vireille hankittuaan asiassa tarvittavan selvityksen.

Kielilain vaatimukset asian käsittelystä otetaan huomioon siten, että kaksikielisen kunnan alueella sijaitsevien hankkeiden asiakirjat lähetetään tarpeellisilta osin käännettäviksi, ellei hakija ole toimittanut tarvittavia käännöksiä. Hakija voi aina käyttää hakemuksessa omaa äidinkieltään, joko suomea tai ruotsia, vaikka se on eri kuin hankkeen yksikielisen sijaintikunnan kieli. Asiakirjat lähetetään silloin kuuluttamista varten käännettäväksi kokonaan yksikielisen kunnan kielelle.

11.5

Hakemuksesta tiedottaminen ja asianosaisten kuuleminen

Hakemuksen tultua täydennetyksi siitä tiedotetaan vesilain 11 luvun 10 §:n mukaan kuulutuksella aluehallintoviraston ja hankkeen vaikutusalueen kuntien ilmoitustauluilla vähintään 30 ja enintään 45 päivän ajan. Täydennetty hakemus pidetään samalla nähtävänä kunnissa kuulutuksessa mainitussa paikassa. Uuden vesilain mukaan kuulutuksen julkaisemisesta on ilmoitettava ainakin yhdessä paikkakunnalle yleisesti leviävässä lehdessä, jollei asian merkitys ole vähäinen tai ilmoittaminen ole muutoin ilmeisen tarpeetonta. Tietyissä asioissa tieto hakemuksesta voidaan antaa myös muulla tavoin. Kuulutuksesta annetaan erikseen tieto niille asianosaisille, joita asia erityisesti koskee (11:11).

Kuulutuksen sisällöstä säädetään valtioneuvoston asetuksessa vesitalousasioista. Asianosaiset (esim. hankkeen välittömällä vaikutusalueella sijaitsevien vesialueiden ja kiinteistöjen omistajat, ammattikalastajat, vedenottajat jne.) voivat tehdä asiassa muistutuksia. Muut (esim. erilaiset yhdistykset ja lähiseudun asukkaat) voivat ilmaista asiassa mielipiteensä. Hakemuksesta tiedottaminen ja asianosaisten kuuleminen lisää käsittelijän tietoa asiasta.

11.6

Lausuntojen hankkiminen ja hakijan kuuleminen

Hakemuksesta pyydetään lausunnot hankkeen sijaintikunnan ja vaikutusalueen kuntien ympäristönsuojeluviranomaisilta ja valtion valvontaviranomaisilta (ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue, tarvittaessa ELY-keskuksen liikenne ja infrastruktuuri -vastuualue ja ELY-keskuksen elinkeinot, työ, osaaminen ja kulttuuri/kalatalous -ryhmä). Aiemmasta vesilaista poiketen lausunnot pyydetään myös hankkeen sijaintikunnalta ja tarvittaessa vaikutusalueen kunnilta sekä tarvittaessa valtioneuvostolta, saamelaiskäräjiltä ja rajavesistöihin vaikuttavissa hankkeissa niitä koskevien sopimusten mukaisilta tahoilta (11:6). Aluehallintovirasto voi hankkia muita lausuntoja ja selvityksiä muilta viranomaisilta (esim. museovirasto, metsähallitus, RKTL, GTK, SYKE).

Lausuntopyyntöjen määräajat voivat poiketa muuta tiedottamista koskevista määräajoista. Lausunnoissa lupaviranomainen saa asian ratkaisemiseksi tarvittavia tietoja.

Hakijalle varataan ennen asian ratkaisemista tilaisuus antaa selityksensä asiassa esitetyistä lausunnoista, muistutuksista ja mielipiteistä (11:8). Selityksen antamiselle varatun ajan pituutta ei ole säädelty. Kohtuullinen määräaika on tavallisesti kahdesta viikosta yhteen kuukauteen. Selityksen johdosta voidaan asianosaisille varata tilaisuus vastaselityksen antamiseen.

11.7

Tarkastukset ja neuvottelut

Asian tiedottamisvaiheen jälkeen voi olla tarpeen hankkia lisäselvitystä asiassa. Asian selvittämiseksi voi riittää neuvottelu hakijan kanssa. Neuvotteluun kutsutaan hakijan lisäksi asiaa valvovat viranomaiset (ELY-keskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen). Tarkastuskäytäntöä on vesilain uudistuksella muutettu. Lupaviranomaisen tarkastus on nyt hallintolain (434/203) 39 §:n mukainen (11:14), ja sen voi suorittaa lupaviranomaisen lisäksi myös yksittäinen virkamies. Tarkastuksesta on ilmoitettava edellä mainittujen viranomaisten lisäksi aiemmasta poiketen myös niille asianosaisille, joita hanke välittömästi koskee. Tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus ja neuvottelusta muistio. Todistajaa voidaan kuulla hallintolain 38 §:n mukaan katselmuksen yhteydessä tai muutoin valan tai vakuutuksen nojalla ja asianosaisia totuusvakuutuksen nojalla (11:15).

11.8

Erityinen selvitys

Jos asia vaatii selvitystä, jonka hankkiminen on vaikeaa ja jota ei käytännössä voi saada tarkastuksella tai muutoin, aluehallintovirasto voi hankkia sen erityisellä selvityksellä (11:16). Tällöin ympäristöhallinnon palveluksessa oleva henkilö laatii aluehallintoviraston pyytämän selvityksen ja toimii selvitystä tehdessään aluehallintoviraston sivutoimisena esittelijänä, joka voi tarvittaessa kuulla asianosaisia. Selvityksen tekijä ei voi kuitenkaan toimia lupa-asian esittelijänä. Erityisen selvityksen tekijän lausunnon valmistuttua lupaviranomainen pyytää siitä hakijalta selityksen ja

tiedottaa siitä tarvittaessa samalla tavalla kuin hakemuksesta. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella ei lupaviranomaisena toimiessaan ole mahdollisuutta hankkia vastaavaa erityistä selvitystä (11:24).

11.9

Päätös ja siitä tiedottaminen

Lupa-asia on ratkaisukypsä, kun lupaviranomainen on saanut asiassa lausunnot ja muistutukset, hakija on antanut selityksen asiassa ja lupaviranomainen on mahdollisesti suorittanut tarkastuksen tai hankkinut muulla tavalla asian ratkaisemiseksi tarvittavan selvityksen (11:17). Lupaviranomainen tutkii saadut asiakirjat ja luvan myöntämisen edellytykset. Lupa myönnetään, jos hanke täyttää vesilaissa säädetyt vaatimukset.

Lupapäätös koostuu kertoelmaosasta ja ratkaisuosasta. Kertoelmaosa kertoo hakemuksesta ja sen käsittelystä. Ratkaisuosa kertoo ratkaisun sisällön eriteltynä vesilain mukaisiin toimenpiteisiin ja käyttöoikeuksiin sekä sen, miten vesienhoitosuunnitelma ja tarvittaessa ympäristövaikutusten arviointi on otettu asian ratkaisussa huomioon. Ratkaisuosa sisältää myös lupamääräykset, mahdolliset korvaukset ja niiden perustelut sekä vastaukset muistutuksissa esitettyihin yksilöityihin vaatimuksiin. Päätös voi sisältää myös ratkaisun valmisteluluvasta, jos sitä on haettu. Valmistelulupa vastaa pitkälti vanhan vesilain mukaista töidenaloittamislupaa. Lupaviranomainen voi erityisestä syystä antaa asiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen kuin asia on ratkaistu muilta osin (11:18.1).

Päätös annetaan julkipanon jälkeen (11:22). Tämä tarkoittaa, että päätöksen antamisesta ilmoitetaan ennen sen antamispäivää lupaviranomaisen ilmoitustaululla. Päätös toimitetaan hakijalle, ja jäljennös päätöksestä (käytännössä sähköinen tiedosto) toimitetaan samoille valvontaviranomaisille ja asiassa yleistä etua valvoville viranomaisille, joilta on pyydetty asiassa lausunnot sekä niille, jotka ovat sitä pyytäneet.

Päätöksestä peritään hakijalta valtion maksuperustelain ja sen nojalla annetun valtioneuvoston asetuksen mukainen suoritemaksu, jonka suuruus riippuu hakemuksen käsittelyn työmäärästä. Viranomaisen tai haittaa kärsineen aloitteesta vireille pannun asian käsittelystä ei peritä maksua. Muilta päätöksestä jäljennöksen pyytäneiltä peritään asetuksen mukainen kopiointimaksu.

Jäljennös päätöksestä lähetetään hankkeen vaikutusalueen kuntiin pidettäväksi yleisesti nähtävänä. Aluehallintovirasto ilmoittaa päätöksen nähtäväksi asettamisesta kunnissa julkisella kuulutuksella. Jäljennös kuulutuksesta lähetetään tiedossa olevalla postiosoitteella asianosaisille, muille asiassa mukana olleille viranomaisille ja muistutuksen tehneille sekä mielipiteen ilmaisseille. Tieto päätöksestä julkaistaan lisäksi ainakin yhdessä hankkeen vaikutusalueella yleisesti leviävässä sanomalehdessä, jollei asian merkitys ole vähäinen tai julkaiseminen ole muutoin ilmeisen tarpeetonta.

Lupaviranomainen toimittaa kiinteistörekisterin pitäjälle päätöksen ja tiedon käyttöoikeusalueesta, jotta tiedot voidaan merkitä kiinteistörekisteriin, jos luvansaajalle on annettu päätöksessä käyttöoikeus hanketta varten tarvittaviin alueisiin, ellei kyse ole vain vähäisestä kiinteistön osasta (esim. johdon tai kaapelin tarvitsema alue) (17:5). Lupaviranomaisen on myös ilmoitettava lunastusta koskevasta päätöksestä viipymättä kirjaamisviranomaiselle lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin tehtäviä merkintöjä varten (17:1).

11.10

Lupahakemusten yhteiskäsittely ja hakemusten käsittely yhdessä

Jos hanke sisältää vesilain mukaisen luvanvaraisen asian lisäksi ympäristönsuojelulain nojalla luvanvaraisia toimenpiteitä, lupa-asiat käsitellään yhdessä ottaen huomioon ympäristönsuojelulain 39 §. Vesilain mukainen lupahakemus ja samaa toimintaa tarkoittava ympäristönsuojelulain mukainen vesien pilaantumista koskeva hakemus on pääsääntöisesti käsiteltävä yhdessä ja ratkaistava samalla päätöksellä. Yhteiskäsittely ei ole tarpeen, jos hanke edellyttää ympäristöluvan lisäksi ainoastaan lupaa veden ottamiseen eikä veden ottamisen ja sen takaisin vesistöön päästämisen välillä ole välitöntä vesitaloudellista yhteyttä (11:12).

Jos vesilain mukaista hakemusasiaa käsiteltäessä havaitaan hankkeen edellyttävän myös ympäristönsuojelulain mukaista ympäristölupaa, lupaviranomaisen on määrättävä hakija tekemään kohtuullisessa ajassa ympäristölupahakemus uhalla, että vireillä oleva vesilain mukainen lupahakemus muussa tapauksessa jätetään tutkimatta (11:12).

Jos hakemukset liittyvät läheisesti toisiinsa, lupaviranomainen voi käsitellä ne yhdessä, jos se on tarkoituksenmukaista eikä kohtuuttomasti viivytä asian käsittelyä tai aiheuta muuta haittaa (11:13).

12 Vesioikeudellinen yhteisö

12.1

Mikä muuttuu?

Vesioikeudellisia yhteisöjä koskevat säännökset on uudessa vesilaissa koottu yhteen lukuun. Yhteisö voidaan perustaa seuraaville hanketyypeille: ojitus, keskivedenkorkeuden pysyvä muuttaminen, vesistön säännöstely, puutavaran uitto sekä vesilain mukainen vesistön kunnostaminen tai muu vastaava vesitaloushanke. Yhdistyksen ja yhtiön käsitteistä on luovuttu, koska ne viittaavat harhaanjohtavasti yhdistyslain (503/1989) ja osakeyhtiölain (624/2006) mukaisiin yhteisöihin.

Tärkeimmät muutokset

- Vesioikeudellisia yhteisöjä koskevat säännökset on koottu yhteen lukuun.
- Yhdistyksen ja yhtiön käsitteistä on luovuttu.
- Yhteisö voidaan perustaa vesilain soveltamisalaan kuuluvan vesitaloushankkeen yhteistä toteuttamista varten.
- Lakiin on lisätty säädökset yhteisön purkautumisesta.

Vesien kunnostushankkeiden määrä saattaa jatkossa lisääntyä. Tämänkaltaisia hankkeita eivät yleensä toteuta yksittäiset hyödynsaajat vaan laajempi joukko asianosaisia. Ruoppausta, perkausta tai järven vedenkorkeuden nostamista varten voidaankin jatkossa perustaa vesioikeudellinen yhteisö. Aloitteen yhteisön perustamisesta tekevät ne, jotka saavat hankkeesta hyötyä.

Velvollisuudesta perustaa vesioikeudellinen yhteisö säädetään vesilain hankeluvuissa. Yhteisön perustamiseen velvoittava säännös sisältyy ojitusta (5:22), keskivedenkorkeuden muuttamista (6:9–10), säännöstelyä (7:6) sekä puutavaran uittoa (9:11) koskeviin lukuihin. Yhteisö on välttämätöntä perustaa seuraavissa tapauksissa:

- ojitus (kun hyödynsaajia on vähintään kolme) seuraavissa tapauksissa: ojitukseen tarvitaan lupa, ei saada sopimusta yhteisestä ojituksesta, hyödynsaajan tai valvontaviranomaisen vaatimuksesta,
- keskivedenkorkeuden muuttaminen, kun luvanhakijoita on enemmän kuin yksi,
- säännöstely, kun halukkaita osallistujia enemmän kuin yksi,
- uitto, kun kyse on yhteisuitosta.

12.2

Yhteisön perustaminen, jäsenyys ja jäsenluettelo

Vesioikeudellisen yhteisön perustamista varten aloitteentekijän on kutsuttava kaikki tiedossa olevat hyödynsaajat ja muut mahdolliset jäsenet kokoukseen. Kokouksessa yhteisölle hyväksytään säännöt ja valitaan yksi tai useampia toimitsijoita tai hallitus. Perustavassa kokouksessa äänestys tapahtuu muista yhteisön kokouksista poiketen pääluvun mukaan. Perustavasta kokouksesta on kuulutettava vähintään yhdessä paikkakunnalla yleisesti leviävässä sanomalehdessä sekä ilmoittamalla kirjallisesti kaikille tiedossa oleville hyödynsaajille ja muille mahdollisille jäsenille kutsukirjein vähintään 14 päivää ennen kokousta. Yhteisen alueen osakaskunnalle kutsu tulee toimittaa siten kuin säädetään yhteisaluelain 26 §:ssä. Järjestäytymättömälle yhteisen alueen osakaskunnalle kutsu voidaan toimittaa yhteisaluelain (758/1989) 26 §:n 3 momentin mukaisesti haasteen tiedoksiantomenettelyä noudattaen tai lähettämällä kutsukirje osakaskunnan tiedossa oleville osakkaille.

Vesioikeudellisen yhteisön jäseniä ovat hankkeesta hyötyä saavien kiinteistöjen omistajat, hankkeeseen liittyvien rakenteiden käyttäjät ja muut hyödynsaajat. Jäsenyys perustuu siis kiinteistönomistukseen ja hankkeesta saatavaan hyötyyn.

12.3

Säännöt ja sääntöjen vahvistaminen

Sääntöjen sisältö on suurelta osin kaikille yhteisöille yhteinen. Hanketyyppikohtaisista lisävaatimuksista yhteisön säännöille säädetään hankeluvuissa. Yhteisön säännöissä on mainittava:

1) yhteisön nimi ja kotipaikkana oleva kunta,
2) yhteisön tarkoitus,
3) yhteisön jäsenten äänimäärän laskemisen perusteet yhteisön kokouksessa,
4) montako toimitsijaa tai hallituksen jäsentä vuosittain pidettävässä varsinaisessa yhteisön kokouksessa valitaan ja mahdollisten varajäsenten lukumäärä,
5) miten hallituksen puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja valitaan sekä heidän toimikautensa pituus ja palkkionsa määrääminen,
6) toimivallan antaminen nimetyissä asioissa yhdelle tai useammalle toimitsijalle tai hallituksen jäsenelle,
7) toimitsijoiden tai hallituksen koollekutsuminen ja päätöksentekomenettely,
8) yhteisön nimen kirjoittaminen,
9) yhteisön tilikausi sekä minkä ajan kuluessa tilinpäätös vahvistetaan ja miten tilit tarkastetaan,
10) milloin yhteisön varsinainen kokous pidetään,
11) milloin ja miten kutsu yhteisön kokouksiin ja muut tiedonannot toimitetaan jäsenille,
12) jäseniltä perittävien kustannusten jaon perusteet, ja
13) toiminnan rahoituksen järjestäminen.

Yhteisön säännöille on haettava lupaviranomaisen vahvistus. Sääntöjä ei vahvisteta, jos lupaa hankkeelle ei myönnetä, koska vesioikeudellinen yhteisö voidaan perustaa ainoastaan vesioikeudellisen hankkeen toteuttamiseksi.

12.4

Vesiyhteisörekisteri

Vesiyhteisörekisteri on osa ympäristönsuojelun tietojärjestelmää. Koska tietojärjestelmän rekisterinpitäjä on ympäristöministeriö, vastaa ympäristöministeriö myös vesiyhteisörekisteristä. Merkintöjen tekemisestä vesiyhteisörekisteriin vastaavat lupa- ja valvontaviranomaiset (12:6).

Vesioikeudellinen yhteisö perustetaan tyypillisesti samassa yhteydessä, kun hankkeelle myönnetään lupa. Luvan myöntänyt viranomainen tekee merkinnän vesiyhteisörekisteriin. Ojitustoimituksen jälkeen merkinnän tekee määräyksen antanut valtion valvontaviranomainen (12:8). Yhteisöllä on velvollisuus ilmoittaa muuttuneista tiedoista, minkä jälkeen niiden merkitsemisestä rekisteriin huolehtii valtion valvontaviranomainen. Vanhoja yhteisöjä koskevat tiedot saadaan merkitä rekisteriin, mutta siihen ei ole velvoitetta. Vaasan hallinto-oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden tulee toimittaa jäljennös vesitalousasiassa antamastaan päätöksestä valvontaviranomaiselle, jonka tulee tehdä tarpeelliset tarkistukset rekisteriin merkittyihin tietoihin (12:9).

Yhteisö voi saada nimiinsä oikeuksia sekä tehdä sitoumuksia vesilain mukaisten tehtäviensä hoitamiseksi (12:7). Vesiyhteisörekisteri on julkinen ja siitä on oikeus saada tietoja (12:10). Rekisteröity vesioikeudellinen yhteisö toimii hanketta koskevissa oikeudellisissa asioissa kantajana ja vastaajana.

12.5

Yhteisön kokous ja päätettävät asiat

Vesioikeudellisen yhteisön päätösvaltaa käyttää yhteisön kokous. Yhteisön kokouksen päätökset tehdään yksinkertaisella äänten enemmistöllä. Kokous kutsutaan koolle sääntöjen mukaan. Ylimääräinen kokous on pidettävä, jos vähintään kymmenesosa yhteisön äänimäärästä sitä vaatii.

Yhteisön kokouksessa päätetään:

1) jäsenyyden alkamisesta ja päättymisestä,
2) kiinteistön hankkimisesta, luovuttamisesta tai kiinnittämisestä taikka yhteisön toiminnan kannalta huomattavan muun omaisuuden luovuttamisesta,
3) jäsenten suoritettavaksi tarkoitettujen maksujen määräämisestä,
4) toimitsijan, hallituksen tai sen jäsenen taikka tilintarkastajan valitsemisesta tai erottamisesta,
5) tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä,
6) yhteisön sääntöjen muuttamisesta, ja
7) yhteisön purkautumisesta.

Jos yhteisö ei toimi, voi vesilain mukainen valvontaviranomainen kutsua yhteisön kokouksen koolle asettamaan yhteisölle hallituksen tai toimitsijan. Aloitteen koolle kutsumisesta voi tehdä yhteisön jäsen tai valvontaviranomainen.

12.6

Hallituksen toimivalta, päätösvaltaisuus ja päätöksenteko

Hallitus tai toimitsija päättää itsenäisesti yhteisön sääntöihin sisältyvän määräyksen perusteella yhteisön omaisuuden myymisestä, vaihtamisesta ja kiinnittämisestä. Hallitus ja toimitsijat käyttävät yhteisön puhevaltaa tuomioistuimessa sekä edustavat muutoinkin yhteisöä.

Jollei yhteisön säännöissä ole toisin määrätty, hallitus on päätösvaltainen, kun saapuvilla on enemmän kuin puolet sen jäsenten koko lukumäärästä. Hallituksen päätökseksi tulee mielipide, jonka puolesta enemmistö äänistä on annettu. Säännöissä voidaan kuitenkin määrätä, että päätös on tehtävä määräenemmistöllä tai yksimielisesti. Äänten mennessä tasan tulee päätökseksi puheenjohtajan kannattama mielipide. Jos kysymyksessä on vaali ja äänet menevät tasan, ratkaistaan asia arvalla.

12.7

Kirjanpito

Yhteisön tuloja ja menoja koskevat asiakirjat ja tositteet sekä liiketapahtumia koskeva kirjeenvaihto on säilytettävä vähintään kuusi vuotta sen vuoden lopusta, jonka aikana tilikausi on päättynyt. Kirjanpitoaineisto tulee järjestää siten, että tositteiden ja kirjausten välinen yhteys voidaan vaikeuksitta todeta.

Jos yhteisö on kirjanpitolain (1336/1997) mukaan liike- tai ammattitoiminnasta kirjanpitovelvollinen, kirjanpito on järjestettävä siten kuin kirjanpitolaissa säädetään. Jäsenellä on oikeus tutustua yhteisön kirjanpitoon ja muihin yhteisön toimintaan liittyviin asiakirjoihin. Jäsenellä on myös oikeus käyttää avustajaa sekä oikeus saada jäljennöksiä kirjanpidosta ja muista asiakirjoista. Yhteisö saa periä jäseneltään korvauksen asiakirjojen jäljentämis- ja lähettämiskuluista.

12.8

Vahingonkorvausvelvollisuus

Yhteisön hallituksen jäsen, toimitsija ja tilintarkastaja ovat velvollisia korvaamaan vahingon, jonka he ovat toimessaan aiheuttaneet yhteisölle joko tahallisesti tai tuottamuksesta. Sama koskee vahinkoa, joka on aiheutettu yhteisön jäsenelle rikkomalla vesilain säännöksiä tai yhteisön sääntöjä. Vahingonkorvauksen sovittelusta ja korvausvastuun jakaantumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974). Yhteisölle tai sen jäsenelle aiheutetun vahingon korvaamista on vaadittava kanteella käräjäoikeudessa.

12.9

Päätöksen moittiminen

Jäsen voi moittia yhteisön kokouksen, hallituksen tai toimitsijan päätöstä, jos päätös ei ole syntynyt laillisessa järjestyksessä tai se on lain tai yhteisön sääntöjen vastainen taikka päätös loukkaa hänen oikeuttaan. Moittimisasia on pantava vireille aluehallin-

tovirastolle osoitetulla hakemuksella 60 päivän kuluessa päätöksen tekemisestä. Jos päätöksen johdosta on tehty oikaisuvaatimus, jäsenellä on kuitenkin oikeus panna asia vireille 30 päivän kuluessa oikaisuvaatimukseen annetun päätöksen tiedoksisaamisesta. Aluehallintovirasto voi ennen asian lopullista ratkaisemista erityisestä syystä antaa luvan päätöksen täytäntöönpanoon. Edellytyksenä on, että täytäntöönpano ei tee muutoksenhakua hyödyttömäksi.

Moitteiden ratkaisemistoimivalta on annettu lupaviranomaiselle, koska muutoksenhaun kohteena olevat päätökset liittyvät usein kiinteästi vesitaloushankkeen toteuttamiseen ja koska asian käsittely saattaa edellyttää vesioikeudellista erityisasiantuntemusta.

12.10

Oikaisuvaatimus

Jäsen, jonka oikeutta yhteisön kokouksen, hallituksen tai toimitsijan päätös koskee, voi moitteen lisäksi (12:17) vaatia oikaisua yhteisön kokoukselta. Oikaisuvaatimus voidaan tehdä sillä perusteella, että päätös ei ole syntynyt laillisessa järjestyksessä tai se on lain tai yhteisön sääntöjen vastainen taikka loukkaa oikaisun vaatijan oikeutta. Oikaisuvaatimusta ei voi tehdä, jos päätökselle on haettava lupaviranomaisen vahvistus.

Oikaisuvaatimus on tehtävä 21 päivän kuluessa päätöksen tekemisestä. Yhteisön hallituksen tai toimitsijan on 30 päivän kuluessa oikaisuvaatimuksen tekemisestä kutsuttava yhteisön kokous koolle käsittelemään oikaisuvaatimusta – tai päätettävä samassa ajassa, ettei oikaisuvaatimusta saateta yhteisön kokouksen käsiteltäväksi. Hallituksella tai toimitsijalla on myös oikeus itse samassa ajassa ratkaista tekemäänsä päätöstä koskeva oikaisuvaatimus.

12.11

Yhteisön purkautuminen

Yhteisö ei voi purkautua, jos sillä on vesilain mukaiseen lupaan perustuvia velvoitteita tai vastuita.

Jos yhteisö päättää purkautua, yhteisön hallituksen tai toimitsijoiden on huolehdittava purkamisen vaatimista selvitystoimista, jollei yhteisö ole valinnut tehtävään yhtä tai useampaa muuta selvitysmiestä. Selvitystoimista vastaavan tai jonkun yhteisön jäsenistä on ilmoitettava yhteisön purkautumisesta lupaviranomaiselle 45 päivän kuluessa siitä, kun selvitystoimet on saatettu loppuun. Ilmoitukseen pitää liittää loppuselvitys, josta ilmenee yhteisölle kuuluneiden velkojen ja velvoitteiden loppuunsaattaminen. Lupaviranomaisen on tarkastettava ilmoitus. Jos yhteisön purkautumiseen liittyvät selvitystoimet on suoritettu asianmukaisesti, lupaviranomaisen on todettava yhteisö purkautuneeksi ja tehtävä asiasta merkintä ympäristönsuojelun tietojärjestelmään.

Ojitusyhteisön purkautumista koskeva asia on edellisestä poiketen käsiteltävä ojitustoimituksessa. Tavoitteena on, että ojitushankkeessa käytetyt uomat saatettaisiin luonnontilaisen kaltaiseen tilaan. Myös säännöstely- ja uittoyhteisön purkautumisesta on täydentäviä säännöksiä vesilain hankeluvussa.

13 Korvaukset

13.1

Mikä muuttuu?

Uuden vesilain korvaussäännökset sisältyvät lain 13 lukuun. Ojituksesta aiheutunut edunmenetys korvataan jatkossa muiden edunmenetysten tavoin. Vesistössä kulkemisesta aiheutuneen edunmenetyksen korvaaminen perustuu aiheuttajan tuottamukseen, kun se vanhassa vesilaissa perustui ankaraan vastuuseen. Menettely korvausasiassa ja korvauksen määräämisen perusteet ovat muutoin pysyneet pääosin ennallaan.

Tärkeimmät muutokset

- Ojituksen aiheuttamat edunmenetykset korvataan jatkossa muiden edunmenetysten tavoin.
- Vesistössä kulkemisesta aiheutuneet edunmenetykset korvataan tuottamusperusteisesti.

13.2

Korvauksen määräämisen perusteet

Edunmenetyksen korvaamiseen sovellettava lainsäädäntö ja asiassa noudatettava menettely riippuvat vanhan vesilain tavoin siitä, onko kysymys niin sanotusta laillisesti aiheutetusta edunmenetyksestä (13:1), ennalta arvaamattomasta edunmenetyksestä (13:8.1), erityistilanteesta aiheutuneesta edunmenetyksestä (13:3), lainvastaisesti aiheutetusta edunmenetyksestä (13:5) vai onko edunmenetys aiheutunut vesistössä kulkemisesta (13:4). Edunmenetyksen korvaamiseen sovelletaan vesilakia sekä täydentävästi ympäristövahinkolakia (737/1994, VL 13:3.4) ja lunastuslakia (13:11.1). Lainvastaisesti aiheutetun edunmenetyksen korvaamiseen sovelletaan kuitenkin vahingonkorvauslakia (412/1974) ja ympäristövahinkolakia.

Ojituksesta aiheutuneet edunmenetykset korvataan samassa laajuudessa kuin muista hanketyypeistä aiheutuneet edunmenetykset, kun vanha vesilaki edellytti yksinomaan vahinkotyyppisten edunmenetysten korvaamista. Vesistössä kulkemisesta aiheutuneen edunmenetyksen korvaaminen perustuu – vanhan vesilain ankarasta vastuusta poiketen – edunmenetyksen aiheuttajan tuottamusvastuuseen.

13.3

Korvauksen määrääminen

Vesilain 13 luvun 9 § sisältää yksityiskohtaisen ja kattavan luettelon korvattavista edunmenetyksistä. Hankkeesta vastaavan on korvattava edunmenetys täysimääräisesti. Tietyistä edunmenetyksistä korvaus on suoritettava puolitoistakertaisena.

Joissakin tapauksissa hankkeesta vastaava on velvollinen lunastamaan vesioikeudellisen hankkeen vaikutuspiiriin kuuluvan alueen. Jos toiselle kuuluva maa-alue saatetaan pysyvästi veden alle tai aiheutetaan muutoin huomattavaa ja välitöntä pysyvää haittaa toisen kiinteistön tai siihen kuuluvan alueen käyttämiselle, voidaan alue omistajan vaatimuksesta määrätä lunastettavaksi.

Hankkeesta vastaava on velvollinen toteuttamaan vesitaloushankkeen tavalla, josta koituu vähiten haittaa. Asianosaisten ja ympäristön kannalta on usein parempi ratkaisu pyrkiä estämään haitat kuin maksaa niistä korvaus. Vesilain 13 luvun 14 § sisältää asiaa koskevan säännöksen. Sen mukaan korvausvelvollinen tulee määrätä korvauksen sijasta tekemään omalla kustannuksellaan tarpeelliset toimenpiteet, joilla ehkäistään ja vähennetään korvaukseen oikeuttavia edunmenetyksiä. Toimenpiteiden kustannukset eivät kuitenkaan saa suhteettomasti ylittää edunmenetyksestä maksettavan korvauksen määrää. Vesilain 13 luvun 5 § puolestaan sisältää jokseenkin samankaltaisen vedenhankintaa koskevan säännöksen. Jos luvanvarainen vesitaloushanke estää vedenoton tai vaikeuttaa sitä huomattavasti, lupaviranomaisen on korvaukseen oikeutetun vaatimuksesta määrättävä korvausvelvollinen korvauksen sijasta tekemään tarpeelliset toimenpiteet vedensaannin turvaamiseksi.

Korvaukselle suoritettavasta korosta säädetään 13 luvun 17 §:ssä. Koronmaksun tarkoituksena on kompensoida edunmenetyksen kärsijälle korvausten viivästyminen. Korkoa määrätään maksettavaksi, jos korvattava edunmenetys on aiheutettu tai saadaan aiheuttaa ennen korvauksen eräpäivää (13:17.1–2). Näille korvauksille on määrättävä 6 prosentin vuotuinen korko joko korvausvaatimuksen esittämisajankohdasta tai muusta korvausasian vireille tulosta taikka toimenpiteeseen ryhtymisestä aina korvauksen maksamisen eräpäivään saakka. Korvausvelalle eräpäivän jälkeiseltä ajalta maksettava korko ei poikkea vesioikeudellisissa korvauksissa muista siviilioikeudellisista korvausasioista, minkä vuoksi viivästyskoron sääntelyssä on nojauduttu pitkälti korkolain säännöksiin. Viivästyskorko määrätään kuitenkin viran puolesta.

Korvausvelvollisuutta koskevassa ratkaisussa on määrättävä, milloin ja miten korvaus suoritetaan (13:16). Vahvistettu korvaus on määrättävä maksettavaksi yhdellä kertaa, jolleivät erityiset syyt vaadi sen maksamista määräajoin. Jos korvaus maksetaan määräajoin, voi korvauksen saaja vaatia, että korvauksen suorittamisesta määrätään asetettavaksi lupaviranomaisen hyväksymä vakuus. Päätöksessä on lisäksi määrättävä, milloin saadaan ryhtyä päätökseen perustuviin toimenpiteisiin, joista on suoritettava korvausta.

13.4

Menettely korvausasiassa

13.4.1

Laillisesti aiheutetut edunmenetykset

Vesiasiaan liittyvä korvauskysymys voi tulla esille lupa-asian yhteydessä tai erillisenä korvausasiana aluehallintovirastossa, ojitusasioiden yhteydessä ojitustoimituksessa tai kunnan ympäristönsuojeluviranomaisessa tai lainvastaisesti aiheutetun edunme-

netyksen korvaamista koskevana asiana käräjäoikeudessa. Korvausasian ratkaisevasta viranomaisesta tai tuomioistuimesta säädetään 13 luvun 6–8 §:ssä.

Useimmiten vesioikeudellisessa korvausasiassa on kyse niin sanotun laillisesti aiheutetun edunmenetyksen korvaamisesta (13:1), joka ratkaistaan luvan myöntämisen tai käyttöoikeuden perustamisen yhteydessä. Laillisesti aiheutetun edunmenetyksen korvaamisessa noudatetaan niin sanottua virallisperiaatetta. Sen mukaan viranomaisen on luvan tai oikeuden myöntäessään määrättävä hankkeesta aiheutuvat edunmenetykset korvattaviksi, vaikka haitankärsijä ei olisikaan esittänyt korvausvaatimusta. Edunmenetyksen kärsijän on syytä silti esittää viranomaiselle korvausvaatimuksensa perusteluineen.

Korvausarvioinnin lähtökohtana on hakijan viranomaiselle toimittama korvausesitys sekä tähän liittyvät asianosaisten jättämät muistutukset ja selitykset. Koska korvaus on määrättävä viran puolesta ja sen on täytettävä täyden korvauksen vaatimus, ei viranomainen ole sidottu korvausesitykseen ja asianosaisten vaatimuksiin. Toisaalta on syytä muistaa, että asianosaiset voivat tietyin rajoituksin myös sopia korvauksesta. Uuden vesilain myötä vesitaloushanketta ei voi enää määrätä katselmustoimitukseen. Vanhan vesilain aikana katselmustoimituksella oli huomattava merkitys paitsi hankkeen toteuttamisedellytysten arvioinnille, myös korvauskysymysten ratkaisemiselle. Lupaviranomaiselle on kuitenkin jäänyt mahdollisuus, jos viranomainen katsoo asian ratkaisemisen sitä edellyttävän, määrätä hankittavaksi asiassa erityistä selvitystä esimerkiksi korvauskysymyksistä.

13.4.2
Lainvastaisesti aiheutetut edunmenetykset

Jos edunmenetys johtuu vesilain vastaisesta toiminnasta, ratkaistaan korvausasia lähtökohtaisesti siviilioikeudellisena riita-asiana käräjäoikeudessa. Eräissä tilanteissa tällaisen edunmenetyksen korvaamista koskeva asia voidaan käsitellä myös vesilain mukaisessa lupaviranomaisessa. Tämä tulee kyseeseen lähinnä silloin, kun lainvastaisen edunmenetyksen aiheuttaneelle toimenpiteelle myönnetään jälkikäteen lupa. Asia voidaan silloin ratkaista lupakäsittelyn yhteydessä sujuvammin ja vähäisemmin kustannuksin kuin riita-asiana käräjäoikeudessa.

Henkilövahingon korvaamista koskeva asia käsitellään käräjäoikeudessa. Käräjäoikeudessa käsitellään henkilövahingon korvaamista koskeva asia silloinkin, kun on toimittu vesilain mukaisesti.

Asian käsittelyyn käräjäoikeudessa sovelletaan siviilioikeudellisen riita-asian käsittelyä koskevia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Nämä asianosaisten määräämistoimille rakentuvat säännökset poikkeavat muun muassa vaatimusten esittämisen, todistelun ja oikeudenkäyntikustannusten korvaamisen osalta vesioikeudellisessa menettelyssä noudatettavista säännöksistä. Asianosaisten tulee tällöin itse huolehtia vaatimusten ja niitä tukevan näytön esittämisestä tuomioistuimelle. Asianosaiset voivat myös sopia vapaammin korvauksen määrästä ja muista korvaukseen liittyvistä seikoista.

13.4.3
Erilliset korvausasiat

Erillisellä korvausasialla tarkoitetaan vesilain mukaisesta hankkeesta tai toimenpiteestä aiheutunutta edunmenetystä, jota ei ole ratkaistu vesioikeudellisessa menettelyssä eli lupa-asian, ojitustoimituksen tai kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen käsittelemän asian yhteydessä. Korvaukset vesitaloushankkeista aiheutuvista edunmenetyksistä määrätään pääsääntöisesti luvan myöntämistä tai oikeuden perustamista koskevan asian käsittelyn yhteydessä. Kaikissa tilanteissa ei kuitenkaan

voida arvioida ennakolta kaikkia hankkeesta koituvia edunmenetyksiä. Tällaisessa tilanteessa edunmenetystä kärsinyt voi tehdä erillisen hakemuksen edunmenetyksen korvaamisesta. Se, että hankkeesta on annettu aikaisempi lainvoimainen ratkaisu, ei estä hakemuksen tekemistä.

Erillisenä korvausasiana pidetään myös edunmenetystä, jonka aiheuttaneeseen toimenpiteeseen ei vaadita vesilain mukaista lupaa. Tällaisia ovat tyypillisesti erilaiset ilmoituksenvaraiset hankkeet, kuten pienet ruoppaukset ja vähäiset ojitukset. Erillisenä korvausasiana pidetään niin ikään sellaista erityistilanteesta (laitteen tai rakennelman virheellinen toiminta) johtunutta edunmenetystä, joka ei kuulu käräjäoikeudessa käsiteltäviin asioihin. Erillisiä korvausasioita ovat myös edunmenetykset, jotka ovat aiheutuneet luvanvaraisesta toimenpiteestä, mutta johon lupaa ei ole haettu sen vuoksi, ettei sen ole voitu otaksua aiheuttavan kyseisessä lainkohdassa tarkoitettuja seurauksia.

Korvausta haetaan, ojitustoimitusta lukuun ottamatta, samalta viranomaiselta, joka on myöntänyt hankkeelle luvan tai perustanut oikeuden. Ojitustoimituksessa käsiteltyä asiaa koskevan erillisen korvausasian ratkaisee kunnan ympäristönsuojeluviranomainen.

Erillisten korvausasioiden käsittelyssä on esiintynyt epäselvyyttä sen suhteen, kuinka pitkälle virallisperiaatetta tulee vesiasioissa soveltaa. Virallisperiaatteen soveltaminen tulisi erillisissä korvausasioissa arvioida aina tapauskohtaisesti. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon hankkeen ja edunmenetysten laatu ja laajuus sekä haitan kärsijät. Virallisperiaate soveltuu huonosti kahdenvälisten siviilioikeudellisten riitaasioiden ratkaisemiseen mutta hyvin sellaisiin tilanteisiin, joissa ratkaistaan lukuisia asianosaisia koskettavia edunmenetyksiä.

14 Valvonta ja hallintopakko

14.1

Mikä muuttuu?

Valvontaa ja hallintopakkoa koskevat säännökset on sijoitettu 14 lukuun. Valvontaviranomaisina toimivat edelleen valtion valtioviranomainen eli ELY-keskus sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Laillisuusvalvontaa koskevissa asioissa näillä viranomaisilla on rinnakkainen ja toisistaan riippumaton toimivalta. Valvontaviranomaisella on valvonta-asiassa mahdollisuus ryhtyä välittömiin toimiin (14:10) toiminnasta aiheutuvan haitan tai vaaran poistamiseksi sekä keskeyttää tietyntyyppinen lainvastainen toiminta (14:11).

Tärkeimmät muutokset

- Valvontaviranomaiselle on annettu mahdollisuus keskeyttää välittömästi tietyn tyyppinen toiminta.
- Viranomaisen on tarvittaessa ilmoitettava teosta poliisille, vaikka yleinen etu ei edellytä syytteen nostamista.
- Valvontaviranomainen saattaa hallintopakkoasian vireille hakemuksella, ei enää ilmoituksella.
- Hallintopakkoasian vireillepano-oikeus on laajennettu koskemaan myös tiettyjä rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä.
- Teettämisuhan toimeenpano voidaan antaa vain viranomaiselle, ei yksityiselle.
- Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella on mahdollisuus käyttää toimivaltaansa kuuluvassa ojitusasiassa antamansa kiellon tai määräyksen tehosteena teettämisuhan lisäksi myös uhkasakkoa.
- ELY-keskuksen on tiedotettava valmistumisilmoituksesta kuuluttamalla, jos hankkeesta aiheutuu merkittäviä tai laajalle ulottuvia ympäristövaikutuksia.
- Lopputarkastuksista on luovuttu; lopputarkastusta ei voida enää 1.1.2012 jälkeen määrätä pidettäväksi.

14.2

Laillisuusvalvonta

Saatuaan tietoonsa lainvastaisen menettelyn valvontaviranomaisen on ryhdyttävä 14 luvun 2 §:ssä säädettyihin toimenpiteisiin. Viranomainen voi tapauskohtaisesti ratkaista, mihin laissa säädettyyn toimenpiteeseen tai toimenpiteisiin on syytä ryhtyä. 14 luvun 4 §:ssä on säädetty niistä kielloista ja määräyksistä, joita hallintopakosta

päättävä viranomainen voi kohdistaa lainvastaisesti toimineeseen tahoon. Kielto tai määräys voidaan antaa myös kiinteistön uudelle omistajalle tai haltijalle, vaikka tämä ei itse olisi vastuussa lainvastaisen tilan syntymisestä. Kieltoja ja määräyksiä on tehostettava uhkasakolla, teettämisuhalla tai keskeyttämisuhalla (14:8).

Yleinen hallintopakkotoimivalta vesiasioissa kuuluu aluehallintovirastolle. Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen toimii kuitenkin hallintopakkoviranomaisena siltä osin kuin asiassa on kyse kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaan vesilain 5 luvun 5 §:n nojalla kuuluvasta ojituksesta, ojan käytöstä tai ojan kunnossapidosta. Näissä asioissa kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi käyttää hallintopakkoa määrätessään mahdollisista oikaisutoimenpiteistä. Vanhasta vesilaista poiketen kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella on mahdollisuus käyttää antamansa kiellon tai määräyksen tehosteena teettämisuhan lisäksi myös uhkasakkoa.

Hallintopakkoasioissa kuulemisesta on erityssäädös (14:5.1). Käsitellessään rikkomusta tai laiminlyönnin oikaisemista koskevaa hallintopakkoasiaa valvontaviranomaiset noudattavat soveltuvin osin hakemusasian käsittelyä koskevia säädöksiä. Päätös on tällaisessa asiassa kuitenkin hakemusasian käsittelystä poiketen annettava todisteellisena tiedoksiantona (14:5.2).

Jos kunnan ympäristönsuojeluviranomainen joutuu oikaisutoimesta päättäessään tilanteeseen, jossa pitäisi ratkaista kysymys lupaviranomaisen luvan tarpeellisuudesta tai annetun luvan noudattamisesta, on asia siirrettävä aluehallintoviraston ratkaistavaksi. Valvontaviranomaiselle voidaan hallintopakkopäätöksellä antaa teettämisoikeus. Yksityiselle hallintopakkomääräystä hakevalle ei teettämisoikeutta voida uuden lain perusteella antaa. Jos yksityinen hakija joutuu omalla alueellaan korjaamaan lainvastaisen teon aiheuttamia vahinkoja ja haittoja, käsitellään kustannusten korvaamisvaatimus riita-asiana käräjäoikeudessa.

Hallintopakkoasian vireillepano-oikeus on uudessa laissa laajennettu koskemaan myös rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä, joiden tarkoituksena on edistää ympäristön-, terveyden- tai luonnonsuojelua taikka asuinympäristön viihtyisyyttä. Oikeus koskee yhdistysten ja säätiöiden sääntöjen mukaista toiminta-aluetta.

Tilanteissa, joissa vesitaloushankkeen kunnossapitovelvollisuus on laiminlyöty eikä hankkeesta vastaavaa tiedetä tai voida vaikeuksitta saada selville, voi lupaviranomainen hakemuksesta oikeuttaa valvontaviranomaisen ryhtymään välittömästi toimenpiteisiin haitan tai vaaran poistamiseksi (14:9). Päätös voidaan panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta.

14.3

Valvontaviranomaisen välittömät toimet ja toiminnan keskeyttäminen

Uhkaavan vaaran välttäminen saattaa joissakin tilanteissa edellyttää joutuisampaa tai suorastaan välitöntä puuttumista toimintaan haittojen ehkäisemiseksi. Pääsääntönä oleva hallintopakkomenettely ei silloin ole riittävän nopea tapa hoitaa asiaa. Valvontaviranomainen voi näissä tilanteissa jo ennen hallintopakkoasian käynnistämistä ryhtyä tarpeellisiin toimiin ehkäistäkseen turvallisuudelle, terveydelle tai tärkeälle yleiselle edulle taikka toisen omaisuudelle aiheutuvan haitan ja vaaran (14:10). Säännös koskee sekä ELY-keskusta että kunnan ympäristönsuojeluviranomaista. Tarvittavan toimenpiteen tai laiminlyönnin luonteesta riippuu, kumpi valvontaviranomaisista toimenpiteisiin ryhtyy. Vaikka viranomaisten toimivalta on päällekkäinen, kuuluu toimintavelvollisuus varsinkin laajoissa hankkeissa luontevammin ELY-keskukselle.

Valvontaviranomaisen tulee toimenpiteen jälkeen viivytyksettä tehdä lupaviranomaiselle hakemus hallintopakon määräämiseksi, jollei tämä ole tarpeetonta. Hal-

lintopakkohakemuksen vireillepano yksinomaan oikeussuojan antamiseksi ei ole perusteltua, jos asiallinen tarve hallintopakkohakemuksen tekemiseksi on poistunut esimerkiksi siitä syystä, että lainvastainen menettely on päättynyt ja hankkeesta vastaava on luopunut pysyvästi lainvastaisesta toiminnasta tai laittanut vireille lupahakemuksen toimenpiteen jatkamiseksi.

Valvontaviranomaisen välittömiä toimia koskevan 14 luvun 10 §:n soveltaminen edellyttää, että torjuttavana on merkittävä haitta. Tämä rajaa säännöksen soveltamisalan vakavia vahinkoja aiheuttaviin hankkeisiin. 14 luvun 11 §:n nojalla vesilain valvontaviranomaisella on mahdollisuus keskeyttää selvästi lainvastainen pienimuotoinen vesirakennushanke, joka ei tarvitse lupaa. Toimivalta on tältä osin rajoitettu koskemaan 2 luvun 15 §:n mukaista ilmoituksenvaraista toimintaa. Toimivaltaisia ovat sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset että ELY-keskukset. Kun toiminta on määrätty keskeytettäväksi, tulee valvontaviranomaisen viivytyksettä panna vireille varsinainen hallintopakkoasia jättämällä asiaa koskeva hakemus aluehallintovirastolle. Hallintopakkohakemuksen tekeminen ei ole välttämättä tarpeen, jos toinen taho on hakenut asiassa hallintopakkoa tai jos hallintopakkohakemuksen tekemiselle ei ole asiallista tarvetta (vrt. 14:10). Koska asiat ovat luonteeltaan kiireellisiä, voi valvontaviranomainen määrätä palveluksessaan olevan virkamiehen tai viranhaltijan tekemään 14 luvun 11 §:n mukaisen keskeyttämismääräyksen. Suullisesti tehty työn välitön keskeyttäminen on yleensä syytä tehdä myös kirjallisesti (kirje tai muistio), jotta keskeyttämisen syyt ja ajankohta tulevat dokumentoitua. Välittömät toimet ja toiminnan keskeyttäminen ovat luonteeltaan täytäntöönpanoa, joten ne voidaan todella panna toimeen välittömästi. Muutosta voi hakea vasta jälkikäteen tehtävästä hallintopakkopäätöksestä.

14.4

Tiedonsaanti ja tarkastusoikeus

Valvontaviranomaisella tai sen määräämällä virkamiehellä tai viranhaltijalla sekä myös valvontaviranomaista avustavalla henkilöllä on tiedonsaanti- ja tarkastusoikeus (14:3). Valvojalla on oikeus saada julkisuuslain salassapitosäännösten estämättä välttämättömiä tietoja viranomaisilta sekä toiminnanharjoittajilta. Valvojalla on myös oikeus kulkea toisen alueella, tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia, suorittaa mittauksia ja ottaa näytteitä, päästä toiminnan harjoittamispaikkaan sekä tarkkailla toiminnan vaikutuksia. Kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa valvontatoimia saa suorittaa ainoastaan, jos se on välttämätöntä hengen, terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojelemiseksi tai jos viranomaisella on perusteltu syy epäillä, että kyse on ympäristörikoksesta tai yleisvaarallisesta rikoksesta.

14.5

Ilmoitus poliisille

Poliisille ilmoittamisesta koskevasta säännöksestä on vesilain uudistuksessa poistettu maininta, jonka mukaan ilmoittaminen ei ole tarpeen, jos yleinen etu ei vaadi syytteen nostamista. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että poliisille tulee ilmoittaa kaikista vähäisistä rikkomuksista tai laiminlyönneistä. Teon vähäisyyden arviointi jää oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.

15 Muutoksenhaku ja oikaisuvaatimusmenettely

15.1

Mikä muuttuu?

Muutoksenhakua koskevat säännökset säilyvät uudessa vesilaissa pääosin ennallaan. Tärkeimmät muutokset liittyvät kuulemiseen muutoksenhakuvaiheessa. Lisäksi lakiin on tehty muita vähäisiä muutoksia ja täsmennyksiä. Muutoksenhakutuomioistuimissa noudatettava menettely ei muutu. Muutoksenhaussa sovelletaan hallintolainkäyttölakia eräin vesilaissa säädetyin poikkeuksin.

Tärkeimmät muutokset

- Hallintopakkoasiassa valituskirjelmät toimitetaan suoraan Vaasan hallinto-oikeudelle.
- Oikaisumenettelyn alaa on laajennettu kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevien suunnitelmien hyväksymispäätöksiin.
- Valitusoikeus on laajennettu koskemaan saamelaiskäräjiä.
- Vaasan hallinto-oikeuden päätöstä koskevat valituskirjelmät toimitetaan suoraan korkeimmalle hallinto-oikeudelle.

15.2

Muutoksenhaku vesitalousasiassa annettuun päätökseen

Muutosta aluehallintoviraston, ELY-keskuksen, kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen ja ojitustoimituksen päätökseen haetaan Vaasan hallinto-oikeudelta. Edellä mainituista päätöksistä perittävästä maksusta valitetaan samassa järjestyksessä kuin pääasiasta.

Kun haetaan muutosta aluehallintoviraston tai kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen lupapäätökseen tai oikeuden myöntämistä koskevaan päätökseen, valituskirjelmät liitteineen toimitetaan entiseen tapaan päätöksen tehneelle viranomaiselle, joka suorittaa kuulemisen VL 15:3:n mukaisesti.

Ojitustoimituksen päätöstä koskevat valituskirjelmät toimitetaan entiseen tapaan suoraan Vaasan hallinto-oikeudelle. Uuden lain mukaan nyt myös hallintopakkoasiassa muutoksenhakukirjelmät toimitetaan suoraan Vaasan hallinto-oikeuteen, ei siis enää päätöksen tehneelle viranomaiselle (15:1.2.). Kun haetaan muutosta valmistelulupaa koskevaan päätökseen, joka on myönnetty erikseen valitusajan kuluessa tai 14 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä, muutoksenhakukirjelmät toimitetaan suoraan Vaasan hallinto-oikeudelle kuten tähänkin asti.

15.3

Oikaisuvaatimusmenettely

Uuteen vesilakiin on lisätty säännökset oikaisuvaatimusmenettelystä muutoksenhaun yhteydessä (15:1.3). Oikaisuvaatimusmenettely on hallintoa, ja siihen sovelletaan vesilain lisäksi hallintolakia. Oikaisuvaatimuksen tekeminen on pakollinen vaihe ennen mahdollista valitusta, kun haetaan muutosta:

- ELY-keskuksen erillisen tarkkailusuunnitelman hyväksymistä koskevaan päätökseen (3:11.3),
- kalatalousviranomaisen kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelman hyväksymistä koskevaan päätökseen (3:15.1),
- kalatalousviranomaisen kalatalousmaksun käyttösuunnitelman hyväksymistä koskevaan päätökseen (3:15.2),
- edellä mainittujen päätösten käsittelystä perittäviin maksuihin.

Oikaisuvaatimus on tehtävä aluehallintovirastolle kirjallisesti 30 päivän kuluessa päätöksen antamisesta. Aluehallintovirasto antaa päätöksensä julkipanon jälkeen ja tiedottaa siitä 11 luvun 22 §:n mukaisesti. Aluehallintoviraston oikaisuvaatimukseen antamasta päätöksestä voidaan valittaa normaaliin tapaan Vaasaan hallinto-oikeuteen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

15.4

Valitusoikeus

Valitusoikeutta koskevat säännökset vastaavat vähäisin muutoksin vanhaa vesilakia. Valituksen saa tehdä:

1) asianosainen,
2) rekisteröity yhdistys tai säätiö, jonka tarkoituksena on ympäristön-, terveyden- tai luonnonsuojelun taikka asuinympäristön viihtyisyyden edistäminen ja jonka sääntöjen mukaisella toiminta-alueella kysymyksessä olevat ympäristövaikutukset ilmenevät,
3) vesitaloushankkeen sijaintikunta ja muu kunta, jonka alueella hankkeen ympäristövaikutukset ilmenevät,
4) valtion valvontaviranomaisen sekä hankkeen sijaintikunnan ja vaikutusalueen kunnan ympäristönsuojeluviranomainen,
5) muu vesilain 11 luvun 9 §:ssä tarkoitettu yleistä etua valvova viranomainen,
6) saamelaiskäräjät, jos vesitaloushanke sijoittuu tai sen vaikutukset ulottuvat saamelaisten kotiseutualueelle ja hanke voi vaikuttaa saamelaisille alkuperäiskansana kuuluviin oikeuksiin.

Vesioikeuden piirissä asianosaisuus määräytyy intressiperusteisesti ja ulottuu laajemmalle kuin korvaukseen oikeutettujen piiri. Asianosainen on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia saattaa koskea. Vesilaissa asianosaisen käsite on siis jonkin verran laajempi kuin hallintolain vastaava käsite. Hallintolain mukaan asianosainen on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee (HL 3 luku 11 §).

15.5

Kuuleminen valituksen johdosta ja Vaasan hallinto-oikeuden päätös

Valituksen johdosta tapahtuvaa asianosaisten ja viranomaisten kuulemista koskevat säännökset ovat muuttuneet siten, että hallintopakkoasiassa annettua päätöstä koskeva valituskirjelmä toimitetaan suoraan Vaasan hallinto-oikeudelle. Vaasan hallinto-oikeus huolehtii valituksesta kuulemisesta eli varaa asianosaisille ja viranomaisille tilaisuuden vastineen antamiseen valituksesta. Se myös huolehtii valituksesta tiedottamisesta kuuluttamalla siitä asianomaisessa kunnassa (15:3–5).

Hallinto-oikeuden päätöksen antamista koskevat säännökset vastaavat pääosin vanhan vesilain säännöksiä ja vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Hakemusasiassa päätös annetaan julkipanon jälkeen, ja siitä ilmoitetaan vesilain 11 luvun 22 §:n mukaisesti. Valtioneuvoston asetuksessa on säännökset jäljennöksen toimittamisesta viranomaisille. Vanhaan vesilakiin verrattuna uutta on se, että hallintopakkoasiassa päätös on annettava ratkaisun sisällöstä riippumatta (myös päätös, joka ei ole velvoittava) hallintolain mukaisesti tiedoksi todisteellisena tiedoksiantona (15:5.3).

15.6

Muutoksenhaku Vaasan hallinto-oikeuden päätökseen

Vaasan hallinto-oikeuden päätöksestä valitetaan korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Toisin kuin vanhassa vesilaissa valituskirjelmiä ei toimiteta enää Vaasan hallinto-oikeuteen vaan suoraan korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Asianosaisten kuulemisesta ja lausuntojen pyytämisestä vastaa korkein hallinto-oikeus. Korkein hallinto-oikeus antaa hakemusasiassa päätöksensä julkipanon jälkeen ja hallintopakkoasiassa todisteellisena tiedoksiantona ratkaisun sisällöstä riippumatta (15:6).

Uusi vesilaki ei tuo muutoksia säännöksiin, jotka koskevat lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpanoa (15:7), hallintopakkoa koskevan päätöksen täytäntöönpanoa (15:8) ja tarkkailua koskevan päätöksen täytäntöönpanoa (15:9).

16 Rangaistussäännökset

Uuden vesilain rikosoikeudellinen sääntely vastaa pitkälti vanhaa vesilakia. Rangaistavuuden ala säilyy käytännössä samanlaisena. Vankeusuhkaiset rangaistussäännökset sisältyvät rikoslain 48 ja 34 lukuun. Näitä ovat ympäristön turmeleminen (RL 48:1), törkeä ympäristön turmeleminen (RL 48:2), ympäristörikkomus (RL 48:3) ja tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen (RL 48:4). Rikoslain 34 luku sisältää säännökset yleisvaarallisista rikoksista. Näitä ovat muun muassa vedentulvaa aiheuttava tuhotyö (RL 34:1), törkeä tuhotyö (RL 34:1), yleisvaaran tuottamus (RL 34:1) tai törkeän yleisvaaran tuottamus (RL 34:1).

Sakonuhkaiset vesilain rangaistussäännökset sisältyvät vesilain 16 lukuun. Vanhaan vesilakiin verrattuna rikosnimikkeitä on karsittu ja säännökset on kirjoitettu yksinkertaisempaan muotoon. Lisäksi säännöksiin on tehty uuden lain systematiikasta ja terminologiasta johtuvat muutokset. Vesilain 16 luvun 2 §:ään on koottu vanhan vesilain 13 luvun 2–7 §:n mukaisista teonkuvauksista ne, jotka liittyvät uuden lain nojalla luvanvaraiseksi säädettyyn toimintaan. Näitä ovat:

- ryhtyminen luvanvaraiseen hankkeeseen ilman lupaa,
- hankkeen toteuttaminen luvan vastaisesti tai lupamääräyksen laiminlyönti,
- suojellun vesiluontotyypin luonnontilan vaarantaminen ilman poikkeusta,
- lupaan perustuvan hankkeen loppuun saattamisen laiminlyönti, jos tästä saattaa aiheutua haittaa tai vaaraa toiselle tai toisen omaisuudelle,
- padon, rakennelman, laitteen tai penkereen kunnossapidon laiminlyönti,
- ojan, vedenjohdon tai viemärin kunnossapidon laiminlyönti,
- kulkuväylän ylläpitämisen laiminlyönti,
- ojittaminen ilman tarpeellista ojitustoimituksen päätöstä tai sen vastaisesti.

Vesilain 16 luvun 3 §:ssä säädetään muuhun kuin luvanvaraiseksi säädettyyn toimintaan liittyvistä vesilain rikkomuksista. Pykälään on koottu vanhan vesilain 13 luvun 2, 5, 6 ja 7 §:n mukaiset rangaistussäännökset ja ne 13 luvun 4 §:n mukaiset kunnossapitosäännösten rikkomista koskevat rangaistussäännökset, jotka eivät sisälly uuden vesilain 16 luvun 2 §:ään. Vesilain 16 luvun 3 §:n nojalla rangaistavaa on:

- estää 2 luvun 10 §:n vastaisesti veden vapaata juoksua norossa tai ojassa siten, että teosta aiheutuu vähäistä suurempi yksityisen edun loukkaus,
- ottaa pintavettä toisen vesialueelta 4 luvun 3 §:n vastaisesti tai pohjavettä toisen alueelta 4 luvun 4 §:n vastaisesti,
- estää ilman laillista oikeutta vesistössä kulkemista, puutavaran uittoa tai muuta vesilakiin tai sen nojalla annettuun lupaan tai oikeuteen perustuvaa vesi- tai maa-alueen käyttämistä,
- käyttää väärin 9 luvun 5 tai 6 §:ssä uittajalle säädettyjä oikeuksia tai toimia vastoin uittosäännön määräyksiä,
- toimia vastoin kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen 4 luvun 2 §:n taikka 5 luvun 5 tai 9 §:n nojalla antamaa päätöstä,

- liikkua vesistössä, ottaa vettä, sijoittaa rakennelma toisen vesialueelle tai ryhtyä 2 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun toimenpiteeseen vastoin 2 luvun 3–8 §:ää,
- jättää ilmoittamatta toimenpiteestä valtion valvontaviranomaiselle siten kuin 2 luvun 15 §:ssä tai 5 luvun 6 §:ssä säädetään.

Puhevalta rikosasiassa on loukatun intressin haltijalla (asianomistaja). Jos rikosasiassa on loukattu yleistä etua, asianomistajan puhevaltaa käyttää valtion valvontaviranomainen eli elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä vesilain 16 luvun 2 ja 3 §:ssä tarkoitetusta teosta, jolla on loukattu ainoastaan yksityisen etua tai oikeutta, ellei asianomistaja ilmoita sitä syytteeseen pantavaksi.

17 Kiinteistöoikeudellisia säännöksiä

17.1

Vesitalousasiat kiinteistöoikeudellisina kysymyksinä

Vesitaloushankkeiden toteuttamisesta voi lupamääräysten mukaisesti seurata muutoksia kiinteistöihin liittyviin oikeuksiin tai kiinteistöjaotukseen. Kiinteistöjaotuksen muuttuessa voi muuttua myös se, miten vesilain nojalla perustetut käyttöoikeudet kohdistuvat eri kiinteistöihin. On siten tärkeää, että tieto vesilain nojalla tehdyistä lupapäätöksistä siirtyy tarvittaessa myös lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin ja kiinteistötietojärjestelmään ja että ryhdytään tarpeellisiin kiinteistötoimituksiin.

Vesilain säännökset kiinteistöstä koskevat myös sellaista toisen maalla olevaa rakennusta tai laitosta, joka voidaan luovuttaa omistajaa kuulematta (17:10).

17.2

Lunastus

17.2.1

Lunastusta koskevat ilmoitukset

Lupaviranomaisen on ilmoitettava kirjaamisviranomaiselle päätöksestä, jolla on annettu oikeus tai määrätty velvollisuus lunastaa kiinteistö tai sen määräala tai muu sellainen rekisteriyksikkö, joka pitää kiinteistörekisterilain nojalla merkitä kiinteistörekisteriin (17:1). Kirjaamisviranomaisena on 1.1.2010 alkaen toiminut se maanmittaustoimisto, jonka alueella kiinteistö sijaitsee. Maanmittaistoimistot, samoin kuin tiettyjen suurimpien kuntien kiinteistöinsinöörit, toimivat myös kiinteistörekisterin pitäjinä.

Lisäksi lupaviranomaisen on ilmoitettava kirjaamisviranomaiselle, kun lunastusta koskeva päätös on saanut lainvoiman ja korvaus on maksettu omistajalle tai talletettu asianmukaisesti. Ilmoituksen perusteella kirjaamisviranomainen merkitsee lunastuksen päättyneeksi. Lupaviranomainen saa tiedon lunastuskorvauksen suorittamisesta lunastuksen saajalta. Lunastettavan omaisuuden saajan tulee tämän vuoksi esittää aluehallintovirastolle selvitys korvauksen suorittamisesta, mikä voi tapahtua omaaloitteisesti tai lunastusta koskevaan päätökseen sisältyvän määräyksen perusteella.

Omistusoikeus lunastettavaan alueeseen siirtyy lunastajalle, kun lunastuksen päättymisestä on tehty merkintä lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin (17:2). Kirjaamisviranomaisen tulee ilmoittaa lunastuksen päättymistä ja omistusoikeuden siirtymistä koskevan merkinnän tekemisestä kiinteistörekisterin pitäjälle. Kiinteistörekisterin pitäjä antaa ilmoituksen perusteella lunastetulle määräalalle määräalatunnuksen sekä tekee määräalasta kiinteistörekisteriasetuksen (970/1996) 8 §:n mukaisen merkinnän kiinteistörekisteriin.

17.2.2

Lunastetun alueen muodostaminen kiinteistöksi

Lunastetun alueen kiinteistöksi muodostaminen on tarpeen niissä tilanteissa, joissa lunastus kohdistuu ainoastaan osaan kiinteistöstä tai muuhun rekisteriin merkittyyn yksikköön kuin kiinteistöön. Vesilain nojalla lunastetun alueen muodostaminen kiinteistöksi tapahtuu kiinteistönmuodostamislainsäädännön mukaisessa järjestyksessä. Toimitus tulee vireille lupaviranomaisen kirjaamisvelvolliselle tekemän ilmoituksen johdosta ilman erillistä hakemusta (17:3). Menettely vastaa kiinteistönmuodostamislain 22 §:n 2 momentin mukaista lohkomisen vireille tuloa. Toimituskustannuksista vastaa vesilain mukaisen luvan haltija.

Vesilain nojalla lunastettu kiinteistö tai muu kohde vapautuu siihen kohdistuvasta panttioikeudesta samalla, kun kirjaamisviranomainen tekee merkinnän lunastuksen päättymisestä lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin. Kirjaamisviranomaisen tulee samassa yhteydessä tehdä rekisteriin myös tarpeelliset merkinnät kiinnitysten kohdentamisesta tai poistamisesta. Jos muuta kiinteistöön kohdistuvaa oikeutta kuin panttioikeutta ei lunastuksen vuoksi voida säilyttää tai oikeuden käyttäminen huomattavasti vaikeutuu, on lupaviranomaisen hakijan vaatimuksesta määrättävä oikeus lunastettavaksi. Muulla oikeudella tarkoitetaan lunastuslain 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja erityisiä oikeuksia sekä muita kiinteistöön kohdistuvia oikeuksia. Oikeus on määrättävä raukeamaan siitä hetkestä alkaen, kun lunastamista koskeva päätös on saanut lainvoiman ja oikeuden menettämisestä suoritettava korvaus on maksettu tai asianmukaisesti talletettu aluehallintovirastoon.

17.3

Käyttöoikeudet

17.3.1

Käyttöoikeuksien merkitseminen kiinteistötietojärjestelmään

Tiedot vesilain mukaisiin päätöksiin perustuvista oikeuksista ja käytönrajoituksista merkitään kiinteistötietojärjestelmään. Kiinteistötietojärjestelmään merkittävät oikeudet ja käytönrajoitukset perustuvat siten viranomaisen päätökseen, mutta vanhasta vesilaista poiketen kiinteistötietojärjestelmään voidaan merkitä myös asianosaisten keskinäiseen sopimukseen perustuva oikeus saattaa toiselle kuuluva alue pysyvästi veden alle. Näin varmistetaan, että lupaviranomaisen myöntämän oikeuden lisäksi myös sopimukseen perustuva oikeus saattaa toiselle kuuluvaa aluetta veden alle tulee merkityksi. Tämä selkiinnyttää kiinteistötietojärjestelmää maa- ja vesialueen rajan osalta. Kiinteistönmuodostamislain voimaantulon jälkeen ei ole ollut mahdollista perustaa patoamisoikeutta pysyvänä rasitteena.

Kiinteistötietojärjestelmään ei merkitä vähäisinä pidettäviä oikeuksia tai rajoituksia. Vähäisyyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon oikeuden tai käytönrajoituksen tosiasiallinen laajuus. Merkitystä ei ole sillä, kuinka suureen osaan kiinteistöstä suhteellisesti kyseinen oikeus tai rajoitus kohdistuu. Tällaiset vähäiset käyttöoikeudet voivat liittyä esimerkiksi johdon tai kaapelin tarvitsemiin alueisiin. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tekemät ratkaisut saattavat sisältää oikeuksia, jotka ovat rinnastettavia lupaviranomaisen päätökseen perustuviin oikeuksiin. Sama koskee ojitustoimituksia. Sen vuoksi myös tällaiset päätökset voidaan merkitä kiinteistötietojärjestelmään. Ojitustoimituksessa tehdyn päätöksen merkitsemisestä huolehtii se ELY-keskus, joka on antanut määräyksen ojitustoimituksen pitämiseen.

Joissakin tilanteissa merkintää kiinteistötietojärjestelmään ei voida tehdä, koska kiinteistötietojärjestelmän sisältämät tiedot ovat puutteellisia tai ristiriitaisia. Kiin-

teistörekisterin pitäjän tulee silloin antaa lupaviranomaisen hakemuksesta määräys kiinteistötoimituksen suorittamiseksi, jotta saadaan selvitetyksi merkinnän tekemisen edellyttämät seikat. Toimitukseen sovelletaan kiinteistönmuodostamislain säännöksiä kiinteistönmääritystoimituksesta.

17.3.2

Käyttöoikeuksien pysyvyys

Kun luovutetaan kiinteistö, jonka hyväksi on annettu lupa tai oikeus tai jonka puolesta on osallistuttu hyötyä tuottavaan toimenpiteeseen, seuraavat vesitaloushankkeesta johtuvat kiinteistösidonnaiset oikeudet ja velvollisuudet kiinteistöä. Vastuutahoksi tulee silloin kiinteistön uusi omistaja. Vastaavasti kun vesilain nojalla annetun käyttöoikeuden kohteena oleva kiinteistö siirtyy uudelle omistajalle, oikeus pysyy voimassa kiinteistön omistajanvaihdoksesta huolimatta (17:7.2). Sillä ei ole merkitystä, perustuuko omistajanvaihdos vapaaehtoiseen luovutukseen vai pakkotäytäntöönpanoon. Säännös koskee kaikentyyppisiä vesilain nojalla saatuja oikeuksia siitä riippumatta, ilmenevätkö ne kiinteistötietojärjestelmästä tai perustuvatko ne viranomaisen päätökseen vai asianosaisten keskinäiseen sopimukseen. Tietyissä hankkeissa luvan tai oikeuden saajalla on suoraan lain nojalla velvollisuus ilmoittaa siirrosta valvontaviranomaiselle.

Vesitaloushankkeen toteuttaminen edellyttää, että hakijalla on riittävä käyttöoikeus hankkeen kannalta tarpeelliseen alueeseen. Oikeus voidaan myöntää vesilain nojalla, mutta hakija voi hankkia sen muillakin tavoin. Jos vesilain mukaisen luvan perusteena oleva, muutoin kuin vesilain nojalla hankittu oikeus myöhemmin raukeaa, voi lupaviranomainen hakemuksesta antaa hankkeen toteuttajalle käyttöoikeuden tietyin edellytyksin (17:8). Edellytyksenä on, että käyttöoikeus hankkeen laatu ja merkitys huomioon ottaen katsotaan tarpeelliseksi. Hakijan on maksettava korvaus käyttöoikeudesta 13 luvun mukaisesti.

Sopimukseen perustuvan käyttöoikeuden suojaamiseksi voidaan antaa vesilain mukainen lupa (17:9). Sopimukseen perustuvan oikeuden ongelmana on oikeuden pysyvyys, sillä sitä ei yleensä kirjata kiinteistötietojärjestelmään. Oikeus alueen käyttämiseen saattaa siten myöhemmin käydä riitaiseksi, kun kiinteistön omistaja vaihtuu. Sopimuksen suojaamiseksi lupaviranomainen voi hakemuksesta myöntää luvan pysyttää oikeus voimassa myös kiinteistön omistajan vaihtuessa. Ojitusta koskevan sopimuksen pysyvyydestä säädetään erikseen 5 luvun 11 §:ssä.

17.3.3

Tilusjärjestely

Vesistöhankkeiden johdosta suoritettavista tilusjärjestelyistä annetussa laissa säädetään erityisestä kiinteistötoimituksesta, joka voi liittyä vesilain mukaiseen hankkeeseen. Tällainen tilusjärjestelytoimitus voidaan uuden vesilain mukaan panna vireille vasta lupapäätöksen saatua lainvoiman (17:11). Vanhan vesilain nojalla on voinut käytännössä käydä niin, että saman hankkeen johdosta on jouduttu pitämään useita tilusjärjestelytoimituksia. Lupaviranomaisen tulee toimittaa maanmittaustoimistolle lainvoiman saanut lupapäätös, jonka seurauksena saattaa syntyä tarve tilusjärjestelylle.

Toimitusmääräyksen antamisesta säädetään vesistöhankkeiden johdosta suoritettavista tilusjärjestelyistä annetun lain 4 §:ssä. Sen mukaan maanmittaustoimisto antaa määräyksen lupaviranomaisen päätöksen perusteella. Jos tilusjärjestelyn tarve johtuu vedenkorkeuden pysyvästä nostosta, tilusjärjestelytoimitus on suoritettava aina. Muussa tilanteessa toimituksen suorittaminen riippuu siitä, vaatiiko sitä kukaan asianosaisista. Tilusjärjestelytoimituksen kustannuksista vastaa vesilain mukaisen

luvan haltija eli vedenkorkeuden nostohankkeessa yleensä hanketta varten perustettu vesioikeudellinen yhteisö.

Vedenkorkeuden nostohankkeessa veden alle jäävä alue voidaan liittää osaksi siihen rajoittuvaa vesialuetta. Näin tulee menetellä, jos veden alle jäävä alue kuuluu muuhun kiinteistöön kuin yleiseen alueeseen tai jos se kuuluu muuhun yhteiseen alueeseen kuin yhteismetsään. Lisäksi ehtona on, että alue rajoittuu eri rekisteriyksikkönä olevaan yhteiseen vesialueeseen. Säännöksellä pyritään estämään sellainen tilanne, jossa useimmiten osakaskunnan vesialueen ja uuden rantaviivan väliin jäisi kapea nauhamainen vesialue. Tällainen alue kuuluisi muuhun rekisteriyksikköön ja toisen omistukseen kuin muu vesialue ja sen leveys vaihtelisi eri kohdissa rantaa. Veden alle jäävä alue tulee sen vuoksi liittää vesialueeseen edellä mainittujen edellytysten täyttyessä.

18 Erinäisiä säännöksiä

18.1

Vaaran ja vahinkojen torjuminen

Aluehallintovirasto voi velvoittaa ELY-keskuksen tai hankkeesta vastaavan ryhtymään väliaikaisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on estää poikkeuksellisista luonnonoloista kuten tulvasta tai muusta vesiolojen muutoksesta aiheutuvat vahingot. (18:4.1). Tällaisten vaarantorjuntatoimien määräämistä voi hakea vain ELY-keskus. Edellytyksenä on, että vesiolojen muutoksesta aiheutuu yleistä vaaraa ihmisen hengelle, turvallisuudelle tai terveydelle taikka suurta vahinkoa yksityiselle tai yleiselle edulle. Sääntely vastaa pitkälti vanhaa vesilakia (vrt. vanha VL 12:19). Aluehallintovirastolla ei kuitenkaan ole enää harkintavaltaa määräysten antamisessa, jos pykälässä säädetyt edellytykset täyttyvät. Säännöksestä on myös poistettu vaatimus, jonka mukaan ELY-keskuksen oli saatava hakemukselleen maa- ja metsätalousministeriön suostumus.

Aluehallintovirasto voi antaa hankkeesta vastaavalle oikeuden ryhtyä kiireellisesti väliaikaisiin toimenpiteisiin, jos hankkeen toteuttamista uhkaa poikkeuksellinen syy kuten kuivuus, tulva tai jäät (18:4.2). Säännös vastaa vanhaa vesilakia, mutta sen soveltamisedellytyksiin on lisätty kuivuus.

Laitoksen tai rakennelman omistajilla sekä valtion viranomaisilla on suoraan vesilain nojalla oikeus räjäyttää jäätä, asettaa tilapäisiä puomeja ja tehdä muita toimenpiteitä, jos ne ovat välttämättömiä jäätymisestä tai jäästä aiheutuvan vahingon tai haitan estämiseksi (18:5). Pykälä vastaa aiempaa sääntelyä (vrt. vanha VL 12:17).

Vaarantorjuntatoimista ja jäävahinkojen torjumisesta aiheutuvat edunmenetykset on korvattava (18:6). Korvaussääntely vastaa pääosin vanhaa vesilakia. Jos vaarantorjuntatoimet on määrätty ELY-keskuksen hakemuksesta, niistä aiheutuneet välittömät omaisuusvahingot korvataan valtion varoista. Korvattavana vahinkona ei kuitenkaan tällöin pidetä vesivoiman menetystä. Jos vahinko on aiheutunut toimenpiteestä, johon hankkeesta vastaavalle on myönnetty oikeus, tämän on se hakemuksesta korvattava. Vanhasta vesilaista poiketen sama koskee myös jäävahinkojen torjuntatoimista aiheutuneiden vahinkojen korvaamista. Korvausvelvollisena on toimenpiteen suorittaja.

18.2

Tutkimuslupa

Lupaviranomainen voi hakemuksesta antaa oikeuden toisen alueella tehtäviin maaperä-, vesimäärä- tai muihin tutkimuksiin, joita tarvitaan selvittämään vesitaloushankkeen vaikutuksia tai toteuttamismahdollisuuksia taikka pohjavesivaroja (18:7).

Tällaisista toimenpiteistä tulee ensisijaisesti pyrkiä sopimaan alueen omistajan kanssa. Tutkimuslupaa voidaan hakea, jos asiasta ei päästä sopimukseen. Vanhasta vesilaista poiketen tutkimuslupaa haetaan aluehallintovirastolta eikä kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselta. Muilta osin tutkimuslupaa koskeva sääntely ei ole muuttunut.

Tutkimus on tehtävä välttäen aiheuttamasta tarpeetonta haittaa. Tutkimuksesta on ilmoitettava alueen omistajalle etukäteen. Vain poikkeustapauksissa toimenpiteet voidaan aloittaa ilman ennakkoilmoitusta. Alueen omistajalle tulee myös varata tilaisuus lausua käsityksensä tutkimuslupahakemuksen johdosta. Tutkimuslupa annetaan määräajaksi. Tutkimusluvan yhteydessä määrätään tarpeelliset korvaukset tutkimuksesta aiheutuvista edunmenetyksistä. Tutkimuslupaa koskeva päätös saadaan panna täytäntöön muutoksenhausta huolimatta.

19 Lain voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Tärkeimmät muutokset

- Uusi vesilaki tuli voimaan 1.1.2012.
- Ennen 1.1.2012 vireille tulleeseen asiaan sovelletaan vanhaa vesilakia.
- Ennen 1.1.2012 vireille tulleeseen valvontaa ja hallintopakkoa koskevaan asiaan sovelletaan kuitenkin uutta vesilakia.
- Vanhoihin hankkeisiin ja lupiin sovelletaan aiempaa lainsäädäntöä.
- Vanhat luvat ja oikeudet ovat voimassa sellaisenaan.
- Laki sisältää useita hanketyyppikohtaisia siirtymäsäännöksiä.

Uusi vesilaki ja siihen liittyvä alemmanasteinen sääntely tulivat voimaan 1.1.2012. Tuon ajankohdan jälkeen vireille tulleeseen vesiasiaan sovelletaan uutta vesilakia. Ennen 1.1.2012 hallintoviranomaisessa tai tuomioistuimessa vireille tulleeseen vesiasiaan sovelletaan vanhaa vesilakia. Jos muutoksenhakutuomioistuin kumoaa tällaista asiaa koskevan päätöksen ja palauttaa asian kokonaisuudessaan uudelleen käsiteltäväksi, asiaan sovelletaan uutta vesilakia. Valvontaa ja hallintopakkoa koskeviin asioihin sovelletaan uutta vesilakia sen voimaantulosta eli 1.1.2012 alkaen. Jos viranomaisessa on tullut vireille valvontaa tai hallintopakkoa koskeva asia vuoden 2011 puolella eikä asiaa ehditä ratkaista ennen uuden lain voimaantuloa, asian käsittelyyn sovelletaan 1.1.2012 alkaen uuden lain säännöksiä.

Siirtymäsääntelyn lähtökohtana on, että vanhoihin hankkeisiin ja lupiin sovelletaan aiempaa lainsäädäntöä. Uudistus ei vaikuta aikaisemman lainsäädännön nojalla myönnettyjen lupien ja oikeuksien voimassaoloon, eli ne ovat sellaisenaan voimassa. Niin ikään sellaiset hankkeet tai toimenpiteet, joihin on laillisesti ryhdytty ennen 1.1.2012, voidaan saattaa loppuun vanhaa vesilakia noudattaen.

Uusi vesilaki ei velvoita hankkeesta vastaavaa hakemaan uutta lupaa tai lupamääräysten tarkistamista jo luvan saaneelle hankkeelle. Jos tällaisen hankkeen lupamääräysten tarkistamista koskeva asia tulee vireille hakijan tai muun asianosaisen hakemuksesta tai lupaan sisältyvän tarkistamismääräyksen perusteella, asiassa noudatetaan soveltuvin osin aikaisemman lainsäädännön ohella uuden vesilain 3 luvun 21 §:n säännöksiä. Tämä koskee lupia ja lupiin rinnastuvia muita viranomaisen tekemiä päätöksiä. Tarkoituksena ei ole, että lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä ryhdyttäisiin arvioimaan uudelleen luvan myöntämisedellytyksiä. Tarkistamisen perusteena voivat olla ennakoimattomat vahingot (10 vuoden määräaika valmistumisilmoituksesta), olojen muuttuminen sekä turvallisuussyyt.

Jo luvan saaneisiin hankkeisiin tai jo aloitettuihin hankkeisiin sovelletaan uuden vesilain 14 luvun valvontaa ja hallintopakkoa koskevia säännöksiä sekä 2 luvun 9 §:n säännöksiä hankeen ja toimenpiteen kunnossapidosta ja poistamisesta.

Jos säännöstelyhankkeelle tai vedenkorkeuteen ja vedenjuoksuun vaikuttavalle hankkeelle on myönnetty lupa ennen 1.5.1991, lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai

asettaa uusia lupamääräyksiä, jollei haitallisia vaikutuksia voida muutoin riittävästi vähentää. Hakijana voi olla valtion valvontaviranomainen, kalatalousviranomainen tai kunta.

Ennen 1.1.2012 luvan saaneissa hankkeissa noudatetaan hankkeita koskeviin lupiin ja päätöksiin sisältyviä tarkkailuvelvoitteita. Lupaviranomainen voi tarkistaa tällaista tarkkailuvelvoitetta tai, jos lupaan ei sellaista sisälly, määrätä uuden tarkkailuvelvoitteen tällaiselle hankkeelle.

Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa ennen 1.1.2012 luvan saaneeseen hankkeeseen liittyvää kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Asian käsittelyyn sovelletaan uuden vesilain 3 luvun 22 §:n säännöksiä. Jos lupaan ei ennestään sisälly kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevia määräyksiä, asiaan sovelletaan 3 luvun 21 §:n säännöksiä.

Yleistä kulkuväylää koskevaa päätöstä, joka on tehty ennen 1.1.2012, voidaan muuttaa noudattaen soveltuvin osin 10 luvun 4 §:n säännöksiä.

Ennen 1.4.1962 voimassa olleiden säännösten nojalla myönnettyjä rakennelmia koskee lisäksi 19 luvun 12 §:n sallimisvelvollisuus. Tällaisen rakennelman omistaja voidaan velvoittaa sallimaan muun muassa kalakannan säilyttämiseksi ja vesistön tilan turvaamiseksi tarpeellisten laitteiden tekeminen sekä luovuttamaan käytettäväksi niitä varten tarvittava vesimäärä.

Uudistus ei rajoita hankkeesta vastaavan oikeutta hakea hankkeelle uuden lain mukaista lupaa. Lähtökohtana on tällöin aikaisempi lupa, johon lupaviranomainen liittää yleisen tai yksityisen edun suojaamiseksi tarpeelliset määräykset. Nämä määräykset eivät saa sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä eivätkä aiheuttaa hankkeen tuottamaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia.

Vanhan vesilain 10 luvussa tarkoitettuihin jäteveden johtamista palveleviin uomiin ja rakennelmiin, jotka on otettu käyttöön ennen 1.1.2012, sovelletaan ympäristönsuojelulain 103 c §:n säännöksiä.

Jos ennen 1.1.2012 vesitaloushankkeelle myönnetyn luvan tai oikeuden sisällöstä taikka haltijasta on epäselvyyttä, lupaviranomainen voi selventää tällaista päätöstä tai korvata sen uuden vesilain mukaisella päätöksellä. Päätöksessä tulee antaa yleisen ja yksityisen edun turvaamiseksi tarpeelliset määräykset haittojen välttämisestä siten kuin 3 luvun 10–14 §:ssä säädetään. Määräysten pitää perustua aiemmin annettuun päätökseen tai tarkentaa sitä, eivätkä ne saa sanottavasti vähentää luvan tai oikeuden käytöstä saatavaa hyötyä tai aiheuttaa hankkeen tuottamaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia. Sama koskee myös muuta toimenpidettä, joka on laillisesti toteutettu ennen 1.1.2012.

Ennen 1.1.2012 voimassa olleiden säännösten nojalla annettu lupa tai oikeus voidaan määrätä raukeamaan 3 luvun 24 ja 25 §:n säännösten mukaisesti.

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Ympäristöministeriö			*Julkaisuaika* Tammikuu 2012
Tekijä(t)	Ympäristöministeriön asettama projektiryhmä			
Julkaisun nimi	**Uudistunut vesilaki 2011** **Keskeinen sisältö ja tärkeimmät muutokset**			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön raportteja 1/2012			
Julkaisun teema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	Vuoden 2012 alussa voimaan tullut vesilain kokonaisuudistus toi mukanaan lukuisia muutoksia vanhaan vesilakiin verrattuna. Julkaisussa kuvataan sitä, mikä uuden lain myötä on muuttunut ja miltä osin sääntely on säilynyt ennallaan. Sääntelyä on pyritty uudessa laissa selkiyttämään sekä parantamaan sen ymmärrettävyyttä. Kaikkia hankkeita koskevat yhteiset säännökset on koottu aiempaa selvemmin yhteen lain 2 ja 3 lukuihin. Luvanvaraisuutta koskeva 3 luku jakautuu hankkeen vaikutuksiin perustuvaan yleiseen luvanvaraisuuteen ja luetteloon niistä hankkeista, joille on aina haettava lupa. Yleiskieltoihin perustuvasta sääntelystä on siten luovuttu. Luvan myöntämisen edellytyksiä arvioidaan edelleen pääsääntöisesti intressivertailun perusteella. Vesitaloushankkeita koskevia säännöksiä on yhdenmukaistettu. Vesistön järjestelyä koskeneen luvun tilalle on tullut luku keskivedenkorkeuden pysyvästä muuttamisesta. Jäteveden johtamista koskeneet säännökset on siirretty ympäristönsuojelulakiin. Lupa-asioiden käsittelyssä keskeinen muutos vanhaan vesilakiin verrattuna on luopuminen katselmustoimituksesta ja erillisestä lopputarkastuksesta. Aikaisempi selvitysmenettely ja katselmustoimitus on korvattu erityisen selvityksen hankkimisella. Uutta laissa on myös se, että vesioikeudellisia yhteisöjä koskevat säännökset on koottu lain 12 lukuun. Korvauksia, valvontaa ja muutoksenhakua koskeviin säännöksiin on tehty vain vähäisiä tarkistuksia.			
Asiasanat	lainsäädäntö, vesiensuojelu, vesiluvat, vesirakentaminen, vesitalous, valvonta			
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Ympäristöministeriö			
	ISBN 978-952-11-3967-3 (PDF)	ISSN 1796-170X (verkkoj.)		
	Sivuja 107	*Kieli* suomi	*Luottamuksellisuus* julkinen	
Julkaisun myynti/ jakaja	Julkaisu on saatavana vain internetistä: www.ymparisto.fi/julkaisut			
Julkaisun kustantaja				
Painopaikka ja -aika	Helsinki 2012			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Miljöministeriet			*Datum* Januari 2012
Författare	Projektgrupp tillsatt av miljöministeriet			
Publikationens titel	**Uudistunut vesilaki 2011 • Keskeinen sisältö ja tärkeimmät muutokset** (Den reviderade vattenlagen 2011. Det centrala innehållet och de viktigaste ändringarna)			
Publikationsserie och nummer	Miljöministeriets rapport 1/2012			
Publikationens tema				
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt				
Sammandrag	Totalreformen av vattenlagen, som trädde i kraft vid ingången av 2012, innebar ett stort antal ändringar jämfört med den gamla vattenlagen. I publikationen beskrivs vad som har ändrats i den nya lagen och till vilka delar regleringen inte har ändrats. Strävan har varit att göra regleringen klarare och mer lättförståelig. De gemensamma bestämmelserna som gäller alla projekt har klarare än förr samlats i kapitel 2 och 3. Kapitel 3 om tillståndsplikt är uppdelat i allmän tillståndsplikt som grundar sig på projektens konsekvenser och i en förteckning över sådana projekt som alltid kräver tillstånd. Den reglering som baserade sig på allmänna förbud har således frångåtts. Förutsättningarna för beviljande av tillstånd bedöms fortfarande i regel utifrån en intressejämförelse. Bestämmelserna om vattenhushållningsprojekt har förenhetligats. I stället för det kapitel som gällde vattenreglering har det tagits in ett kapitel om bestående ändring av medelvattenståndet. Bestämmelserna om ledande av avloppsvatten har överförts till miljöskyddslagen. I fråga om behandling av tillståndsärenden är den viktigaste ändringen att syneförrättning och separat slutsyn har frångåtts. Det tidigare utredningsförfarandet och syneförrättningen har ersatts med inhämtande av särskild utredning. En nyhet är också att bestämmelserna om vattenrättsliga sammanslutningar har samlats i kapitel 12. Endast mindre ändringar har gjorts i bestämmelserna om ersättningar, tillsyn och ändringssökande.			
Nyckelord	lagstiftning, vattenskydd, tillstånd enligt vattenlagen, vattenbyggande, vattenhushållning, tillsyn			
Finansiär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet			
	ISBN 978-952-11-3967-3 (PDF)	ISSN 1796-170X (online)		
	Sidantal 108	*Språk* Finska	*Offentlighet* Offentlig	
Beställningar/ distribution	www.ymparisto.fi/julkaisut			
Förläggare				
Tryckeri/tryckningsort och -år	Helsingfors 2012			

Uusi vesilaki tuli voimaan 1.1.2012. Se korvasi noin 50 vuotta voimassa olleen vanhan vesilain kokonaisuudessaan. Uudistuksen päätavoitteena oli ajanmukaistaa laki vastaamaan niitä muutoksia, joita on tapahtunut vesivarojen käytössä, kansallisessa lainsäädännössä ja yhteisölainsäädännössä sekä yhteiskunnassa yleisesti. Uudistus näkyy lain uudistuneena rakenteena ja kirjoitustapana. Myös monet aineelliset säännökset ovat muuttuneet. Vanhan lain perusperiaatteet ja lain soveltamisala ovat kuitenkin säilyneet pääosin ennallaan.

Vaikka vesilaki on lyhentynyt jonkin verran aikaisempaan verrattuna, se on edelleen erittäin laaja säädös. Vesilain kanssa työskenteleville viranomaisille ja muille toimijoille on siten tärkeää tietää, mikä laissa on muuttunut ja mikä on uudesta kirjoitustavasta huolimatta säilynyt ennallaan. Julkaisu on tarkoitettu ensisijaisesti oppaaksi vesilakia soveltaville viranomaisille eli aluehallintovirastoille (AVI), elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille (ELY-keskukset) ja kunnille niiden perehtyessä uuden lain sääntelyyn. Julkaisusta voi olla hyötyä myös muille, jotka ovat tekemisissä vesilain kanssa vesitaloushankkeiden toteuttajina tai muutoin.

Julkaisussa selitetään uuden vesilain soveltamista, mutta lain tulkinta täsmentyy vasta oikeuskäytännössä. Siksi onkin tärkeää aina lukea julkaisun rinnalla myös vesilain asianomaisia pykäliä. Tämän julkaisun avulla viranomaisten ja muiden toimijoiden on kuitenkin hyvä aloittaa tutustuminen uuteen vesilakiin ja sen soveltamiseen.

UUDISTUNUT VESILAKI 2011

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

ISBN 978-952-11-3967-3 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkoj.)